

גמרא סדורה

מסכת נדה

פרק א' - "המפילת חתיכה"

לימוד פרק זה מוקדש
להצלחה ושמירת חיילנו
המוסרים נפשם יום וליל למען עם ישראל וארץ ישראל
אין כמו לימוד תורה
ואין כמו לימוד תורה משותף של כלל עם ישראל בדף היומי

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות
עם רש"י

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה" ולדניאל ברק ווינט.

כ"ד תשרי תש"פ

36. כ, א

כ"י

כתחתון. עלה תחתון :
תלתא דרי. דעלין הוּוּ זו למעלה
 מזו :
נקוט דרא מציעא. לבדוק בה את
 הדם :
וטרפא מציעא. דההוא משובח
 לבדוק מכולן ומיהו כוליה דרא
 כשרה לבדוק והא דקתני
 כתחתון ולא כעליון הכי קאמר
 כשורה אמצעית ולא כעליונה
 הימנה והא דקתני כעליון ולא
 כתחתון כשורה אמצעית ולא
 כתחתונה הימנה דאין כשר
 לבדוק אלא בדרא אמצעית והא
 דתניא כתחתון וכ"ש כעליון
 דמשמע דתרוייהו כשרין לבדוק
 אלא שהעליון משובח לאו אדרי
 קאי אלא אעלין דדרא מציעא
 וה"ק בעלה תחתון שהוא ברור
 וכ"ש בעליון הימנה דהיינו
 אמצעי שהוא ברור מאד והא
 דתניא כעליון וכ"ש כתחתון הכי
 קאמר כעליון כעלה העליון וכ"ש
 כתחתון כעלה האמצעי :
בגושייהו שנינו. לבדוק בהן ולא
 לאחר תלישתן :

"וּבְקֶרֶן פְּרֻסִים".

תנא:

"לַח וְלֹא יָבֵשׁ".

תני קדא: **"פְּתַחְתוֹן וְלֹא כְּעֵלְיוֹן".**
וְתַנְיָא אִידָּהּ: "כְּעֵלְיוֹן וְלֹא פְּתַחְתוֹן".
וְתַנְיָא אִידָּהּ: "כְּעֵלְיוֹן וְכֹל שְׂבֹב פְּתַחְתוֹן".
וְתַנְיָא אִידָּהּ: "פְּתַחְתוֹן וְכֹל שְׂבֹב כְּעֵלְיוֹן".

אמר אביי:

תלתא דרי,

ותלתא טרפן הויין,

נקוט דרא מציעאה, וטרפא מציעתא בידך.

כי אתו לקמיה דרבי אבהו אמר להו: בגושייהו שנינו.

37. כ, א-ב

רפ"י

ואין שיעור למים. משום דאין שיעור לעפר אלא יביא עפר כמו שירצה אם רב אם מעט ויציף על מים כעובי קליפת השום למעלה מן העפר:
אלא עכורין. שתהא מראית אדמה נכנסת במים:
וכשהוא עוכרין. המים בעפר:
לא לרמיה בידיה. לא יתן העפר אל תוך ידו ויעכור המים בעפר שבידו אע"פ שחוזר ונותנו בכלי לאחר עכירה:
אבל. אם העפר בכלי כי עכר להו בידיה באצבע שפיר דמי:
או דלמא לא לעכרינהו בידיה. כשהמים בספל לא יעכרם באצבעו אלא בבזך או בכלי אחר:
אלא בכוס של זכוכית. אלמא לא לירמי עפר במים בכפו ויבדוק:
אמר להו במקומה שנינו. שאין האדמה דומה לדם אלא במקומה אבל הביאה במקום אחר נשתנה מראיתה:
פלי. מבקע:
ובדיק לה. בלא מים:
לייט עליה ר' ישמעאל. אאחר שיעשה כן באסכרה:
דרבי חנינא הוא דחכים. ומצי בדיק כה"ג:

"וכמימי אדמה".

תנו רבנן:

"כמימי אדמה:

מביא אדמה שמנה מבקעת בית כרם ומציף עליה מים,

דברי רבי מאיר.

רבי עקיבא אומר:

מבקעת יודפת.

רבי יוסי אומר:

מבקעת סכני.

רבי שמעון אומר:

אף מבקעת גנוסר, וכיוצא בהו".

תניא אידך:

"וכמימי אדמה:

מביא אדמה שמנה מבקעת בית כרם,

ומציף עליה מים בקליפת השום,

ואין שיעור למים משום דאין שיעור לעפר.

ואין בודקין אותן צלולין אלא עכורין,

צללו - חוזר ועוכרין.

וכשהוא עוכרין - אין עוכרין ביד אלא בבלי".

איבעיא להו:

"אין עוכרין אותן ביד אלא בבלי".

דלא לרמיה בידיה ולעכרינהו

אבל במנא פי עכר ליה בידיה שפיר דמי,

או דלמא:

דלא לעכרינהו בידיה אלא במנא?

תא שמע:

"כשהוא בודקו - אין בודקו אלא בכוס".

ועדיין תבעי לך:

בדיקה - בכוס,

עכירה - במאי?

תיקו.

כי אתו לקמיה דרבה בר אבונה אמר להו: במקומה שנינו.

רבי חנינא פלי קורטא דגרגשתא, ובדיק ביה.

לייט עליה רבי ישמעאל ברבי יוסי באסכרה.

רבי חנינא הוא דחכים,

כולי עלמא - לאו חכימי הכי.

כב

38. כ, ב

כ"י

דמרא דארעא דישראל. בקי במראות דם מכל חכמי ארץ ישראל כדמפרש לקמן: פומבדיתא אתריה דרב יהודה בשילהי פ"ק דסנהדרין (דף יז): סבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא:

ולא חזא. משום כבודו דרב יהודה:

ארחיה. הריח בו: **חימוד.** שנתאוית לבעלה וראתה הדם מחמת תאוה:

איפרא הורמיז. נכרית היתה וכן שמה ואעפ"כ היתה משמרת עצמה מנדות וקרובה להתגייר ואף קרבנות היתה שולחת ולשון יוני איפרא חן כמו אפריון נמטייה לרבי שמעון (ב"מ דף קיט.):

הורמיז. כמו (ב"ב דף עג.) הורמיז בר ליליתא כלומר יופי שדים היה לה:

ארחיה כו'. ואע"ג דאמר לעיל רבא לא ידע בדמא ניסא איתרחיש ליה:

שלח לה. משום דורון:

סריקווא. מסרק נאה:

מקטלא כלמי. שהורגין עליה כנים וסברה ודאי הבין ומשום הכי שלח לי האי:

כלמי. כנים כדמתרגמינן כנים כלמתא:

בתווי לבאי. בחדרי הלב אתם יושבים מחדרים מתרגמי מתווינא כלומר כל חכמה מצויה בכס:

לא חזינא. דדילמא אשתני ואע"ג דמראה דם טהור יש לה דלמא אי אייתא טיפתא קמיייתא הוה מיחזי טמא:

בין טמאה לטהורה. כשכלין ימי טוהר של זכר או של נקבה וראתה ביום ארבעים ואחד או ביום שמונים ואחד:

חזינא להווא דמא. אי דם טמא מטמינא ואי לאו מחמשה דמים הוא מטהרינא דהווא ודאי טיפתא קמיייתא מיייתא דלא מזהמא דעד השתא חזאי ואתא דם טוהר שכל מי לזכר ופי לנקבה מעין פתוח ואפי' פסקה יום או יומים הואיל ומוחזקת היא בדמים לא זהמא ומיייתא טיפתא קמיייתא:

אמר רבי יוחנן:

חכמתא דרבי חנינא גרמא לי דלא אחזי דמא. מטמינא - מטהר, מטהרנא - מטמא.

אמר רבי אלעזר:

ענוותנותא דרבי חנינא גרמא לי דחזאי דמא, ומה רבי חנינא דענותן הוא מחית נפשיה לספק וחזי, אנא לא אחזי?!

אמר רבי זירא:

טבעא דבבל גרמא לי דלא חזאי דמא, דאמינא: בטבעא לא ידענא, בדמא ידענא?!

למימרא: דבטבעא תליא מלתא.

והא רבה הוא דיידע בטבעא, ולא ידע בדמא!

כל שפן קאמר,

ומה רבה דיידע בטבעא, לא חזא דמא, ואנא אחזי?!

עולא אקלע לפומבדיתא,

אייתו לקמיה דמא, ולא חזא.

אמר: ומה רבי אלעזר דמרא דארעא דישראל הוה, כי מקלע לאתרא דרב יהודה לא חזי דמא, אנא אחזי?!

ואמאי קרו ליה "מרא דארעא דישראל"?

דההיא אתתא דאייתא דמא לקמיה דרבי אלעזר,

הוה יתיב רבי אמי קמיה,

ארחיה - אמר לה האי דם חימוד הוא.

בתר דנפקה אטפל לה רבי אמי,

אמרה לו: בעלי הוה בדרך וחמדתי.

קרי עליה: "סוד ה' ליראיו"⁵² (תהלים כה, יד).

אפרא הורמיז אמה דשבור מלכא,

שדרה דמא לקמיה דרבא.

הוה יתיב רב עובדיה קמיה.

ארחיה, אמר לה: האי דם חימוד הוא.

אמרה ליה לברה: תא חזי פמה חכימי יהודאי.

אמר לה: דלמא כסומא בארובה!

הדר, שדרה ליה שתין מיני דמא, וכולהו אמרינהו,

ההוא בתרא דם פנים הוה ולא ידע.

אסתייע מילתא ושדר לה סריקותא דמקטלא פלמי.

אמרה: יהודאי בתווי דלבא יתביתו.

אמר רב יהודה:

מרישא הוה חזינא דמא,

כיון דאמרה לי אמה דיצחק ברי: האי טיפתא קמיייתא לא מיייתנו לה קמיייהו דרבנן, משום דזהימא,

לא חזינא.

בין טמאה לטהורה - ודאי חזינא.

39. כ, ב

רש"י

מעיקרא טמויי טמי לה. רב יצחק משום כבודו דרבה בר בר חנה:
כזה ראיתי. מביאה דם אחר או שלה או של חברתה ואומרת כזה ראיתי ואבדתיו אם דם זה טהור לא מספקין ליה בטומאה משום דם האבוד דמהימנא למימר כזה ראיתי: כזה טיהר לי פלוני כו' מהו שתסמוך עליה חברתה שהראתה דמה לזו ואמרה לה כדום זה שלך הראתני גם אני לפלוני חכם וטיהר:
נאמנת אשה כו'. אלמא קים לה במראה דמים:
דליתיה קמן. אבל הכא דאיתיה קמן ניחזי אנן:
אגמריה סמך. דפשיטא ליה דטהור והאי דהוה מטמא מעיקרא משום כבודו דרבה בר בר חנה אבל אי הוה מספקא ליה לא הוה סמיך עלה:
ראה ביום. לאותו דם עצמו:
חזר וטימא. קס"ד דלא חזר וראהו אלא מאליו חזר בו וטימא דסבר שמא אמש טמא הוה ועכשיו שיבש נשתנה ממראיתו ממה שהיה לו אמש ואילו הוה לח כמתחלתו הוה נראה טמא לפיכך חזר בו ממה שטיהר:
שמא טעיתי. במה שחזרתי וטימאתי הואיל ומראיהו עכשיו טהור:

ליתא, אייתא דמא לקמיה דרבה בר בר חנה וטמי לה, הדר אייתא לקמיה דרב יצחק בריה דרב יהודה ודכי לה, והיכי עביד הכי? והתניא:

"חכם שטימא - אין חבירו רשאי לטהר. אסור - אין חבירו רשאי להתיר!"

מעיקרא טמויי הוה מטמי לה, כיון דאמרה ליה: דכל יומא הוה מדכי לי כי האי גונא, והאידינא הוא דחש בעיניה, דכי לה.

ומי מהימני?

אין.

והתניא:

"נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו".

איבעיא להו:

כזה טיהר איש פלוני חכם - מהו?

תא שמע:

"נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו".

שאני התם, דליתיה לקמה.

תא שמע:

דילתא אייתא דמא לקמיה דרבה בר בר חנה וטמי לה, לקמיה דרב יצחק בריה דרב יהודה ודכי לה, והיכי עביד הכי? והתניא:

"חכם שטימא - אין חבירו רשאי לטהר. אסור - אין חבירו רשאי להתיר".

ואמרינן: טמויי הוה מטמי לה, כיון דאמרה ליה: דכל יומא מדכי לה כי האי גונא, והאידינא הוא דחש בעיניה, הדר דכי לה. אלמא: מהימנא לה.

רב יצחק בר יהודה אגמריה סמך.

"רבי ראה דם בלילה - וטימא. ראה ביום - וטיהר. המתין שעה אחת - חזר וטימא. אמר: אוי לי שמא טעיתי".

"שמא טעיתי?" ודאי טעה!

דתניא:

"לא יאמר חכם: 'אילו הָיָה לח הָיָה ודאי טמא' אלא: 53 אין לו לדיון אלא מה שעניו רואות!"

רַס"י

מעיקרא אחזקיה בטומאה.
 כלומר אמש לא מספק טימא
 אלא שפיר חזייה ואחזיק
 בטומאה דאמרי' לקמן רבי בדק
 לאור הנר:

דאישתני. הלבין:

דהדר אישתני. עוד יותר:

מפכח. מראה אדמומיתו עוברת
 הילכך הדר למילתיה קמייתא
 וטימא והא דאמרינן אין לו
 לדיין אלא מה שענינו רואות
 היכא דלא אחזיה כשהוא לח
 ולא אידמי ליה כטמא:

בין העמודים. היכא דגרסי
 ואע"ג דליכא נהורא כולי האי:
ובצל ידו. נותן ידו כנגד חמה על
 הדם ומיצל:

מעיקרא אחזקיה בטמא,

כיון דחזא לצפרא דאשתני אמר⁵⁴: ודאי טהור הוה ובלילה הוא דלא אתחזי שפיר,
 כיון דחזא דהדר אשתני אמר האי טמא הוא ומפכח הוא דקא מפכח ואזיל.

רבי בדיק לאור הנר.

רבי ישמעאל ברבי יוסי⁵⁵ בדיק ביום המעונן ביני עמודי.

אמר רב אמי בר שמואל:

וכולן אין בודקין אותן אלא בין חמה לצל.

רב נחמן אמר **רבה בר אבונה**:

בחמה ובצל ידו.

⁵⁴ גירסת וילנא: (ליה)

⁵⁵ וילנא: יוסף

רס"י

השרוני. מזוג:
 נידון ככרמלי חי. דהכי נמי בדקי
 בכרמלי חי ואית דגרסי כשרוני
 נידון הכרמלי:
 בכוס טבריא של זוכית פשוט.
 טנבייש ואידי דקליש נראה בו
 אדמומית היין:

40. כ,ב

"וכמזוג שני חלקים מים, ואחד יין מן היין השרוני".

תנא:

"השרוני - נידון ככרמלי.

חי ולא מזוג,

חדש ולא ישן".

כא,א

אמר רב יצחק בר אבדימי:
 וכולן אין בודקין אותן אלא בכוס טבריא פשוט.

מאי טעמא?

אמר אביי:

של כל העולם כולו:

מחזיק לוג - עושין אותו ממנה,

שני לוגין - עושין אותו ממאתים.

כוס טבריא פשוט, אפילו מחזיק שני לוגין - עושין אותו ממנה.

ואידי דקליש - ידיע ביה טפי.

הדרן עלך כל היד

מסכת נדה פרק ג' - "המפלות חתיכה"

1. כא, א

רס"י

מתני'
המפלות חתיכה אם יש עמה דם
טמאה. משום נדה:
ואם לאו טהורה. דלאו לידה
 היא דאי לידה הויא בלא דם נמי
 טמאה דכתיב (ויקרא יב) כימי
 נדת דותה תטמא:
ר' יהודה אומר כו'. מפרש
 בגמרא:
כמין שערה. שער:
יבחושין. יתושין:
אם נימוחו טמאה. משום נדה
 דדם הוא:
מין דגים. נמי לאו ולד הוא
 וטעמא מפרש בגמרא הלכך אי
 איכא דם טמאה נדה ואם לאו
 טהורה:
תשב לזכר. ימי טומאת שבעה
 וימי טהרה ל"ג וכל דמים
 שתראה בהן טהורין:
לזכר ולנקבה. לחומרא ימי
 טומאה דנקבה שבועים וימי
 טוהר כלים לסוף ארבעים יום
 כזכר ולא פ' כנקבה ובגמרא
 מפרש מאי שנא דלחיה ועוף קרי
 ולד יותר מדגים:
גמ'
של ד' מיני דמים. דקסבר היא
 גופה דם הלכך טמאה נדה אבל
 ולד לא הוי:
ירוקה ולבנה. לאו מארבע מיני
 דמים הן אלא אדום וכמימי
 אדמה וכקרן כרכום וכמזוג
 ושחור לא קא חשיב דהיינו
 אדום אלא שלקה:

מתניתין

המפלות חתיכה:

אם יש עמה דם - טמאה,

ואם לאו - טהורה.

רבי יהודה אומר:

בין כך ובין כך - טמאה.

המפלות: כמין קליפה,

כמין שערה,

כמין עפר,

כמין יבחושין אדומים - תטיל למים:

אם נימוחו - טמאה.

ואם לאו - טהורה.

המפלות: כמין דגים,

חגבים,

שקצים,

ורמשים: אם יש עמהם דם - טמאה,

ואם לאו - טהורה.

המפלות: מין בהמה,

חיה,

ועוף, בין טמאין בין טהורין:

אם זכר - תשב לזכר.

ואם נקבה - תשב לנקבה.

ואם אין ידוע - תשב לזכר ולנקבה.

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

כל שאין בו מצורת אדם - אינו ולד.

גמרא

אמר רב יהודה אמר שמואל:

לא טמא רבי יהודה אלא בחתיכה של ארבעת מיני דמים,

אבל של שאר מיני דמים - טהורה.

ורבי יוחנן אמר:

של ארבעת מיני דמים - דברי הכל טמאה.

של שאר מיני דמים - דברי הכל טהורה.

לא נחלקו אלא: שהפילה,

ואינה יודעת מה הפילה.

רבי יהודה סבר: זיל בתר רוב חתיכות,

ורוב חתיכות של⁵⁶ ארבעת מיני דמים הויין.

ורבנן סברי: לא אמרינן "רוב חתיכות של ארבעת מיני דמים".

איני!?

והא כי אתא רב הושעיא מנהרדעא,

אתא ואיתי מתניתא בידיה:

"המפלות: חתיכה אדומה,

שחורה,

ירוקה,

ולבנה - אם יש עמה דם - טמאה.

⁵⁶ גירסת וילנא: (מיני)

ואם לאו - טהורה.
רבי יהודה אומר
בין כך ובין כך טמאה."

קשיא לשמואל בחדא!
 ולרבי יוחנן בתרתי!

רפ"י
לא אמרינן כו'. דקסברי אין רוב חתיכות של ארבע מיני דמים דלא אתחזק לן האי רובא:
למאן קתני לה. כלומר להודיע דבריו של מי בא:
אלא לר' יהודה. להודיע דאירוקה ולבנה נמי פליג:
ותו לרבי יוחנן וכו'. כלומר הך קשיא דירוקה ולבנה לא איבעי לן לפרושי דכי היכי דקשיא ליה לשמואל קשיא ליה לרבי יוחנן דהא רבי יוחנן נמי אמר על שאר מינין לרבי יהודה טהורה והכא קתני ירוקה ולבנה ופליג רבי יהודה ותו קשיא אחריתי לר' יוחנן דאמר של ארבעת מיני דמים דברי הכל כו': הכי גרסינן וכי תימא כי פליגי רבנן אירוקה ולבנה אל' אדומה ושחורה, אדומה ושחורה מיבעיא?!
ותו לרבי יוחנן דאמר: "של ארבעת מיני דמים - דברי הכל טמאה".
הא קתני: "אדומה" ו"שחורה" ופליגי רבנן!

"לשמואל בחדא" -
 דאמר שמואל: "לא טימא רבי יהודה אלא בחתיכה של ארבעת מיני דמים".
 והא קתני: "ירוקה ולבנה" ופליגי רבי יהודה!
 וכי תימא: כי פליגי רבי יהודה אדומה ושחורה, ואירוקה ולבנה לא -
 אלא "ירוקה ולבנה" למאן קתני לה?
 אי'מא: רבנן -
 השתא אדומה ושחורה - מטהרי רבנן, ירוקה ולבנה מיבעיא?!
 אלא לאו לרבי יהודה ופליגי!

פתיחת הקבר. הרחם:
בלא דם. דם לידה הלכך לרבנן כי ליכא דם טהורה ואפילו החתיכה של ארבע מיני דמים דחתיכה לאו דם הוא אלא בשר ולא אמר דם אחר איכא ואנן הוא דלא חזינן דקסברי רבנן אפשר לפתיחת הקבר בלא דם לר' יהודה אפילו ירוקה ולבנה טמאה דודאי דם אחר הוה ואנן הוא דלא חזינן דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם:
קשתה שנים. בתוך י"א יום שבין נדה לנדה וראתה דם מחמת קושי:
ולשלישי הפילה. ואינה יודעת אם ראתה דם באותה לידה אם לאו. ואינה יודעת אם נפל הוא ואם רוח בעלמא הוא:
הרי זו ספק לידה וספק זיבה. ספק אם זיבה היא וחיבת בקרבן זיבה ספק אם לידה היא וחיבת בקרבן לידה ספק אינה לא לידה ולא זיבה ואין עליה קרבן כיצד אם ילדה בשלישי ולד גמור הרי כאן לידה ולא זיבה ואפי' ראתה דם עם לידתה להשלים גי' ראיות דקושי סמוך ללידה רחמנא טהרה לקמן בפי' בנות כותים (דף לו:.) כי יזוב זוב דמה דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד ואם לא היה ולד וראתה דם עם לידתה הרי כאן זיבה גמורה דהשתא לאו קושי סמוך ללידה הוא דאין כאן לידה ואם לא היה ולד ולא ראתה דם אין כאן לא לידה ולא זיבה דשני ימים הוא דחזאי הלכך מביאה קרבן אחד לאכול בקדשים דשמא יולדת או זבה היא ואינו נאכל חטאת העוף שלה דשמא אינה לא יולדת ולא זבה דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם ובשלישי לא חזאי וולד נמי לא הואי והאי קרבן מליקת חולין היא ונבלה:
שאי אפשר. הלכך מה נפשך אם ולד הוא הרי כאן לידה ואם אינו ולד הרי כאן זיבה דבשלישי חזאי:

ואינה יודעת מה הפילה - ^ הרי זו ספק לידה, ספק זיבה.
מביאה קרבן ואינו נאכל.
רבי יהושע אומר:
מביאה קרבן ונאכל,
שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם."

כאב

לישנא אחרינא אמרי לה:

אמר רב יהודה אמר שמואל:
 לא טימא רבי יהודה אלא בחתיכה של ארבעה מיני דמים, אכל של שאר מיני דמים - טהורה.

איני?!

והא כי אתא רב הושעיא מנהרדעא,
 אתא ואייתי מתניתא בידיה:
"המפלת חתיכה אדומה ושחורה ירוקה ולבנה
אם יש עמה דם טמאה
ואם לאו טהורה
ורבי יהודה אומר
בין כך ובין כך טמאה."

קתני: "אדומה" ו"שחורה" ו"ירוקה" ו"לבנה" ופליגי רבי יהודה!
 וכי תימא: כי פליגי רבי יהודה א"אדומה" ו"שחורה" אכל "ירוקה" ו"לבנה" - לא
 אלא "ירוקה" ו"לבנה" מאן קתני לה?
 אי'מא לרבנן - השתא אדומה ושחורה קא מטהרי רבנן, ירוקה ולבנה מיבעיא?!
 אלא לאו לרבי יהודה ופליגי!

כ"י

אָלֵא אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן⁵⁷:
 בְּאִפְשָׁר לְפִתִּיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם קָמִיפְלָגִי,
 וּבְפִלּוּגָתָא דְהַנִּי תִנְאִי:
 דְתִנְאִי:
 "קִשְׁתָּה שְׁנַיִם,
 וְלִשְׁלִישֵׁי - הַפִּילָה,

וְאִינָה יוֹדַעַת מַה הַפִּילָה - ^ הַרִי זֹו סָפֵק לִידָה,
 סָפֵק זִיבָה.
 מְבִיאָה קָרְבָן וְאִינוּ נֹאכָל.
 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר:
 מְבִיאָה קָרְבָן וְנֹאכָל,
 שְׂאֵי אִפְשָׁר לְפִתִּיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם".

⁵⁷ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: (רב יהודה)

2. כא, ב

רש"י

ועדיפא. חמירא:
אם תוכה מאדים. הבשר מאדים
 ואפי' אין שם דם ממש:
כסומכוס. דאמר תוכה כעמה
 ועדיפא מדסומכוס דאיהו בעי
 דם ממש:
טמאה לידה. ויש לה ימי טוהר
 ותשב לזכר ולנקבה ימי טומאה
 דנקבה וימי טוהר דזכר:
לבנה. דהוא מין בשר:
זוגא דמן חדייב. שני תלמידי
 חכמים מאותו מקום:
אגור. דם הרבה:
כסומכוס. דאמר דם שבתוכו
 מטמא אותה משום נדה:
וקילא מכולהו. מדסומכוס דלא
 בעי אגור ומדר' אחא דאמר
 אפילו אין תוכה אלא מאדים:

]"המפלת חתיכה:
אם יש עמה דם - טמאה,
ואם לאו - טהורה.
רבי יהודה אומר:
בין כך ובין כך - טמאה".

תנו רבנן:

"המפלת חתיכה:

סומכוס אומר משום רבי מאיר:

וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר בדבריו:
קורעה,
אם יש דם בתוכה - טמאה.
ואם לאו - טהורה".

כרבנן ועדיפא מדרבנן.

"כרבנן" - דאמרי: אפשר לפתיחת הקבר בלא דם.
 "ועדיפא מדרבנן" - דאינהו סברי עמה - אין, בתוכה - לא.
 וסומכוס סבר: אפילו בתוכה.

ותניא אידך:

"המפלת חתיכה:

רבי אחא אומר: קורעה,

אם תוכה מאדים - טמאה.

ואם לאו - טהורה".

כסומכוס ועדיפא מסומכוס.

ותניא אידך:

"המפלת חתיכה:

רבי בנימין אומר: קורעה.

אם יש בה עצם - אמו טמאה לידה".

אמר רב חסדא:

ובחתיכה לבנה.

וכן כי אתא זוגא דמן חדדיב,

אתא ואייתי מתניתא בידיה:

"המפלת חתיכה לבנה - קורעה,

אם יש בה עצם אמו טמאה לידה".

אמר רבי יוחנן משום **רבי שמעון בן יוחי:**

המפלת חתיכה - קורעה,

אם יש בה דם אגור - טמאה.

ואם לאו - טהורה.

כסומכוס וקילא מכולהו.

3. כא, ב - כב, א

רפ"י

בשפופרת. הכניסה קנה חלול באותו מקום ונמצא בתוכו דם: **בבשרה.** דם יהיה זובה בבשרה שיצא דרך כותלי בית הרחם ואין מפסיק והאי קרא בנדה כתיב ופרשה שניה נאמרה בזבה (ויקרא טו) ואשה כי יזוב זוב דמה וגו':

שטמאה בפנים כבחוף. מאחר שיצא מן המקור לפרוזדור והעמידו כותליה מיד היא מטמאה משא"כ בזב ובעל קרי דאין מטמאין עד שתצא טומאתן לחוף:

אם יש בה דם אגור כו'. ומאי שנא משפופרת:

זרכה של אשה לראות דם בחתיכה. הלכך בבשרה קרינא ביה דמין במינו לא חייץ: **שפיר.** עור הולד קודם שנבראו בתוכו גידים ועצמות ובשר: **דפלי פלויי.** שיש בה שורות שורות ביקועים מבחוף והדם שם:

זת"ק. לא מטהר לה אלא מגזרת הכתוב סבר האי דם טהור הוא ומשום חציצה היא טהורה ומשום גזרת הכתוב וה"ה לשפופרת כיון דטעמא משום חציצה הוא:

וה"מ דשיעא. חתיכה והדם בתוכה לא נגע:

אבל היכא דפלי פלויי. והדם שם ונוגע ברחם:

טמאה. דקרינן בבשרה והיינו דקאמרי אם יש עמה דם דפלי פלויי טמאה ואם לאו טהורה ורבנן בתראי לא דייקי לישנא דקרא והאי דמטהרי משום דלאו דם נדה הוא הלכך לא שנא בתוכה כי שיעא ולא שנא פלי פלויי דנגע ברחם טהורה אבל שפופרת דם נדה היא טמאה דלא דרשינן בבשרה אלא לטמאה בפנים כבחוף:

כולי עלמא לא פליגי (דטהורה). דאין דרך הרואה בכך):

בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יְרֵמְיָה מְרַבֵּי זִינְא: הָרֹאֶה דָם בְּשֹׁפֶרֶת - מֵהוּ?

"בבשרה"⁵⁸ (ויקרא טו, יט) - אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא בְשֹׁפֶרֶת, או דְלָמָּא:

הַאי בְּבִשְׂרָהּ מִיבְעֵי לֵיהּ שְׁמַטְמָאָה מִבְּפָנִים כְּבַחוּץ?

אָמַר לֵיהּ:

"בבשרה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא בְשֹׁפֶרֶת.

דְּאִי **"בבשרה"** מִבְעֵי לֵיהּ שְׁמַטְמָאָה מִבְּפָנִים כְּבַחוּץ, אִם כֵּן נִימָא קְרָא: 'בְּשִׂרָה'⁵⁹ מֵאִי **"בבשרה"**? שְׁמַע מִינָהּ תִּרְתִּי.

וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי:**

הַמְּפֹלֶת חֲתִיכָה - קוֹרְעָה,

אִם יֵשׁ בָּהּ דָם אָגוּר - טְמֵאָה,

וְאִם לֹא - טְהוֹרָה!

הַכִּי הַשְׁתָּא!?

הַתָּם - דִּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לְרֵאוֹת דָם בְּחֲתִיכָה,

הַכָּא - אִין דִּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה לְרֵאוֹת דָם בְּשֹׁפֶרֶת.

לֵימָא שְׁפֹפֶרֶת תְּנָאִי הִיא:

דְתִנְיָא:

"הַמְּפֹלֶת חֲתִיכָה אַף עַל פִּי שְׁמַלְאָה דָם:

אִם יֵשׁ עִמָּהּ דָם - טְמֵאָה,

וְאִם לֹא - טְהוֹרָה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

בְּבִשְׂרָה,

וְלֹא בְשִׁפִּיר,

וְלֹא בְחֲתִיכָה."

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵינּוּ תְנָא קַמָּא!

אִימָא: שְׂרַבֵּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בְּבִשְׂרָה, וְלֹא בְשִׁפִּיר וְלֹא בְחֲתִיכָה. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִין זֶה דָם נְדָה אֶלָּא דָם חֲתִיכָה.

תְּנָא קַמָּא נְמִי טְהוֹרֵי מְטַהֵר!

אֶלָּא דְפִלֵי פְלוּיֵי אִיכָּא בִּינְיָהוּ:

תְּנָא קַמָּא סָבַר: בְּבִשְׂרָה וְלֹא בְשִׁפִּיר וְלֹא בְחֲתִיכָה וְהוּא הֵדִין לְשֹׁפֶרֶת.

וְהֵנִי מִלֵּי הִיכָּא דְשִׁיעָא

אֶבֶל פְּלִי פְלוּיֵי - טְמֵאָה

מֵאִי טְעַמְיָה? **"בבשרה"** קְרִינָא בִּיהּ.

וְאִתּוּ רַבְּנָן לְמִימַר:

אַף עַל גַּב דְּפִלֵי פְלוּיֵי - אִין זֶה דָם נְדָה,

אֶלָּא דָם חֲתִיכָה

הָא דָם נְדָה וְדִאִי - טְמֵא,

וְאִפִּילוּ בְשֹׁפֶרֶת נְמִי!

אָמַר אַבְיִי:

בְּשֹׁפֶרֶת - כּוּלֵי עֲלָמָא לֹא פְלִיגי דְטְהוֹרָה.

⁵⁸ ואשה מי תהיה זבה דם והיה זבה בבשרה שבעת ימים תהיה בנדתה וכל הנגע בה יטמא עד הערב
⁵⁹ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: (בבשר)

כב,א

כי פליגי: בחתיכה,

מִרְסָבֵר: דְּרַכָּה שֶׁל אִשָּׁה לְרֵאוֹת דָּם בְּחִתִּיכָה.
וּמִרְסָבֵר: אֵין דְּרַכָּה שֶׁל אִשָּׁה לְרֵאוֹת דָּם בְּחִתִּיכָה.

רְבֵא אָמַר:

דְּכוּלֵי עֲלָמָא - אֵין דְּרַכָּה שֶׁל אִשָּׁה לְרֵאוֹת דָּם בְּחִתִּיכָה,
וְהָכָא בְּאִשָּׁה טְהוּרָה, וּמְקוֹר מְקוּמוֹ טָמֵא קְמִיפְלָגִי:
דְּרַכֵי אֵלִיעֶזֶר סָבֵר: אִשָּׁה טְהוּרָה, וְדָם טָמֵא דְהָא אֲתֵי דְרַךְ מְקוֹר.
וְרַבֵּנן סָבֵרִי: אִשָּׁה טְהוּרָה, וּמְקוֹר מְקוּמוֹ טְהוּר.

רס"י

כִּי פְלִיגִי בְחִתִּיכָה. וּדְפְלִי פְלוּיִי
דְתִיִק סָבֵר בְּבִשְׂרָה לְמַעוּטֵי תוֹךְ
חִתִּיכָה אֲבָל דָּם הִנְרָאָה בְּבִקְעִים
טָמֵא דְהָא בְּבִשְׂרָה קְרִינֵן בַּה
וּרְבִנֵן בְּתֵרָאֵי סָבֵרִי אֲפִי פְלִי
פְלוּיִי טְהוּרָה דֵאֵין זֶה דָּם נְדָה
דֵאֵין דְרַכָּה שֶׁל אִשָּׁה לְרֵאוֹת דָּם
בְּחִתִּיכָה:

אִשָּׁה טְהוּרָה. דְלֵאוֹ רֵאִיָּה הִיא
וּמִיָּהוּ טִיפַת דָּם מְטָמָא טְהוּרוֹת
אִם נִגְעָה בְהֵן וְאֵת הָאִשָּׁה
טוּמְאָת עֵרֵב מְשוּם דְנִגְעָה בְּמִקְוֵה
דְקָרָא מִתּוֹרַת רֵאִיָּה מַעֲטִיָּה
וְלֵאוֹ מְטוּמָאָה:

וּרְבִנֵן סָבֵרִי. דָּם נְמִי טְהוּר וְהַכִּי
קָאֵמַר אֵין זֶה דָּם נְדָה (שֶׁתִּתֵּן
שׁוּם טוּמְאָה עֲלֵיו) שְׁאִילוּ הִיא
דָּם הִיא לֹא לְטָמָאָה כְּנֵדָה וְעַכְשִׁיו
אֵין לֹא שׁוּם טוּמְאָה אֲלֵא
כְּחִתִּיכַת בִּשְׂרָה בְעֵלְמָא:

4. כב, א

רש"י

הרואה קרי בקיסם. הכניס קיסם בפי אמה והוציא בו זרעו: ממנו. אשר תצא ממנו שכבת זרע:
 הוא עצמו. ואפילו בלא קיסם: אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה. עד שיצא ממנו כדי חתימת פי אמתו והכא כיון דהכניס ליה קיסם בצר ליה שיעורא כדי קיסם:
 למימרא דנוגע הוי. מדיהיב שיעורא מכלל דטומאת קרי לאו משום ראייה היא אלא משום דבשר האבר נוגע בשכבת זרע היוצא ממנו ומשום הכי בעי שיעורא כטומאת כל מגעות דבעי שיעורא כגון שרץ ונבלה ומת דאי ראייה חשיבא ליה בטומאת ראייה לא בעיא שיעורא דהא נדה רואה היא ולא בעיא שיעורא:
 אל יסתור בזיבה. זב שפסק והתחיל למנות ז' ימי ספירו וראה קרי אל יסתור את מנינו כי היכי דאי נגע בשרץ לא סתר לספירת זיבתו:
 אלמה תניא זאת תורת הזב. הקיש הכתוב שכבת זרע לזיבה: מה זיבה סותרת. דכתיב וספרה לה ואחר תטהר אחר אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם אף שכבת זרע סותרת:
 לפי שאי אפשר. לראות שכבת זרע הבאה מן הזב בלא טיפת צחצוחי זיבה דהשתא קצת זיבה דאית בה קא סתר:
 כל ז'. אם ראה בשביעי סותר כל אותו ימים שספר:
 אלא מה שאמור בה. בשכבת זרע לענין טומאה מה טומאתה יום אחד אף סתירתה אינה סותרת אלא אותו יום ואם ראה בז' אין צריך לספור עוד אלא יום א':

בְּעָא מִיְנִיה רְבָה מֵרַב הוּנָא:
 הַרְוָאה קְרִי בְּקִיסָם מֵהוּ?

"מִמְנוּ"⁶⁰ (ויקרא טו, טז) - אָמַר רַחֲמָנָא, עַד דְּנִפִּיק מִבְּשָׂרוֹ, וְלֹא בְּקִיסָם, אוּ דְלָמָּא:

הַאי "מִמְנוּ" עַד שֶׁתֵּצֵא טוֹמְאָתוֹ לְחוּץ, וְאִפְּלוּ בְּקִיסָם נְמִי?

אָמַר לִיה:

תִּפּוּק לִיה דְּהוּא עֲצָמוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלְא בְּחִתְיַמַּת פִּי הָאֵמָה.

לְמִימְרָא: דְּנוֹגַע הוּי.

אֶלְא מַעֲתָה: אֵל יִסְתּוֹר בְּזִיבָה!

אֶלְמָה תִּנְיָא:

"זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וְאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמְנוּ שְׂכַבַת זֶרַע"⁶¹ (ויקרא טו, לב),

מַה זִיבָה - סוֹתֶרֶת,

אֶף שְׂכַבַת זֶרַע - נְמִי סוֹתֶר!

אָמַר לִיה:

סְתִירָה?! הֵינּוּ טַעֲמָא דְסוֹתֶר: לְפִי שְׂאִי אֶפְשָׁר לָהּ בְּלֹא צְחָצוּחֵי זִיבָה.

אֶלְא מַעֲתָה, תִּסְתּוֹר כָּל שְׂבַעָה!

אֶלְמָה תִּנְיָא:

"זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" (ויקרא טו, לב) וְגו' -

מַה זִיבָה סוֹתֶרֶת - אֶף שְׂכַבַת זֶרַע סוֹתֶר.

אִי מַה זִיבָה - סוֹתֶרֶת כָּל שְׂבַעָה,

אֶף שְׂכַבַת זֶרַע - נְמִי סוֹתֶר כָּל שְׂבַעָה?

תִּלְמוּד לּוֹמַר: "לְטַמְּאָה בָּהּ" (ויקרא טו, לב) - אֵין לָךְ בָּהּ אֶלְא מַה שְׂאֵמּוֹר בָּהּ,

סוֹתֶרֶת יוֹם אֶחָד!"

אָמַר לִיה:

גְּזִירַת הַכְּתוּב הִיא,

זִיבָה גְּמוּרָה דְּלֹא עֲרֵבָה בָּהּ שְׂכַבַת זֶרַע - סוֹתֶרֶת כָּל שְׂבַעָה.

צְחָצוּחֵי זִיבָה דְּעֲרֵבָה בָּהּ שְׂכַבַת זֶרַע - לֹא סוֹתֶרֶת אֶלְא יוֹם אֶחָד.

⁶⁰ וְאִישׁ מִי תֵצֵא מִמְנוּ שְׂכַבַת זֶרַע וְרָחַץ בְּמַיִם אֵת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב

⁶¹ זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וְאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמְנוּ שְׂכַבַת זֶרַע לְטַמְּאָה בָּהּ

5. כב, א-ב

רש"י

דם יבש. כגון שיצא מגופה חתיכה של דם יבש :
זוב דמה. משמע לח שהרי אין דרכו לזוב אלא לח :
לח ונעשה יבש. דהא קתני מטמאין יבשין בנפל דם לח על הבגד ויבש ואחר כך נגע הדם בטהרות דומיא דיבש בשר המת דיבש מעיקרא בשר המת ליכא :
אם נמוחו טמאין. דדם הוא אלמא אע"ג דכי חזיתיה יבש היה כעפר :
בריה בפני עצמה. ולא דם :
כי האי גוונא. מפלת כמין שערות וקליפות :
מטבעין. שם העיר :
קליפות. גלדי המכה : דרך שומא להיות בה שער :

בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא מְרַבִּי אֶלְעָזָר:
 דָּם יָבֵשׁ - מָהוּ?

"כי זוב זוב דמה"⁶² (ויקרא טו, כה) - אָמַר רַחֲמָנָא,
 עַד דְּמִידַּב דְּיֵיב לֵיהּ,
 לַח - אִין,
 יָבֵשׁ - לֹא.
 או דְּלָמָּא:
 הַאי **"כי זוב זוב דמה"** - אוּרְחָא דְּמִילְתָּא הִיא,
 וְלַעֲזוֹלָם אֶפִּילוּ יָבֵשׁ נָמִי?

אָמַר לֵיהּ:
 תְּנִיתוּהּ:

**"דם הנדה,
 ובשר המת - מטמאין: לחים,
 ויבשים"** (נדה נד:).

אָמַר לֵיהּ:
 לַח וְנִעְשָׂה יָבֵשׁ - לֹא קָא מִיבְעִיא לִי,
 כִּי מִיבְעִיא לִי: יָבֵשׁ מַעֲיָקָא?

הָא נָמִי תְּנִיתוּהּ!

**"המפלת: כמין קליפה,
 כמין שיערה,
 כמין עפר,**

כמין יבחושין אדומין - תטיל למים

אם נמוחו - טמאה."

כב,

אִי הַכִּי, בְּלֹא נְמוּחוּ נָמִי!

אָמַר רַבֵּה:
 כִּי לֹא נְמוּחוּ - בְּרִיָּה בְּפָנֵי עֲצָמָה הִיא.

וּכְמִי אֵיכָא כִּי הִיא גּוֹוֹנָא?

אִין,

וְהַתְּנִיא:

"אמר רבי אלעזר ברבי צדוק:

**שני מעשים העלה אבא מטבעין ליבנה:
 מעשה באשה שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות,**

ובאו ושאלו את אבא,

ואבא שאל לחכמים,

וחכמים שאלו לרופאים,

ואמרו להם: אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה, שממנה מפלת כמין קליפות.

תטיל למים, אם נמוחו - טמאה.

ושוב מעשה באשה שהיתה מפלת כמין שערות אדומות,

ובאה ושאלה את אבא,

ואבא שאל לחכמים,

וחכמים לרופאים,

ואמרו להם: שומא יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין שערות אדומות.

תטיל למים, אם נמוחו - טמאה."

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ:

⁶² ואשה מי זוב זוב דמה ימים רמים בלא עת נדתה או מי תזוב על נדתה כל ימי זוב טמאתה מימי נדתה תהיה טמאה הוא

ובפושרין.

תניא נמי הכי:

"תטיל למים ובפושרין.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

ממעכתו ברק על גבי הצפורן".

מאי בינייהו?

אמר רבינא:

מעוך על ידי הדחק, איכא בינייהו.

התם תנן:

"במה היא שרייתו?

בפושרין,

מעט לעת" (גדה נד:).

הכא מאי?

מי בעינא "מעט לעת",

או: לא?

שרץ ונבלה דאקושי - בעינן מעט לעת,

אבל דם דרכיד - לא,

או דלמא:

לא שנא?

תיקו.

רס"י

ובפושרין. דאי בדק בצונן ולא נימוח לא מטהרין לה בהכי דדילמא אי היה בפושרין הוה נימוח:

מאי בינייהו. מאי פלוגתייהו:

ע"י הדחק. לת"ק אי נימוח מאליו הוא דהוי דם אבל נימוח על ידי מיעוך לאו דם הוא ולרבן שמעון אפילו נימוח ע"י מיעוך נמי דם הוא:

כמה היא שרייתו. בפ' דם הנדה השרץ והנבלה מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהוא טמאין וכמה היא שרייתו כו':

דאקושי. קשים:

לא. בעינן מעט לעת אלא או יום או לילה ואם לא נמוחו טהורים:

6. כב, ב

רס"י

וּלְיַפְלוּג נְמִי ר' יְהוּדָה בְּהָא.
 וְנִימָא בֵּין כַּךְ וּבֵין כַּךְ טַמְאָה דְהָא
 טַעמָא דְר' יְהוּדָה אוֹקְמִינן דְאִי
 אִפְשֵׁר לְפַתִּיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם:
בְּמַחְלוּקַת שְׁנוּיָה. מִשְׁנָה זֹ
 שְׁנוּיָה בְּמַחְלוּקַת דְלֹאוּ סַתְמָא
 וְדַבְרֵי הַכֹּל הִיא אֵלֶּא ר' יְהוּדָה
 פְּלִיג:
וְהוּי חֲתִיכָה. דְטַעמָא לֹאוּ מִשּׁוּם
 פְּתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם הוּא אֵלֶּא
 בְּחֲתִיכָה עֲצָמָה סְבִירָא לִיה
 דְהוּיָא דָם וְכַגּוֹן שֶׁהִיא מֵאַרְבַּעַה
 מִינֵי דְמִים:
וְלֵהָךְ לִישְׁנָא כּו'. כְּדָאמְרֵן לְעִיל
בְּשִׁמְעֵתִין:

[הַמְפֹּלֶת חֲתִיכָה:]

אִם יֵשׁ עֵמָּה דָם - טַמְאָה,

וְאִם לֹאוּ - טְהוֹרָה.

רְבִי יְהוּדָה אוֹמֵר:

בֵּין כַּךְ וּבֵין כַּךְ - טַמְאָה].

הַמְפֹּלֶת בְּמִין דְגָיִם, [חֲגָבִים, שְׂקָצִים, וְרַמְשִׁים: אִם יֵשׁ עֵמָּהּ דָם - טַמְאָה,

וְאִם לֹאוּ - טְהוֹרָה].

וּלְיַפְלוּג נְמִי רְבִי יְהוּדָה בְּהָא!

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ:

בְּמַחְלוּקַת שְׁנוּיָה,

וְרַבְּנָן הִיא.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר:

אִפִּילוּ תִימָא רְבִי יְהוּדָה,

עַד כָּאֵן לֹא קָאָמַר רְבִי יְהוּדָה הֵתָם אֵלֶּא גְבִי חֲתִיכָה, דְעֵבִיד דָם דְקָרִישׁ, וְהוּי חֲתִיכָה,

אֲבָל בְּרִיָּה - לֹא הוּי.

וְלֵהָךְ לִישְׁנָא דְאָמַר רְבִי יוֹחָנָן: "בְּאִי אִפְשֵׁר לְפַתִּיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָם" קְמִיפְלָגִי,

לְפָלוּג נְמִי רְבִי יְהוּדָה בְּהָא!

מֵאֵן דְמַתְּנִי הָךְ לִישְׁנָא, מַתְּנִי הָכִי:

רְבִי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ דְאָמְרֵי תַרְוִיְהוּ:

בְּמַחְלוּקַת שְׁנוּיָה,

וְרַבְּנָן הִיא.

7. כב, ב - כג, א

רש"י

יצירה. ויצר ה' אלהים (את) חית השדה ואת עוף וגוי וכתוב באדם ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ורבנן לית להו גזירה שוה:

תנין. דג גדול ואמאי תנן המפלת מין דגים טהורה:

זו היא שיבה זו היא ביאה. כלומר ילפינן גזרה שוה משיבה לביאה כמו דהו תרוייהו שיבה או תרוייהו ביאה מה שיבה חולץ וקוצה וטח כו':

ועוד גבי אדם נמי כתיב בריאה. דכתיב ויברא אלהים את האדם בצלמו ונילף בריאת דגים מבריאת אדם:

ויברא. דאדם לגופיה:

וייצר לאפנויי. לגזירה שוה ודנין גייש לחיה ולעוף דכתיב בהו יצירה דדמי מדדמי:

מופנה. גבי אדם דהא כתיב ויברא:

ומופנה גבי בהמה. כדמפרש דהא כתיב ויעש אלהים את חית (השדה) וגוי':

גבי אדם מופנה. דהא כתיב וייצר:

גבי תנין לאו מופנה. דלא כתיב קרא אחרינא:

ופרכינן גבי תנין נמי מופנה הוא. דכתיב בקרא דויעש ואת כל רמש האדמה:

"המפלת במין בהמה, חיה, ועוף, בין טמאין בין טהורין: אם זכר - תשב לזכר. ואם נקבה - תשב לנקבה. ואם אין ידוע - תשב לזכר ולנקבה. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: כל שאין בו מצורת אדם - אינו ולד."

אמר רב יהודה אמר שמואל:

מאי טעמא דרבי מאיר?

הואיל ונאמרה בו 'יצירה' ⁶³ (בראשית ב, יט) כְּאָדָם ⁶⁴ (בראשית ב, ז).

אלא מעתה, המפלת דמות תנין תהא אמו טמאה לידה,

הואיל ונאמר בו 'יצירה' כְּאָדָם,

שנאמר: **"ויברא אלהים את התנינים הגדלים"** ⁶⁵ (בראשית א, כא)!!

אמרי: דנין יצירה מיצירה,

ואין דנין בריאה מיצירה.

מאי נפקא מינה?

הא תנא דבי רבי ישמעאל:

"ושב הכהן" ⁶⁶ (ויקרא יד, לט) **"ובא הכהן"** ⁶⁷ (ויקרא יד, מד).

זו היא שיבה זו היא ביאה."

ועוד נגמר: 'בריאה' (בראשית א, כא) מבריאה,

דכתיב: **"ויברא אלהים את האדם בצלמו"** ⁶⁸ (בראשית א, כז)!

אמרי: **"ויברא"** (בראשית א, כז) - לגופיה,

"וייצר" (בראשית ב, ז) - לאפנויי.

ודנין יצירה מיצירה.

אדרבה! **"וייצר"** לגופיה,

"ויברא" - לאפנויי.

ודנין בריאה מבריאה!

אלא **"וייצר"** מופנה משני צדדין,

מופנה - גבי אדם,

ומופנה - גבי בהמה.

"ויברא" גבי אדם - מופנה,

גבי תנינים - אינו מופנה.

מאי "מופנה - גבי בהמה"?

אילימא מדכתיב: **"ויעש אלהים את חית הארץ"** ⁶⁹ (בראשית א, כה).

וכתיב: **"ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה"** ⁷⁰ (בראשית ב, יט) -

⁶³ ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו

⁶⁴ וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמות חיים ויהי האדם לנפש חיה

⁶⁵ ויברא אלהים את התנינים הגדלים ואת כל נפש החיה הרמשות אשר שרצו המים למינהם ואת כל עוף כנף למינהו ויבא אלהים כי טוב

⁶⁶ ושב הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירת הבית

⁶⁷ ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא

⁶⁸ ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם

⁶⁹ ויעש אלהים את חית הארץ למינה ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו ויבא אלהים כי טוב

⁷⁰ ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו

רס"י

ומאי נפקא מינה. דניחא לך למילף משני צדדין טפי: כל ג"ש שאינה מופנה כל עיקר אין למדין הימנה. ואפילו אין להשיב:

אין משיבין. ואפי' יש להשיב: לרבנן למדין הימנה. אם אין להשיב ואם יש להשיב משיבין והך פלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן שמואל גמרא גמיר ליה מרביה וכאן הוא מקומה ואינה לא במשנה ולא בברייתא:

להכי אפנייה רחמנא כו'. כרבנן: דלא תגמר ממופנה מצד אחד. משום דמשיבין וכאן יש להשיב מה לאיש שכן מטמא מחיים כדלקמיה:

לקולא. דלא בעינן מופנה כולי האי:

לרבנן. כיון דלמופנה מצד אחד למדין ומשיבין ולשאינו מופנה כל עיקר אמרינן דברי הכל למדין ומשיבין מאי איכא בין מופנה מצד אחד לשאינה מופנה כל עיקר:

והכא מאי פירכא איכא. כלומר והכא בג"ש דתני אדם מה תשובה איכא דקאמרת דניחא לך למיגמר מחיה דהוי מופנה משני צדדין משום דאין משיבין ולא נגמר בריאה בריאה מתנין משום דמופנה מצד אחד הוא ומשיבין ומאי אית לך לאותובי: שכן מטמא מחיים. מקבל טומאה בחייו משרץ או משאר טומאות דין הוא שתהא יולדתו טמאה לידה תאמר באלו הלכך גבי דגים פרכינן ליה דמופנה מצד אחד הוא אבל גבי בהמה אע"ג דפירכא היא לא פרכינן לה הואיל ומופנה היא משני צדדין: וכן אמר רבי חייא כו'. אדרב יהודה אמר שמואל קאי:

הר מי קמפלת. מי מפלת נפל גדול כהר:

דמות אבן הוא דמפלת. חתיכת בשר דמות אבן גוש בעלמא מיקרי ולא כתיבא ביה יצירה: גוש. כמו (איוב ז) גוש עפר:

גבי תנין נמי אפנויי מופנה -

דכתיב: "ואת כל רמש האדמה" (בראשית א, כה).

וכתיב: "ויברא אלהים את התנינים הגדלים"⁷¹ (בראשית א, כא).

"רמש" דכתיב התם דיבשה הוא.

ומאי נפקא מינה בין מופנה מצד אחד למופנה משני צדדין?

נפקא מינה דאמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי ישמעאל: כל גזרה שונה שאינה מופנה כל עיקר - אין למדין הימנה. מופנה מצד אחד - לרבי ישמעאל: למדין, ואין משיבין. לרבנן: למדין ומשיבין. מופנה משני צדדין - דברי הכל: למדין, ואין משיבין.

ורבי ישמעאל, מאי איכא בין מופנה מצד אחד למופנה משני צדדין?

נפקא מינה:

דהיכא דאיכא מופנה מצד אחד ומופנה משני צדדין - שביקין מופנה מצד אחד וילפינן מופנה משני צדדין.

כגא

ולהכי אפנייה רחמנא לבהמה משני צדדין, כי היכי⁷² דלא נגמר מן מופנה מצד אחד.

רב אחא בריה דרבא מתניי לה משמיה דרבי אלעזר לקולא: כל גזרה שונה שאינה מופנה כל עיקר - למדין ומשיבין. מופנה מצד אחד - לרבי ישמעאל: למדין, ואין משיבין. לרבנן: למדין, ומשיבין. מופנה משני צדדין - דברי הכל: למדין, ואין משיבין.

ולרבנן, מאי איכא בין מופנה מצד אחד לשאינה מופנה כל עיקר?

נפקא מינה, היכא דמשפחת לה מופנה מצד אחד ושאינה מופנה כל עיקר, ולא להאי אית ליה פירכא, ולא להאי אית ליה פירכא. שביקין - שאינה מופנה כל עיקר, וגמרינן - ממופנה מצד אחד.

והכא מאי פירכא איכא?

משום דאיכא למיפרך: מה לאדם שכן מטמא מחיים! וכן אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: היינו טעמא דרבי מאיר: הואיל ונאמרה בו 'יצירה' כאדם.

אמר ליה רבי אמי:

אלא מעתה המפלת דמות הר - אמו טמאה לידה, שפאמר: "כי הנה יוצר הרים וברא רוח"⁷³ (עמוס ד, ג)!

אמר ליה:

הר מי קא מפלת?! אבן היא דקא מפלת, ההוא 'גוש' איקרי.

⁷¹ ויברא אלהים את התנינים הגדלים ואת כל נפש החיה הרמשת אשר שרצו המים למיניהם ואת כל עוף כנף למיניהו ויברא אלהים מי טוב

⁷² רשי אינו גורס: כי היכי

⁷³ מי הנה יוצר הרים וברא רוח ומיניד לאדם מה שחזו עשה שחר עיפה ודרף על כמתי ארץ ה' אלהי צבאות שמו

רפ"י

הואיל ועיניהן של חיה ובהמה :
דומות לשל אדם. שחור שבעין
 הוה עגול בבהמה כשל אדם אבל
 דדגים לאו עגול הוה :

והא **גבי מומין תני לה**. כלומר
 היכי אמרת דעין בהמה דומה
 לאדם והא גבי מומי הבכור קתני
 לה בבכורות (דף מ.) ושגלגל עינו
 הוי מום ומדחשיב ליה מום
 נמצא שאין דרך בהמה להיות
 עיניה כאדם :

באוכמא. שחור שבעין הוי עגול
 בבהמה כאדם והא דתני דהוי
 מום בציריא מקום מושב כל
 העין לא הוי עגול בבהמה כאדם
 ואי הוי עגול הוי מום דכל בור
 של מושב העין קרוי גלגל
 כדאמר ר' לקמן (דף כד:) ועמדתי
 בגלגל עינו של מת עד חוטמי
 ומפני שהוא עגול כגלגל :

לפניהם. לאפוקי דגים דעיניהם
 בצדיהם וכן נחש :

קריא וקיפופא. עוף הצועק
 בלילה ופניו דומה לחתול ועינו
 לפניו :

חסורי מיחסרא והכי קתני.
 נראין דברי ר"מ בבהמה ובחיה
 והוא הדין לקריא וקיפופא
 דעיניו הולכו לפניו ואע"פ
 דפליגי רבנן עליה :

אָלָא מַעֲתָה, הַמְּפֹלֶת רוּחַ תְּהָא אָמוּ טַמְאָה לִידָה,
 הוואיל ונאמרה בו בריאה כאדם דכתיב: **"וּבְרָא רוּחַ"** (עמוס ד, יג)!!

וכי תימא: לא מופנה - מדהוה ליה למכתב: **"יוצר הרוח ורוח"** וכתב: **"וּבְרָא רוּחַ"**,
 שמע מינה לאפנויי!

אמר ליה:

דנין - דברי תורה מדברי תורה,
 ואין דנין - דברי תורה מדברי קבלה.

74 דרבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

היינו טעמא דרבי מאיר: הואיל ועיניהם דומות כשל אדם.

אָלָא מַעֲתָה, הַמְּפֹלֶת דְּמוּת נַחֲשׁ תְּהָא אָמוּ טַמְאָה לִידָה,
 הוואיל ונגלגל עינו עגולה כשל אדם!

וכי תימא: הכי נמי - ליתני נחש!

אי תנא נחש - הוה אמינא: בנחש הוא דפליגי רבנן עליה דרבי מאיר,
 דלא כתיב ביה 'יצירה',
 אבל בהמה וחיה לא פליגי, דכתיבא ביה 'יצירה'.

והא גבי מומין קתני לה: **"אֵת שְׁגִלְגַל עֵינוּ עָגוּל כְּשֵׁל אָדָם"** (בכורות מ.).

לא קשיא:

הא - באוכמא,

הא - בציריא.

רבי ינאי אמר:

היינו טעמא דרבי מאיר - הואיל ועיניהם הולכות לפנייהם כשל אדם.

והרי עוף דאין עיניו הולכות לפניו, וקאמר רבי מאיר דטמא!

אמר אביי:

בקריא וקיפופא.

ובשאר עופות לא?!

מיתבי:

"רבי חנינא בן גמליאל⁷⁵ אומר:

**נראין דברי רבי מאיר - בבהמה,
 וחיה.**

ודברי חכמים - בעופות."

מאי עופות?

אלימא: בקריא וקיפופא - מאי שנא בהמה וחיה? דעיניהן הולכות לפנייהן כשל אדם.
 קריא וקיפופא נמי!

אָלָא: פְּשִׁיטָא בְּשֵׁאָר עוֹפוֹת,

מְכַלְל דְּרַבִּי מְאִיר: פְּלִיג בְּשֵׁאָר עוֹפוֹת!

חסורי מיחסרא והכי קתני:

"רבי חנינא בן גמליאל אומר:

⁷⁴ גירסת וילנא: (אמר)

⁷⁵ מהרש"ל, תוס. גירסת וילנא: (אנטיגנוס)

רש"י

ודברי חכמים. נראין לר"מ בשאר עופות דר"מ נמי מודה להו:
והתניא. בניחותא:
ומאי שנא קריא וקיפופא. דקאמר לרבנן דהוי ולד טפי משאר עופות אי משום דעיניהם הולכות לפנייהם הרי חיה ובהמה נמי דעיניהן הולכות לפנייהם ופליגי רבנן:
לסתות. לחיים זקופין כאדם מה שאין כן בבהמה ובחיה:

נראין דברי רבי מאיר בבהמה וְחִיָּה והוא הדין לקריא וקיפופא.
ודברי חכמים בשאר עופות.
 שאף רבי מאיר לא נחלק עמהם אלא בקריא וקיפופא,
 אבל בשאר עופות - מודי להו.

והתניא:

"אמר רבי אלעזר ברבי צדוק:
המפלת מין בהמה וְחִיָּה,
לדברי רבי מאיר - ולד.
ולדברי חכמים - אינו ולד
ובעופות תיבדק."
 למאן "תיבדק"?
 לאו לדברי רבי מאיר דאמר: קריא וקיפופא - אין,
 שאר עופות - לא.

אמר רב אחא בריה דרב איקא:
 לא! "תיבדק" לרבנן דאמרי קריא וקיפופא - אין, שאר עופות - לא.

ומאי שנא קריא וקיפופא מבהמה וְחִיָּה?

הואיל ויש להן לסתות כאדם.

8. כג, א

רש"י

למימרא דחיי. הא אחותה לא
 מיתסרא אלא בחייה דאין
 איסור אחות אשה אלא בחייה:
 ובמינו. כגון בהמה גמורה
 מתקיימת ובמינו הוא דמתקיים
 אבל איהו לא:

לידי גיחוד. שחוק בכל תחבולות
 הללו עסק ר' ירמיה להביא ר'
 זירא לידי שחוק ולא שחק
 דאסור לאדם שימלא פיו שחוק
 ור' זירא מחמיר טפי:

בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יְרֵמְיָה מְרַבֵּי זִירָא:
 לְרַבֵּי מֵאִיר דְּאָמַר: בְּהֵמָה בְּמַעֲי אִשָּׁה - וְלֹד מְעַלְיָא הוּא,
 קַבֵּל בְּהָ אֲבִיָּה קִידוּשֵׁין - מַהוּ?

לְמַאי נִפְקָא מִינֵיהּ?

לְאִיתְסוּרֵי בְּאַחוּתָהּ.

לְמִימְרָא: דְּחֵי.

וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
 לֹא אָמְרָה רַבִּי מֵאִיר אֶלָּא הוּאֵיל וּבְמִינוּ מִתְקַיִים!

אָמַר רַב אַחָא בְּרַי עֵקֶב:
 עַד כָּאֵן הֵבִיאוּ רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבֵּי זִירָא לְיַדֵּי גִיחוּד,
 וְלֹא גִחִיד.

9. כג, א-ב

רס"י

אף אנו נמי תנינא. דלא חיי: המפלת מין בהמה וחיה ועוף דברי ר"מ. רישא במסכת בכורות (דף מו.) והכי קתני יש בכור לנחלה ואין בכור לכהן וקא חשיב ואזיל המפלת מין בהמה וחיה ועוף הבא אחריו בכור לנחלה דהאי לאו בכור הוא לגבי נחלה דלא חיי: אין בכור לכהן. שהרי זה פטר את הרחם: וחכ"א עד שיהיה בו מצורת אדם. אינו פוטר את הבא אחריו מבכורת כהן: סנדל. צורה פחותה שאין צורת פניו ניכרת שאין סנדל בלא ולד אחר ומתוך דוחק חבירו הוא נמעך כדמפרש בפירקין (לקמן דף כה:) משל לאדם שסטר את חבירו והחזיר צורתו לאחוריו ואם יוצא סנדל ראשון פוטר את אחיו מפדיון כהן: או שליא. דאין שליא בלא ולד ופוטר את הבא אחריו לאחר זמן: שפיר. עור דפוס הולד: מרוקם. שכבר אבריו ניכרין קצת ולקמן בפירקין (שם.) מפרש לה: הבא אחריו. אחר כל אלה: בכור לנחלה. דהני לאו בני נחלה נינהו דלא חיי: מי שלבו דוה עליו. לב אביו מתאבל על מותו הוא דחשיב לענין נחלה:

גופא:

"אמר רב יהודה אמר רב:

לא אמרה רבי מאיר אלא הואיל ובמינו מתקיים".

אמר רב ירמיה מדפתי:

אף אנו נמי תנינא:

כג, ב

[איזהו "בכור לנחלה ואינו בכור לכהן"? ...]

"המפלת במין בהמה חיה ועוף (ולד מעליא הוא)⁷⁶

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

עד שיהא בו מצורת אדם.

והמפלת: סנדל,

או שליא,

או שפיר מרוקם,

והיוצא מחותנו - הבא אחריו: בכור לנחלה,

ואינו בכור לכהן" (בכורות מו.).

ואי סלקא דעתך דחיי - "הבא אחריו בכור לנחלה" מי הוי?!

אמר רבא:

לעולם דחיי,

ושאני התם, דאמר קרא: "ראשית אונו"⁷⁷ (דברים כא, יז) - מי ש'לבו דוה עליו.

יצא זה - שאין לבו דוה עליו.

⁷⁶ גירסת וילנא בסוגריים כי אינו נמצא במשנה בבכורות. כפי שכתבתנו בעבר, שהרבה פעמים זה לא טעות סופר וכדומה אלא פרשנות, והפרוש הוא אמת על אף שאינו נמצא במקור בשמנה עצמה.

⁷⁷ מי את הבכור בן השנואה ימיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו פי הוא ראשית אונו לו משפט הבכרה

10. כג, ב

רס"י

אדם במעי בהמה. שחטה ומצא בה דמות אדם מהו מי אמרינן כי היכי דאזיל ר"מ בתר אימיה הכי נמי זיל בתר בהמה ושרי לאכילה:

עוף אין לו פרסה. אבל אדם נהי דפרסות ליכא שאין פרסותיו סדוקות שאין לו שני עקבים כמו לבהמה:

פרסה מיהא איכא. וכתביב (ויקרא יא) כל מפרסת פרסה בבהמה תאכלו דאם נמצא תוך מעי בהמה קלוט כל זמן שלא יצא לאויר העולם אע"ג דאין לו אלא פרסה אוכלו ואפילו לר"ש דאמר קלוט בן פרה אסור מודה הוא דאם נשחטה אמו ונמצא במעיה דמותו והכי מפרש בפרק בהמה המקשה (חולין סח):

בְּעֵא מִיִּנְיָה רַב אֲדָא פֵּר אֶהְבֵּה מֵאַבְיִי:

לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר: בְּהֵמָה בְּמַעֵי אִשָּׁה וְלֶד מְעַלְיָא הוּא, אָדָם בְּמַעֵי בְּהֵמָה - מֵאִי?

לְמֵאִי נִפְקָא מִיִּנְיָה?

לְאַשְׁתְּרוּיִי בְּאַכִּילָה.

וְתַפְשׁוּט לִיָּה מְהֵא דְרַבִּי יוֹחָנָן,

דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה, וּמֵצֵא בָּהּ דְמוֹת יוֹנָה - אֲסוּרָה בְּאַכִּילָה.

הָכִי הַשְׁתָּא!?

הַתָּם - לָא "פְּרִסוֹת"⁷⁸ (ויקרא יא, ג) אִיכָא וְלָא "פְּרִסָּה" (ויקרא יא, ג) אִיכָא!

הָכָא - נְהִי דְפְרִסוֹת לִיכָא,

פְּרִסָּה מִיָּהֵא אִיכָא.

⁷⁸ מל מפרסת פרסה ושטעת שטע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאמלו:

11. כג, ב

"וחכמים אומרים: כל שאין בו מצורת אדם - אינו ולד."

כ"י

גופו תייש ופניו אדם אדם הוא. דבתי צורת פנים אזלינן: בעין אחד כבהמה. אחת מעיניו דומה לבהמה: ה"ג רבי מאיר אומר מצורת וחכ"א כל צורת שרבי מאיר אומר כיון שיש בו מצורת אדם הוי ולד ואע"ג דאין כל צורתו כצורת אדם: והא איפכא תניא. שר"מ אומר כל צורת והאי כל צורת דר"מ הכי קאמר כל שהוא צורת אדם שבו הוי ולד ואפילו כל פניו תייש אלא שנברא בעין אחת או בלסת אחת הדומה לאדם: וחכ"א מצורת. עד שיהיה בו מקצת צורה ניכרת כגון חצי הפרצוף דומה לאדם: אי תניא תניא. שמעתי אני מרב מה שאמרתי אבל אתם הואיל ויש משנה בידכם לכו אחריה: הגבינים. גבות עינים שורצי"ל וגבות הזקן סנטר שקורין מנטו"ן: עד שיהיו כולם כאחד. לרבנן כדמפרש בסמוך דר' ירמיה כרבנן וכדפירשה רב לפלוגתא דרב תנא הוא ופליגי ולא הדר ביה ממאי דאמר לרבנן דבעו כל צורת האדם והא דקחשיב ר' ירמיה ואזיל הא קמ"ל דאפילו לרבנן אאזנים לא קפדינן והא דחסא נמי כרבנן ואלביא דתנא דברייתא דאמר לא בעי אלא מצורת וקמ"ל דבחד צד בעי צורות שלמות ואאזון לא קא קפיד: אפילו פרצוף אחד. אבר אחד כגון עינו או מצחו או לסת אחד דדומה לאדם הוי ולד: חוץ מן האזנים. אזניו כשל אדם ושאר צורתו כבהמה לא חשיב פרצוף אלמא למ"ד מצורת בחד סגי וקשיא לר"ב דאמר חסא: אמר אביי כי תניא הויא לעכב תניא. כלומר צורת פנים שאמרו חכמים דמעכבים אפילו אבר אחד כבהמה מעכבא חוץ מן האזון דלא מעכבא וכמ"ד לרבנן כל צורת מתוקמא ואע"ג דמצוי לאוקמי כדאיתא וכדר"מ דאמר כל דהו צורת ניחא ליה לאוקומי כרבנן: ואיבעית אימא לעולם כמ"ד מצורת. ולא קשיא לחסא: ומאי אחד אחד אחד. כלומר מכל ראשי איברים יהיה אחד דומה לאדם כחסא דאמר העין והלסת כו' וכמ"ד מצורת: מן הצד. שעינו בצדו וירכו בצדו כשאר בני אדם: ושטו נקוב אמו טמאה. קסבר טרפה חיה: ושטו אטום. סתום:

אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב:

הכל מודים: גופו תייש, ופניו אדם - אדם.

גופו אדם, ופניו תייש - ולא כלום.

לא נחלקו אלא: שפניו אדם, ונברא בעין אחת כבהמה,

שרבי מאיר אומר: מצורת אדם,

וחכמים אומרים: כל צורת אדם.

אמרו⁷⁹ לו לרב ירמיה בר אבא:

והא איפכא תניא:

"רבי מאיר אומר: כל צורת.

וחכמים אומרים: מצורת!"

אמר להו:

אי תניא - תניא.

אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן:

מצח והגבינים והעינים והלסתות וגבות הזקן - עד שיהיו כולם כאחד.

רבא אמר חסא:

מצח והגבן והעין והלסת וגבת הזקן - עד שיהיו כולם כאחת.

ולא פליגי:

הא - כמאן דאמר: כל צורת,

הא - כמאן דאמר: מצורת.

מיתבי:

"צורת פנים שאמרו: אפילו פרצוף אחד מן הפרצופין חוץ מן האזון."

למימרא: דמתחד נמי סגי!

אמר אביי:

כי תניא הויא - לעכב תניא,

וכמאן דאמר: כל צורת.

ואיבעית אימא:

לעולם, כמאן דאמר: מצורת,

ומאי "אחד"?

אחד אחד.

אמר רבא:

נברא בעין אחת ובירך אחד

מן הצד - אמו טמאה,

באמצע - אמו טהורה.

אמר רבא:

ושטו נקוב - אמו טמאה.

ושטו אטום - אמו טהורה.

⁷⁹ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: אמר

12. כג, ב - כד, א

רפ"י

עד הארכובה. שנחתכו רגליה עד למעלה מן הארכובה שהיא טרפה וקסבר טרפה אינה חיה: **עד לנקביו.** ונקביו בכלל קסבר טרפה חיה הלכך עד לארכובה הוי ולד אבל עד לנקביו הוי נבלה כר' אלעזר דאמר ניטל הירך וחלל שלה נבלה ואפי' בחייה מטמאה הלכך לא חיה ובשחיטת חולין (דף כא.) מפרש היכי דמי חלל שלה כל שרבוצה ונראית חסרה:

עד טבורו. אבל עד נקביו לא דלית ליה דרבי אלעזר ואי משום טרפה קסבר טרפה חיה:

בין ר' ינאי לרבי יוחנן איכא בינייהו דר' אלעזר. ותרוייהו אית להו טרפה חיה:

מלמעלה. שנחתך מגולגלתו: **אטומה.** חסרה:

כמין אפקתא דדיקלא. שהדקל למטה יחיד ומתפצל מלמעלה כך היו ידיו ורגליו על כתפו ומלמטה הוא בלא צורה:

תנו רבנן:

"המפלת גוף אטום - אין אמו טמאה לידה.

ואיזהו גוף אטום?

רבי אומר:

בדי שינטל מן החי וימות."

וכמה "ינטל מן החי וימות"?

רבי זכאי אומר:

כד, א **עד הארכובה.**

רבי ינאי אומר:

עד לנקביו.

רבי יוחנן אומר משום רבי יוסי בן יהושע:

עד מקום טבורו.

בין רבי זכאי לרבי ינאי - איכא בינייהו: טרפה חיה.

מר סבר: טרפה חיה.

וקר סבר: טרפה אינה חיה.

בין רבי ינאי לרבי יוחנן - איכא בינייהו: דרבי אלעזר.

דאמר רבי אלעזר: ניטל ירך וחלל שלה - נבלה.

אמר רב פפא:

מחלוקת מלמטה למעלה,

אבל מלמעלה למטה - אפילו כל דהו טהורה.

וכן אמר רב גידל אמר רבי יוחנן:

המפלת את שגולגלתו אטומה - אמו טהורה.

ואמר רב גידל אמר רבי יוחנן:

המפלת כמין אפקתא דדיקלא - אמו טהורה.

13. כד, א

רש"י

מוסמסין. מעוכין קצת ולא כל כד כפניו טוחות:
כי פליגי בפניו טוחות. שאין צורה בהן ניכרת לגמרי:
ואיפכא איתמר. ולא משום צורך (מפיק) לה אלא הכי גמר לה מרביה:
לותביה ריש לקיש לר' יוחנן מהא. דאם איתא ליתני או ממני שפניו טוחות:
היינו פניו טוחות. אבל בפניו מוסמסין ליכא לשנויי הכי דהא ניכרת בהן הצורה ולא אטום הוא דאטום היינו חסר לגמרי:
לחומרא. שטמאתם אותה שבויעים משום ספק נקבה:
חומרא דאתי לידי קולא הוא. דכיון דולד הוא יהביתו לה ימי טוהר מיהא ל"ג דזכר ומטהריתו לדם ראייתה שלא כדין דטמאה נדה היא דלאו ולד הוא:

איתמר:

המפלת מי שפניו מוסמסים:
 רבי יוחנן אמר: אמו טמאה.
 ריש לקיש אמר: אמו טהורה.

איתביה רבי יוחנן לריש לקיש:

"המפלת: יד חתוכה,

ורגל חתוכה - אמו טמאה לידה,

ואין חוששין שמא מגוף אטום באתה".

ואם איתא, ליתני: שמא מגוף אטום או ממני שפניו מוסמסין!

אמר רב פפי:

בפניו מוסמסין - כולי עלמא לא פליגי: דטמאה.
 כי פליגי: בפניו טוחות.
 ואיפכא איתמר:
 רבי יוחנן אמר: אמו טהורה.
 וריש לקיש אמר: אמו טמאה.

ולותביה ריש לקיש לרבי יוחנן מהא!

משום דשני ליה: היינו גוף אטום, היינו מי שפניו טוחות.

בני רבי חייא נפוק⁸⁰ לקרייתא.

אתו לקמיה דאבוהון, אמר להם: פלום בא מעשה לידכם?
 אמרו לו: פנים טוחות בא לידנו - וטימאנוה.
 אמר להם: צאו וטהרו מה שטמאתם,
 מאי דעתייכו לחומרא?
 חומרא דאתי לידי קולא היא, דקיביתו לה ימי טוהר!

⁸⁰ כתבי יד, מקורות מקבילים. גירסת וילנא: נפיק

14. כד, א

ר"י

בבהמה אסור באכילה. אם נשחטה אמו ונמצא במעיה וכל שכן יצא לאויר העולם דנפל הוא ונבלה:

מותר באכילה. דכתיב (ויקרא יא) כל בבהמה תאכלו כל הנמצא בבהמה תאכלו ובלבד שיהיו לו פרסות או פרסה כדאמר בבהמה המקשה לילד (חולין סט.):

השסועה. רחמנא אסרה דכתיב (דברים יד) את זה לא תאכלו וגוי השסועה:

רב סבר. האי דאסר רחמנא כשנמצאת במעי בהמה אסורה דהא בריה בעלמא בפני עצמה ליתא:

בעלמא אגמריה. אותו המין אסר אבל אם נמצאת במעי פרה מותר: **ר' חנינא בן אנטיגנוס.** בבכור קאי וקאמר דהוי מום ומדפסל ליה לקרבן מכלל דלהדיוט שרי וקשיא לתרוייהו דהא אפי' יצא לאויר העולם שרי ושמואל לא שרי אלא במעי אמו והא דאקשי רב שימי טפי לרב מדשמואל משום דגביה הוה קאי ובר בריה הוה כדאמר בפרק כל הבשר (שם קיא:) רב אקלע לבי רב שימי בר חייא בר בריה:

שימי את. בכמה דוכתינן אשחחן דמהדר ליה רב הכי שימי את ונראה בעיני משום דבר בריה הוה וקאמר ליה הכי משום חביבותיה כלומר אתה יודע להשיבני ואני שמעתי שמדת צניעות היה בו ברב שלא היה זוקף עיניו למעלה הלכך לא היה מכירו ולא נהירא לי שהרי לא מצינו שאמר רב כך לשום אדם אלא לזה אמר כן בכמה מקומות כאן ובמנחות (דף קי.) ועוד שמעתי משום דחריף הוה ודחיק ליה כי ההיא דאמר (במועד קטן דף כט) רחמנא לישזבא מכיסופיה דרב שימי ולא היא דהתם רב שימי בר אשי הוה דדחיק ליה לרב פפא:

ששדרתו עקומה. הא דרבי חנינא דמשמע דחיי לאו שני גבין ממש אלא ששדרתו עקומה (כזה) ונראין כשתים:

יש בעוברין. שיצאו לאויר העולם שאסורין משום נבלה: **לאו יצא מכלל עוברין.** דהני אעי'ג דלא כלו חדשיהן כי נמצאו במעי אמן שרו אבל האי אפי' במעי אמן אסור וקשיא לשמואל:

רב מתרץ לטעמיה. דרב לא צריך לתרוצי אלא משום היא גופה דלא משתמע שפיר דהא רישא כשיצאו לאויר העולם מיירי וסיפא דקתני יצא משמע דעלה קאי וכשיצא לאויר העולם משמע דמותר ואי אפשר לומר כן הלכך צריך להוסיף עליה אבל במעי אמו שרי דכתיב כל בבהמה תאכלו בפרק בהמה המקשה (חולין סט.):

יצא מי שיש לו שני גבין וכו'. דכי כתב רחמנא השסועה למיסר במעי אמו אסרה דהא מין בפני עצמה ליתא:

ושמואל מתרץ לטעמיה. רישא וסיפא בשיצא לאויר העולם:

איתמר:

המפלת בריה שיש לה: שני גבים,

ושתי שדראות:

אמר רב:

באשה - אינו ולד,

בבהמה - אסור באכילה.

ושמואל אמר:

באשה - ולד,

בבהמה - מותר באכילה.

במאי קמיפלגי?

בדרב חנין בר אבא,

דאמר רב חנין בר אבא:

"השסועה"⁸¹ (דברים יד, י) - בריה שיש לה שני גבין ושתי שדראות.

רב אמר:

בריה בעלמא ליתא,

וכי אגמריה רחמנא למשה - במעי אמה אגמריה.

ושמואל אמר:

בריה בעלמא איתא,

וכי אגמריה רחמנא למשה - בעלמא אגמריה,

אבל במעי אמה - שריא.

איתיביה רב שימי בר חייא לרב:

"רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר:

כל שיש לו שני גבין ושני שדראות - פסול לעבודה".

אלמא דחיי⁸³!

אמר ליה: שימי את!

ששדרתו עקומה.

מיתיבי:

"יש בעוברין שהו אסורין: בן ארבעה לדקה,

בן שמונה לגסה

הימנו ולמשה - אסור.

יצא: מי שיש לו שני גבין ושני שדראות".

מאי "יצא"? לאו יצא מכלל עוברין שאפילו במעי אמן אסורין!

רב מתרץ לטעמיה, ושמואל מתרץ לטעמיה.

"רב מתרץ לטעמיה" - "בן ארבעה לדקה,

בן שמונה לגסה

הימנו ולמשה - אסור".

במה דברים אמורים:

כשיצא לאויר העולם,

אבל במעי אמו - שרי.

"יצא מי שיש לו שני גבין ושני שדראות" - דאפילו במעי אמו נמי אסור.

"ושמואל מתרץ לטעמיה" - "בן ארבעה לדקה,

בן שמונה לגסה

כד, ב

⁸¹ אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השסועה את הגמל ואת הארנבת ואת השבן מי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים

הם לך

⁸² ושתי (?)

⁸³ גירסת וילנא: (וקשיא לרב)

הימנו ולמשה - אסור."

רש"י

דאע"ג דכלו לו חדשיו. נפל הוא דלא חיי ונבלה הואי:
שאינו חתוך. כולו שלם כעין דף ואין בו חיתוך אברים וצורה אלא חלק כעין עיגול:
וטמאה שבעת ימים וביום השמיני ימול. משמע מי שהוא ראוי לחיות שמנה ימים אמו טמאה לידה ומי שאינו ראוי לחיות שמנה לברית לא:
א"ל רב. לתנא סיים בה נמי הכי ואימא יצאו אלו מי שיש לו שני גבין וכו':
כוותיה דשמואל. בשני גבין דולד הוא וקאמר טמאה אפילו בלידה בישתא דולד הוא:

במה דברים אמורים:
 בשלא פלו לו חדשיו,
 אבל פלו לו חדשיו - מותר.
"יצא מי שיש לו שני גבין ושתי שדראות" - דאף על גב דכלו לו חדשיו:
 אם יצא לאויר העולם - אסור.
 במעי אמו - שרי.

תני תנא קמיה דרב:
"המפלת: בריית גוף שאינו חתוך, ובריית ראש שאינו חתוך, יכול תהא אמו טמאה לידה? תלמוד לומר: "אשה מי תזריע וילדה זכר"⁸⁴ (ויקרא יב, ב) וגו', "וביום השמיני ימול"⁸⁵ (ויקרא יב, ג) וגו'.
מי שראוי לברית שמנה, יצאו אלו שאינן ראויין לברית שמנה.
אמר ליה רב:
וסיים בה הכי: "ושיש לו שני גבין ושתי שדראות".

רבי ירמיה בר אבא סבר למעבד עובדא כוותיה דשמואל.
אמר ליה רב הונא:
מאי דעתיד לחומרא?!
חומרא דאתי לידי קולא הוא, דקיהבת לה דמי טוהר!

עביד מיהא כותיה דרב,
 דקיימא לן: הלכתא פרב באיסורי,
 בין לקולא בין לחומרא.

⁸⁴ דבר אל בני ישראל לאמר אשה מי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים מימי נדת דותה תטמא
⁸⁵ וביום השמיני ימול בשר ערלתו

15. כד, ב

רפ"י

הרי אמרו אשה יולדת לט'
ויולדת לז'. ואנא נמי אמינא כי
היכי דבהמה לט' כדאמרי לעיל
בן חי לגסה נפל הכא נמי יולדת
לז' נפל או לאו נפל הוא ומותר:
הימנו ולמטה. בברייתא דלעיל
תניא:

מאי לאו אגסה. נמי קאי דקתני
בן חי לגסה והימנו ולמטה כגון
בר ז' אסור:

אדקה. בן ד' לדקה והימנו
ולמטה כגון בר תלתא אסור:

אלא אי אמרת אדקה פשיטא.
הואיל ובר תלתא הוא לא חיי:

כל בציר תרי ירחי. מכדרכו חיי
כי היכי דבאשה ובבהמה גסה בר
ז' חיי דהוי תרי ירחי בציר מכי
אורחיה הכי נמי בר תלתא לדקה
חיי אע"ג דבר ד' לא חיי:

קמ"ל. דלא חיי:

אמר רבא:

הרי אמרו אשה: יולדת לתשעה,
ויולדת לשבעה.

בהמה גסה: יולדת לתשעה.

יולדת לשבעה,

או לא ילדה?

אמר רב נחמן בר יצחק:

תא שמע:

"הימנו ולמטה - אסור".

מאי לאו אגסה.

לא, אדקה.

האי מאי?

אי אמרת בשלמא אגסה - אצטריד.

סלקא דעתך אמינא: הואיל ובאשה חיי - בבהמה נמי חיי,

קא משמע לן דלא חיי.

אלא אי אמרת אדקה איתמר - פשיטא!

בת תלתא ירחי מי קא חיי?!

אצטריד,

סלקא דעתך אמינא: כל בציר תרי ירחי חיי,

קא משמע לן.

16. כד, ב

כ"י

דמות לילית. שידה שד יש לו
 פרצוף אדם ויש לו כנפים:
הנהג בן אחיך ובא. כלומר הבא
 בן אחיך ובא עמו: הי"ג בהליכתן
 יצתה כלת חנינא לקראת רבי
 יהושע:

אמר רב יהודה אמר שמואל:
 המפלת דמות לילית - אמו טמאה לידה.
 ולד הוא, אלא שיש לו כנפים.

תניא נמי הכי:

"אמר רבי יוסי:

מעשה בסימוני,

באחת שהפילה דמות לילית.

ובא מעשה לפני חכמים ואמרו:

ולד הוא, אלא שיש לו כנפים.

המפלת: דמות נחש,

הורה חנינא בן אחיו של רבי יהושע:

אמו טמאה לידה.

הלך רבי יוסף⁸⁶ וספר דברים לפני רבן גמליאל,

שלח לו: רבי יהושע הנהג בן אחיך ובא!

בהליכתן יצתה כלת חנינא⁸⁷ לקראתו,

אמרה לו: רבי, המפלת כמין נחש מהו?

אמר לה: אמו טהורה.

אמרה לו: והלא משמך אמרה לי חמותי - "אמו טמאה!"

ואמר לה: מאיזה טעם?

הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם.

מתוך דבריה נזכר רבי יהושע,

שלח לו לרבן גמליאל: מפי הורה חנינא."

אמר אביי:

שמע מינה:

צורבא מרבנן דאמר מילתא,

לימא בה טעמא דכי מדכרו ליה מדכר.

⁸⁶ יוסי הגלילי?

⁸⁷ גירסת וילנא: (רבי)

17. כד, ב

רפ"י

מתני'

מלא גוונים. גוונים:

המפלת סנדל. אין סנדל בלא ולד אחר ובשביל סנדל תשב לזכר ולנקבה דספק זכר ספק נקבה הוא ואם הולד אחר נקבה אין הסנדל לא מעלה ולא מוריד ולא תשב אלא לנקבה ימי טומאה וימי טהרה שאפי' הוא זכר הואיל ונקבה בהדיה לא בצירי ימי טומאתה וימי טהרה דנקבה שהרי של זכר מובלעין בתוך של נקבה וכי אצטריך תשב לזכר ולנקבה כגון שהולד השני זכר דיהבינן לה חומרת טומאה דנקבה בשביל הסנדל וימי טוהר לזכר לחומרא:

גמ'

שמה ולד היה ונימוח. כיון דלאו דם הוא ולא מים נינהו איכא למיחש לולד:
כמה יין חי כו'. לשון גוזמא: ה"ג רבא אמר מלא תנן:

מתניתין

המפלת: שפיר, מלא מים,

מלא דם,

מלא גוונים - אינה חוששת לולד

ואם היה מרוקם - תשב לזכר, ולנקבה.

המפלת: סנדל,

או שליא - תשב לזכר,

ולנקבה.

גמרא

בשלאמא: "דם" ו"מים" - לא פלוגם היא,

אלא "גוונים" - ניהוש שמה ולד הוה ונימוח!

אמר אביי:

כמה יין חי שחת אמו של זה, שנמוח עוברת בתוך מעיה?!

רבא אמר:

'מלא' תנן.

ואם איתא דאתמוחי אתמח - מחסר חסר.

רב אדא בר אבהו אמר:

גוונים תנן

ואם איתא דאתמוחי אתמח - פולה בחד גוונא הוי קאי.

18. כד, ב - כה, א

רש"י

סכויין. שחורין שמעתי ל"א
 סכויין בלא מוח ומשיחה אלא
 יבשה:
 מזוג. יותר מדאי:
 קולית. עצם הירך:
 דיילא. שמש דרבנן ואדא שמו:
 פרשתבינא. שם האיש:

תנ"א:

"אבא שאול אומר:

קובר מתים הייתי והייתי מסתכל בעצמות של מתים.
 השוטה יין: חי - עצמותיו שרופין.
 מזוג - עצמותיו סכויין.
 כראוי - עצמותיו משוחין.
 וכל מי ששתייתו מרובה מאכילתו - עצמותיו שרופין.
 אכילתו מרובה משתייתו - עצמותיו סכויין.
 כראוי - עצמותיו משוחין".

תנ"א:

"אבא שאול אומר ואיתימא רבי יוחנן:

קובר מתים הייתי,
 פעם אחת רצתי אחר צבי ונכנסתי בקולית של מת,
 ורצתי אחריו שלש פרסאות - וצבי לא הגעתי,
 וקולית לא כלתה.
 בשחזרתי לאחורי, אמרו לי: של עוג מלך הבשן היתה".

תנ"א:

"אבא שאול אומר:

קובר מתים הייתי,
 פעם אחת נפתחה מערה תחת ועמדתי בגלגל עינו של מת עד חוטמי.
 בשחזרתי לאחורי, אמרו: עין של אבשלום היתה".

ושמא תאמר אבא שאול ננס הנה?

אבא שאול ארוך בדורו הנה, ורבי טרפון מגיע לכתפו.
 ורבי טרפון ארוך בדורו הנה, ורבי מאיר מגיע לכתפו.
 רבי מאיר ארוך בדורו הנה, ורבי מגיע לכתפו.
 רבי ארוך בדורו הנה ורבי חייא מגיע לכתפו.
 ורבי חייא ארוך בדורו הנה, ורב מגיע לכתפו.
 רב ארוך בדורו הנה, ורב יהודה מגיע לכתפו.
 ורב יהודה ארוך בדורו הנה ואדא דיילא מגיע לכתפו.
 פרשתבינא דפומבדיתא קאי ליה לאדא דיילא עד פלגיה.
 וכולי עלמא קאי⁸⁸ לפרשתבינא דפומבדיתא עד חרציה.

כה, א

19. כה, א

רס"י

כסומכוס. בריש פירקין דם שבתוך החתיכה מטמא משום נדה ויחידאה היא: כר' יהושע אמרה. דמשום עור שפיר לחודיה מטמא [משום לידה ויחידאה היא דדילמא אפילו במלא בשר פליגי כיון דאינו מרוקם מעולם לא היה ולד ואע"ג דפליג רבי יהושע בשפיר לחודיה במלא דם מודה דלאו ולד הוא דדם מוכיח עליו]: בעכור. מה שבתוכו עכור דאיכא למימר ולד היה ונימוח: בצלול. שהוא מלא מים צלולין: היינו דאיצטריך קרא. לרבי יהושע דמשום עור לחודיה הוי ולד: אלא אי אמרת. טעמא דרבי יהושע משום דעכור הוא ואיכא למימר נימוח ולא משום עור קרא ל"ל: אלא לאו בצלול מחלוקת. ותיבתא דר"ל: אלא אמרו. רישא בבכורות פרק הלוקח בהמה מן העובד כוכבים (דף יט:): לענין לפטור את שבתא אחריו מתורת בכור:

"שאלו לפני רבי: המפלת שפיר מלא בשר - מהו?"

אמר להם: לא שמעתי.

אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי: בן אמר אבא: מלא דם - טמאה נדה. מלא בשר - טמאה לידה.

אמר לו:

אילמלי דבר חדש אמרת לנו משום אביך - שמענוך."

עכשיו מדהא קמיינתא כיחידאה קאמר פסומכוס שאמר משום רבי מאיר, הא נמי, שפיר כרבי יהושע אמרה, ואין הלכה כרבי יהושע.

דתניא:

"המפלת שפיר שאינו מרוקם: רבי יהושע אומר: ולד. וחכמים אומרים: אינו ולד."

אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי אושעיא: מחלוקת: בעכור, אבל בצלול - דברי הכל אינו ולד.

ורבי יהושע בן לוי אמר: בצלול - מחלוקת.

איבעיא להו: "בצלול - מחלוקת", אבל בעכור - דברי הכל ולד, או דלמא: בין בזה ובין בזה - מחלוקת?

תיקו.

מיתבי:

"את זו דרש רבי יהושע בן חנניא:

"ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשם" (בראשית ג, כא). מלמד שאין הקדוש ברוך הוא עושה עור לאדם אלא אם כן נוצר". אלמא: בעור תליא מילתא. לא שנא עכור ולא שנא צלול!

אי אמרת בשלמא: בצלול מחלוקת - היינו דאיצטריך קרא. אלא אי אמרת: בעכור מחלוקת - למה לי קרא? סברא בעלמא הוא! אלא שמע מינה: בצלול מחלוקת!

שמע מינה.

וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה: מחלוקת בעכור, אבל בצלול - דברי הכל אינו ולד.

איתיביה רבא לרב נחמן: "אלא אמרו:

כ"ט

טינוף. לאחר שקבלה מן הזכר ונוצר הולד נימוח וזב הימנו ויוצא והולך ואותו טינוף פטרחה מן הבכורה:
שפיר ושליא. או שפיר או שליא:
ספוקי מספקא ליה. בעכור גופיה אי וולד הוא אם לאו:
הכא לחומרא והכא לחומרא. גבי בכורת בהמה אמר דלאו ולד הוא ולא פטר את הבא אחריו דאי אמרת פטר קא גזיז ועביד ביה עבודה ודילמא לאו ולד הוא ההוא קמא וקאתי לידי תקלה וגבי טומאת ולד אזיל לחומרא דקאמר ולד הוא וטמאה שבועיים וימי טוהר לא סייל דניתיב לה וגבי בכור אדם דקולא היא דקאמר פטר את הבא אחריו ולא איכפת לן דאין קדושה בבכור אדם אלא ממון כהן ה' סלעים וספק ממונא לקולא דכהן הוי מוציא מחברו עליו הראיה:
הא רבי. דאמר לעיל לא שמעת:
והא רבי ישמעאל. דאמר מלא בשר טמאה לידה:
והא רבי אושעיא. דאמר בעכור מחלוקת:
והא רבי יהושע בן לוי. דאמר בצלול מחלוקת:
אחד זה ואחד זה. אחד עכור ואחד צלול:
חוששת. ויושבת ימי טומאה ואין לה ימי טוהר דספק ולד הוא ולא ודאי:
לא דכו שפיר. לא טיהרו את המפלת שפיר משבועים ואפי בלידה יבישתא:
נהרדעא. אתריה דשמואל:
זיג. צלול:

סימן וולד בבהמה דקה - טינוף

בגסה - שליא.

באשה - שפיר,

ושליא."

ואילו שפיר בבהמה - לא פטר.

אי אמרת בשלמא בצלול מחלוקת,

משום הכי, אשה דרבי בה קרא - פטר בה שפיר,

בבהמה דלא רבי קרא - לא פטר בה שפיר.

אלא אי אמרת בעכור מחלוקת - מכדי סברא הוא,

מאי שנא אשה, ומאי שנא בהמה?

מי סברת רבי יהושע מפשט פשיט ליה?

רבי יהושע ספוקי מספקא ליה,

ואזיל הכא לחומרא,

והכא לחומרא.

גבי אשה דממונא הוא - ספק ממונא לקולא.

גבי בהמה דאיסורא הוא, דאיכא לגבי גיזה ועבודה - ספק איסורא לחומרא.

הכי נמי גבי אשה - ספק טומאה לחומרא

ומי מספקא ליה?! והא קרא קאמר!

מדרבנו,

וקרא אסמכתא בעלמא הוא.

אמר ליה רב חנינא בר שלמיא לרב:

הא - רבי,

הא - רבי ישמעאל ברבי יוסי,

והא - רבי אושעיא,

והא - רבי יהושע בן לוי.

מר כמאן סבירא ליה?

אמר ליה:

אני אומר: אחד זה ואחד זה - אינה חוששת.

ושמואל אמר:

אחד זה ואחד זה - חוששת.

ואזדא שמואל לטעמיה:

דכי אתא רב דימי אמר: מעולם לא דכו שפיר בנהרדעא,

לבר מההוא שפירא דאתא לקמיה דשמואל,

דמנח עליה חוט השערה מהאי גיסא וחיזיה מהאי גיסא.

אמר: אם איתא דולד הואי - לא הוה זיג כולי האי.

20. כה, א-ב

רפ"י

טיפין של זבוב. עיני זבוב: **ופיו מתוח כחוט השערה.** סדק קטן ונראה כאילו חוט השערה מתוח שם: **גויטו.** גיד אבר הזכר והא דתנן תשב לזכר ולנקבה אלמא מספקא לן אם זכר אם נקבה כשאין ניכר בו האבר מיירי: **כשעורה.** היא סדוקה לארכה: **וחיתוך ידים ורגלים.** עדיין אין נראין כדאמרינן תחלת ברייתו מראשו: **כחלב.** זהו שכבת זרע שהוא ניתך וקלוש מתחלה בשעת יציאתו כחלב ואח"כ נעשה קפוי: **וטורדין אותו.** ממחין: בר רמש: **ומנענע.** באותו מקום מלמטה למעלה כדאמר בסמוך: **אם מסכסך.** הקיסם שיש דבר המעכב היינו גיד דאי נקבה ליכא עיכובא: **מלמטה למעלה.** שהרי בסדק השעורה אין עיכוב לארכה: **תנא אם היתה נקבה נידונת כשעורה סדוקה.** לאוסופי ולפרושי אתא דלעיל תני נידונת כשעורה ולא תני סדוקה: **חוט מבדיל.** מלמטה למעלה בין ב' הביצים ונראה עמוק כסדק: **לא ידיעי.** אין ניכרין מחמת קטן:

"ואם היה מרוקם - תשב לזכר ולנקבה".

תנו רבנן:

"איזהו שפיר מרוקם?

אבא שאול אומר:

תחלת ברייתו מראשו,

ושתי עיניו נשתי טיפין של זבוב.

תני רבי חיאי:

"מרוחקין זה מזה".

שני חוטמין בשתי טיפים של זבוב.

תני רבי חיאי:

"ומקורבין זה לזה".

ופיו מתוח כחוט השערה

וגויטו בעדשה

ואם היתה נקבה נדונה בשעורה לארבה

וחתוך ידים ורגלים אין לו

ועליו מפורש בקבלה: "הלא כחלב תתיכני ומגבנה תקפיאני.

עור ובשר תלבישני ועצמות וגידים תשככני.

חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי" (איוב י, י-ב).

כה,ב

ואין בודקין אותו - במים, שהמים עזין ^ וטורדין אותו,

אלא בודקין אותו - בשמן, שהשמן רך ומצחצחו.

ואין רואין אלא בחמה.

ביצד בודקין אותו?

"ביצד בודקין אותו" - כדאמרינן!

אלא: "במה בודקין אותו" לידע אם זכר הוא אם נקבה היא?

אבא שאול בר נש ואמרי לה: אבא שאול בר רמש אומר:

מביא קיסם שראשו חלק, ומנענע באותו מקום,

אם מסכסך - בידוע שזכר הוא,

ואם לאו - בידוע שנקבה היא.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו:

לא שנו אלא מלמטה למעלה,

אבל מן הצדדין - אימא כותלי בית הרחם נינהו.

אמר רב אדא בר אבהו:

תנא:

"אם היתה נקבה - נדונה בשעורה סדוקה".

מתקיף לה רב נחמן:

ודילמא חוט של ביצים נינהו!

אמר אביי:

השתא ביצים גופייהו - לא ידיעי,

חוט של ביצים - ידיעי?!

אמר רב עמרם:

תנא:

רפ"י

שתי ירכותיו. כשהוא מתחיל להבראות בחיתוך ידים ורגלים: **ערב.** עבה משתי: **לא תעביד עובדא.** לעשותו ולד עד שיהא לו שערות בראשו: **לחוש חוששת.** להחמיר ולישב שבועים: **כפתיה ואודי.** אלמא היה בקי ביצירת הולד: **דרב גובריה.** הוא בקי ואין כולן בקיאים:

"שתי ירכותיו נשני חוטין של זהורית".

ואמר רב עמרם עלה:
כשל ערב.

ושני זרועותיו נשני חוטין של זהורית".

ואמר רב עמרם עלה:
כשל שתי.

אמר ליה שמואל לרב יהודה:
שיננא!
לא תעביד עובדא עד שישעיר.

ומי אמר שמואל הכי?
והאמר שמואל:
אחת זו ואחת זו - חוששת!

אמר רב אמר בר שמואל:
לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל: לחוש - חוששת.
מי טהרה - לא יהבינן לה, עד שישעיר.

למימרא: דמספקא ליה לשמואל.
והא ההוא שפירא דאתאי לקמיה דמר שמואל,
אמר: הא בר ארבעין וחד יומא.
וחשיב מיומא דאזלא לטבילה עד ההוא יומא ולא הוה⁸⁹ אלא ארבעין יומין!
ואמר להו: האי בנדה בעל, פפתיה ואודי!

שאני שמואל דרב גובריה.

21. כה, ב

רפ"י

דג של ים. דג יש ביים ושמו סנדל:
אלא שנרצף. נמעך:

[לשון של שור הגדול. דהיינו פניו
טוחות ואע"ג דאוקמינן לעיל פניו
טוחות אין אמו טמאה גבי סנדל ודאי
אמו טמאה לידה (סנדל) דולד שעמו
מוכיח עליו דולד הוא אלא שנימוק ע"י
חברו שדחקו]:

צריך צורת פנים אפי' מאחוריו. כלומר
אפי' אינו אלא מאחוריו הוי ולד:
שסטר. הכהו על לחיו:

משנה זו. דקתני צריך צורת פנים
מעדותו של רבי נחוניא נשנית הוא
העיד עליה בבית המדרש ויחידאה
היא:

זכה בה רב ביבי בשמעתייה. מזלו גרם
לומר שמועה זו וקדמני שגם אני
שמעתייה מר' יוחנן דמעדותו של רבי
נחוניא נשנית ולא זכיתי לאומרה:

והלא אין סנדל שאין עמו ולד. ובלא
סנדל נמי הויא טמאה לידה:

אי דאיתליד נקבה בהדיה ה"נ. דלא
היה צריך להזכירו דיש לה ימי טומאה
וטהרה דנקבה שאפילו הוא זכר גמור
כי איכא נקבה בהדיה יושבת לנקבה
ימי טומאה וטהרה ושל זכר מובלעים
בתוכן:

דאיתליד זכר בהדיה. ומספקי לסנדל
בנקבה ויושבת שבועיים לטומאה אבל
טהרה דנקבה לא יהיבין לה דדילמא
זכר הוא:

האי נמי זכר. ולא תשב אלא לזכר
קמ"ל כו':

ד"א. אפי' ילדה עמו נקבה צריך
להזכיר ספק סנדל: שאם תפיל שנים
אחד לפני שקיעת החמה ואחד לאחר
שקיעת החמה מונה תחלת נדה לראשון
ותחלת נדה לאחרון וה"ג לה בתוספתא
וה"פ שאם תפיל שניהם נקבה לפני
שקיעת החמה וסנדל לאחר שקיעה
מונה לאחר שיכלו ימי טוהר לראשון
תחלת נדה וכן לאחרון כגון אם תראה
ביום שמונים ואחד לראשון הויא
תחלת נדה דדילמא סנדל שנולד לאחר
שקיעה זכר הוא וכלו ימי טוהר שלו
לסוף מ' ולא משכי בתר פ"א דנקבה
וכשתחזור ותראה בח' לראייתה
ותרצה להיות סופרת יום כנגד יום
אמרינן דלמא סנדל נקבה הוה ומשוך
ימי טוהר שלו עד פ"א לראשון ומה
שראתה ביום פ"א לראשון דם טוהר
הוא ועכשיו מה שהיא רואה ביום פ"א
תחלת נדה הוא והיינו תחלת נדה
לאחרון ובהכי הויא מקולקלת דלא
ידעינן בהך ראייה בתרייתא אי נדה היא
אי שומרת יום כנגד יום. לישנא
אחרינא גרסיי שאם תלד נקבה לפני
שקיעה וסנדל לאחר שקיעה מונה
תחלת לידה מן האחרון וסוף לידה מן
הראשון וה"פ אפילו היכא דאיתליד
נקבה בהדיה הוצרך סנדל שאם תלד
נקבה לפני שקיעה והסנדל שהוא ספק
זכר לאחר שקיעה מונה תחלת לידה
דהיינו ימי טומאה מן האחרון דדילמא
סנדל נמי נקבה היא ומנינן מיניה י"ד
שהוא ט"ו לראשון וסוף לידה דהיינו
ימי טוהר מנינן מן הראשון להחמיר
שאם תראה ביום פ"א דהיינו פ'
לאחרון מטמינן לה משום נדה דאמרי'
סנדל זכר הוה והרי ארבעים יום
ששלמו ימי טוהר שלו ודנקבה קמייתא
נמי השתא כלו להו והיינו צורך דאי
לאו סנדל הוי מנינה נמי ימי טומאה
לראשון ולא מטמאה אלא י"ד והשתא
יתבה ט"ו ואי הוה פשיטא לן שהסנדל
נקבה היא לא הויא תחלת נדה עד פ"ב
לראשון דבתר ולד אחרון אזלינן:

המפלת סנדל או שליא - תשב לזכר ולנקבה.

תנו רבנן:

"סנדל" - דומה לדג של ים.

מתחלתו ולד הוא, אלא שנרצף.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

"סנדל" - דומה ללשון של שור הגדול.

משום רבותינו העידו:

"סנדל" - צריך צורת פנים.

אמר רב יהודה אמר שמואל:

הלכה: סנדל צריך צורת פנים.

אמר רב אדא אמר רב יוסף אמר רבי יצחק:

"סנדל" - צריך צורת פנים, ואפילו מאחוריו.

משל לאדם שסטר את חברו והחזיר פניו לאחוריו.

בימי רבי ינאי בקשו לטהר את ה'סנדל' שאין לו צורת פנים,

אמר להם רבי ינאי: טיהרתם את הוולדות.

והתניא:

"משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים!"

אמר רב ביבי בר אבאי אמר רבי יוחנן:

מעדותו של רבי נחוניא נשנית משנה זו.

אמר רבי יעריא:

זכה בה רב ביבי בשמעתייה,

דאנא והוא הווינא יתבינן קמיה דרבי יוחנן כי אמרה להא שמעתיא,

וקדם איהו ואמרה וזכה בה.

למה הזכירו "סנדל"? והלא אין סנדל שאין עמו ולד!

אי דאתלידא נקבה - בהדיה הכי נמי

הקא במאי עסקינן? דאתליד זכר בהדיה.

מהו דתימא: הואיל ואמר רב יצחק בר אמי: אשה מזרעת תחילה - יולדת זכר,

איש מזריע תחלה - יולדת נקבה,

מדהא - זכר, הא - נמי זכר,

קא משמע לן: אימא שניהם הזריעו בבת אחת, האי זכר והאי נקבה.

דבר אחר:

שאם תלד נקבה לפני שקיעת החמה, וסנדל לאחר שקיעת החמה:

מונה: תחלת נדה לראשון, ותחלת נדה לאחרון.

22. כה, ב - כו, א

רס"י

כו, א סנדל דתנן גבי בכורות (בכורות מו.) - למאי הלכתא?

לבא אחריי - בכור לנחלה,
ואין בכור לפהן.

סנדל דתנן גבי פרייתות (כריתות ז:) - למאי הלכתא?

שאם תלד: ולד דרף דופן,
וסנדל דרף רחם - דמייתא קרבן אסנדל.

ולרבי שמעון,
דאמר: יוצא דרף דופן ולד מעליא הוא - מאי איכא למימר?

אמר רבי ירמיה:
שאם תלד: ולד - בהיותה נכרית,
וסנדל - לאחר שנתגיירה, דמייתא קרבן אסנדל.

אמרוהו רבנן קמיה דרב פפא:
ומי איתנהו להני שינויי?!

"בשהו יוצאין אין יוצאין אלא בדובין!"

אמר רב פפא:
שמע מינה: מכרף כריף ליה ולד לסנדל אפליגיה,
ומשלחיה ליה כלפי רישיה.
גבי "בכורות" - כגון: שיצאו דרף ראשיהם, דסנדל קדים ונפיק.
גבי "כריתות" - שיצאו דרף מרגלותיהם, דולד קדים ונפיק.

רב הונא בר תחליפא משמיה דרבא אמר:
אפילו תימא מצומצמין,
ואיפוד שמעתתא:

גבי "בכורות" - שיצאו דרף מרגלותיהם,
ולד דאית ביה חיותא - סריף ולא נפיק,
סנדל דלית ביה חיותא - שריק ונפיק.

גבי "כריתות" - שיצאו דרף ראשיהן,
ולד דאית ביה חיותא - מדנפיק רישיה הויא לידה,
סנדל - עד דנפיק רוביה.

גבי בכורות. דקתני (בכורות דף מו.) המפלת סנדל הבא אחריו בכור לנחלה ואין בכור לכהן: **למאי הלכתא.** קס"ד לבא אחריו לסוף שנה או לסוף שנתיים קמירי ול"ל סנדל והלא בלא סנדל פטר ולד דבהדיא את הבא אחריו ומשני לבא אחריו כלומר לכך הוזכר סנדל אם יצא ולד שעמו אחריו הוי בכור לנחלה ולא בכור לכהן: **גבי כריתות.** בפ"ק (לעיל דף ז:) לענין חיוב קרבן: **למאי הלכתא.** תיפוק ליה דמשום ולד שעמו תביא קרבן: **ולד יוצא דרף דופן.** ע"י סם לא מיחייבה קרבן דכתיב גבי קרבן (ויקרא יב) אשה כי תזריע וילדה זכר עד שתלד ממקום שמזרעת: **ולר' שמעון כו'.** לקמן בפי' יוצא דופן (דף מ:): **כשהן יוצאין.** סנדל וולד שעמו: **כרוכין.** דבוקין זה בזה ולא דבוקין ממש ומדיוצאין יחד אי אפשר שתתגייר בינתיים: **שמע מינה.** מדהוזכר סנדל גבי כריתות משום גירות וכגון שיצא ולד תחלה ואחר כן סנדל וגבי בכורות כגון שיצא סנדל תחלה כדאוקמינן לעיל דפטר ולד מחמש סלעים ותניא דבבת אחת יוצאין שמע מינה אין שוכבין זה אצל זה דאי"כ לא משכחת לה שיצא זה קודם זה אלא האי כרוכין דקתני הכי הוא מכרף כריף ליה ולד לסנדל אפליגיה דראש הולד תחוב כנגד טיבורו של סנדל: **ומשלחיה ליה כלפי רישיה.** כלומר דחפו ולד בראשו לסנדל כלפי חוץ: **גבי בכורות.** דבעינן שיצא הסנדל תחילה כגון שיצאו דרך ראשיהן כו': **מצומצמין.** שוכבין זה אצל זה: **ואיפוד שמעתתא.** מימרא דרב פפא דאמר בבכורות שיצאו דרך ראשיהן: **סריף.** אוחוז בידיו למעלה ואינו ממחר לצאת וסנדל מחליק ויוצא קודם: **שריק.** מחליק: **הויא לידה.** דקיימא לן בהאי פירקא (דף כח.) יצא ראשו הרי הוא כילוד אבל סנדל עד דנפיק רובא דאין ראש נפל חשוב דהכי אמרינן בבכורות (דף מו:) אין הראש פוטר בנפלים ואדנפיק סנדל נתגיירה וטבלה:

23. כו, א-ב

רש"י

מתני'

הבית טמא. משום אהל המת
 דולד הוה בה ומת:
נימוק הולד. ונעשה דם ונתערב
 בדם הלידה ובטל ברוב:

גמ'

וסופה. כשהיא הולכת ורווחת
 הויא רחב כתורמוס לישנא
 אחרינא גרסינן בתוספתא
 וראשה דומה כתורמוס:
שיאחזנו בידו. אחיזה אית בה
 טפח שהטפח ארבע אצבעות
 בגודל:

שדרו של לולב צריך שיהא יוצא
מן ההדס טפח. לבד אורך העלין
 שדרה קרי כל זמן שהעלין
 הולכין ומתחברין ומוסיפין
 ואחר שכלתה השדרה גבוהין
 אורך העלין למעלה:
חדא היא. דליכא שמעתתא אלא
 האי שדרה דאמר ר' יוחנן:

מתניתין

שליא:

בבית - הבית טמא.

לא שהשליא ולד,

אלא: שאין שליא בלא ולד.

רבי שמעון אומר:

נימוק הולד עד שלא יצא.

גמרא

תנו רבנן:

"שליא:

תחלתה - דומה לחוט של ערב,

וסופה - דומה בתורמוס.

וחלולה כחצוצרת.

ואין שליא פחותה מטפח.

רבי⁹⁰ שמעון בן גמליאל אומר:

שליא דומה לקורקבו של תרנגולין, שהדקין יוצאין ממנה".

תניא⁹¹ רבי אושעיא זעירא דמן חבריא:

"חמשה שיעורן טפח,

ואלו הו: שליא,

שופר,

שדרה,

דופן סוכה

והאזוב".

"שליא" - הא דאמרן.

"שופר" - דתניא:

"במה יהא שיעור שופר?

פירש רבי שמעון בן גמליאל:

בדי שיאחזנו בידו,

ויראה לכאן ולכאן טפח".

"שדרה" - מה⁹² היא?

דאמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן:

שדרו של לולב - צריך שיהא יוצא מן ההדס טפח.

"דופן סוכה" - דתניא:

"שתים - בהלכתן,

שלישית - אפילו טפח".

"אזוב" - דתני רבי חייא:

"אזוב טפח".

אמר רבי חנינא בר פפא:

דריש שליא איש כפר תמרתא:

תלת מתניתתא, ותרתי שמעתתא - שיעורא טפח.

⁹⁰ רבן? וכן בהמשך.⁹¹ תני?⁹² מאי?

רפ"י

אמר אביי. לא תימא תני ר' חייא אזוב טפח דמשמע מתני' היא אלא אימא אמר רבי חייא ומנפשיה קאמרה ורבי חייא תנא ואמורא הוא והיכא דאמר מנפשיה בלשון מימרא הויה שמעתא:

טפח על טפח על רום טפח. אהל קטן שהוא טפח אורך וטפח רוחב ורום חללו טפח:

מביא הטומאה. אם כזית מן המת בצד זה וכלי בצד זה הוה טמא כלי מחמת אהל המת:

וחוצץ בפני הטומאה. אם טומאה תחתיו וכלי על גביו הכלי טהור ולהכי נקט על רום טפח דאי הוה חלל רומנו פחות מטפח הויה טומאה רצוצה וכנגדו למעלה עד לרקיע טמא כדאמר' בהעור והרוטב (חולין קכו.) ולענין אתווי טומאה נמי לא מיייתי דלאו אהל הוא:

תנור. מקום שפיתת שתי קדרות כירה מקום שפיתת קדרה אחת:

חבור. וכתנור דמי מפני שצריכה לתנור להיות לו יד שאם נטמא התנור פת שעליה טמא שהתנור אע"פ שאינו מקבל טומאה מגבו מטמא הוא את אחרים מגבו כדאמר בתורת כהנים הלכך ידו אע"ג דלית ליה אויר מטמא אבל יותר מטפח עומדת לינטל שהיא גדולה יותר מדאי ולא הויה יד:

תנורי בנות. נערות קטנות עושין תנורין לשחוק:

תחלתו ארבעה. תנור בן ד' טפחים מקבל טומאה אם נגמרה מלאכתו:

ושיריו ד'. נטמא תנור גדול ושברו ונשתיירו ד' טפחים עדיין טמא: הי"ג תחלתו כל שהוא משתגמר מלאכתו ושיריו ברובו ומקשה בהעור והרוטב רובו דטפח למאי חזי ומשני האי ושיריו אגדול קאי וה"ק שירי גדול ברובו ומוותבינן בגדול והא קאמר שיריו ד' ומשנינן ההוא בתנור בר ז' דד' הוי רובו והא בתנור בר ט':

בפלוגתא. כגון הכא דלר"מ לא הוי שיעורא בטפח:

לא אמרו טפח אלא בין תנור ולכותל. דהתם יותר מטפח עומדת ליקצץ מפני שמעכב את התנור מלקרבו לכותל ודוחקת את הכותל הילכך יותר מטפח עומדת לינטל היא אבל לצד הבית אפי' גדולה הרבה יד הוא לתנור:

בדכתיבן. ששיעורו מפורש מן התורה:

דיה לקורה. לגבי מבוי:

מדרבנן. כגון מבוי דכל מצותו מדברי סופרים:

תרת'?! חדא היא!

אמר אביי:

אימא: "אמר רבי חייא: אזוב טפח".

ותו ליכא?!

והאיכא: "טפח על טפח על רום טפח מרובע - מביא את הטומאה,

וחוצץ בפני הטומאה" (אהלות ג, ז)!

טפח - קאמרין,

"טפח על טפח" - לא קאמרין.

והא איכא: "אבן היוצא מן התנור טפח

ומן הפירה שלש אצבעות - חבור" (כלים ה, ב)!

כי קאמרין היכא דבציר מטפח לא חזי,

אבל הכא כל שפן, דבציר מטפח - יד תנור הוא.

והאיכא תנור' בנות - טפח!

נוב,

דתניא:

"תנור:

תחלתו - ארבעה,

ושיריו - ארבעה,

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

במה דברים אמורים: בגדול,

אבל בקטן: תחלתו - כל שהוא, משתגמר מלאכתו,

ושיריו - ברובו" (כלים ה, א).

וכמה "כל שהוא"?

אמר רבי ינאי:

טפח,

שפן עושין תנורי בנות טפח.

בפלוגתא - לא קמירי.

השתא דאתית להכי,

הא נמי פלוגתא היא,

דקתני ספא: "אמר רבי יהודה: לא אמרו טפח אלא מן התנור ולכותל" (כלים ה, ב).

והאיכא "מסגרת"⁹³ (שמות כה, כה) טפח!

בדכתיבן לא קא מירי.

והאיכא כפורת טפח!

בקדשים - לא קמירי.

והאיכא "דיה לקורה שהיא רחבה טפח" (עירובין יג:).

בדרבנן - לא קמירי,

אלא בדכתיבן ולא מפרשי שיעורייהו.

⁹³ ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זו זהב למסגרתו סביב

24. כו, ב

רס"י

כל ג' ימים. כגון יצא וולד תחלה ושליא אחריו בתוך ג' ימים :
תולין השליא. בו ואין חוששין לאחר דתוך הזמן הזה עשויה השליא להתעכב אחר הולד שהיתה ממנו טפי לא ואם זה זכר תשב לזכר בלבד ולא אמרינן שליא אחרת היתה עם וולד זה ונימוח ושליא זו דולד אחר היא דדרך שליא לשהות אחר וולד ג' ימים :

מכאן ואילך חוששין. שמא וולד אחר היה עמו ונקבה היה ותשב ימי טומאה דנקבה ואי נמי הוי האי וולד נקבה אכתי מהניא ספק דשליא דמנינא ימי טוהר לחומרא שאם תראה ליום פ"א לולד ופסקה עד יום שמיני וראתה לא הויא שומרת יום כנגד יום דאמר בהדיא שליא נקבה הואי ומה שראתה ביום פ"א דם טוהר הוה דמשליא מנין והשתא הוא דהויא תחלת נדה והיא נקראת טועה :

בנפלים. מתעכב :

את אמרת לשמעתתיה דרב. בתמיה כלומר את אתית לפרושי מדידך :

בפירוש. פירשה רב הכי :
ילדה. בן קיימא :

באלי ואתי. שהיה ממחר לבא כמו (לעיל דף יז.) באלי דידיבי פי מגרש : **מדויל.** שם מקום :

בגילא דחיטתא. כלומר בשאלות מועטות :

מירמי ומידחי. כלומר להקשותו ולדחותו שלא ידע להשיב :

אלא בדבר של קיימא. שכיוצא בו מתקיים אם היום היו חדשין כלו למעוטי שאם הפילה דבר שאין ראוי לבריית נשמה כגון בירך אחד באמצע או גוף אטום או מפלת מין בהמה וחיה ועוף ואח"כ הפילה שליא אפי' בתוך ג' חוששת לולד אחר :

חזייה לרב יהודה בישות. דשמעה ולא אמרה ניהליה :

יתיב רב יצחק בר שמואל בר מרתא קמיה דרב פהנא,
ויתיב וקאמר :

אמר רב יהודה אמר רב :

כל שלשה ימים הראשונים - תולין את השליא בגלד.
מכאן ואילך - חוששין לולד אחר.

אמר ליה :

ומי אמר רב הכי?!

והאמר רב: אין הולד מתעכב אחר חבירו כלום!

אישתיק.

אמר ליה :

דלמא: כאן - בנפל,

כאן - בגבן קיימא.

אמר ליה :

את אמרת לשמענתתיה דרב?

בפירוש אמר רב הכי :

הפילה נפל ואחר כך הפילה שליא :

כל שלשה ימים - תולין את השליא בגלד,

מכאן ואילך - חוששין לולד אחר.

ילדה ואחר כך הפילה שליא :

אפילו מכאן ועד עשרה ימים - אין חוששין לולד אחר.

שמואל, ותלמידי דרב, ורב יהודה הוו יתבי,

חליף ואזיל רב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל לאפייהו,

באלי ואתי,

אמר⁹⁴ אתי לן גברא דרמינן ליה בגילא דחטתא, ומרמי ומדחי?!

אדהכי אתא,

אמר ליה שמואל: מאי אמר רב בשליא?

אמר ליה: הכי אמר רב: אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא.

שיילינהו שמואל לכל תלמידי דרב, ואמרי ליה הכי.

הדר חזייה לרב יהודה בישות.

⁹⁴ אמרי ?

25. כו, ב - כז, א

רפ"י

המפלת עורב ושליא מהו. מי תלינן שליא בעורב ולא נחוש לולד אחר או לא תלינן: **שיש במינו**. כגון אדם ובהמה וחיה אבל עוף לא:

חומר שני ולדות. אם זה זכר חישינן דלמא נקבה הוה ההוא דשליא ותשב לזכר ולנקבה ולרבנן דאמרי המפלת חיה ועוף אינו ולד מאי חומרא איכא בהאי ולד מחמרינן עלה למימר ליכא שום ולד ואין לה דם טוהר והיינו חומרא דיליה ומשום שליא מטמינן לה שבועים:

שאני אומר. ולד הוה עם השליא ונימוח שפיר של שליא: **שפיר**. ולד:

ושמא נימוחה שלייתו של שפיר. כלומר ושלייתו של זה שלפנינו נימוח וזו אינה שלו הואיל ואינה קשורה בו קתני מיהא בזמן שקשורה עמהן: **תיובתא דרבי**. דאמר דבר שאינו שאלת:

אחר הולד. אבל יצתה שליא קודם חוששין לאחר: **הניחא למ"ד כו'**. פלוגתייהו לקמן בפי בנות כותים (דף לח.): **לסוף ז'**. יום או יומים בתוך חדש ז' בסופו דחיי: **ואחד לתחלת תשעה**. יום אחד בחדש דהוה להו ל"ג:

אלא למ"ד אינה יולדת למקוטעים היכי משכחת לה. תרוייהו בחדש השביעי ליכא למימר דחדש כולי האי לא הוי ואם זה לסוף ז' וזה לסוף ט' טפי איכא ואם זה ב' וזה בח' לא חיי ומדקרי להו ולד ולא נפל מכלל דבני קיימא נינהו:

איפוך. שמעתא דר' יוחנן: **כ"ג**. לולד משכחת לה דאחד נגמרה צורתו לתחלת ז' ואחד לסוף ז' דלכו"ע יולדת לז' יולדת למקוטעין: **האמר מר כו'**. קס"ד בגי' חדשים לא משכחת לה אא"כ נתעברה זה אחר זה:

בעא מיניה רבי יוסי בן שאול מרבי: המפלת דמות עורב, ושליא - מהו?

אמר ליה:

אין תולין אלא בדבר שיש במינו שליא.

קשורה בו - מהו?

אמר ליה: דבר שאינו, שאלת!

איתיביה:

"המפלת מין בהמה, חיה, ועוף, ושליא עמהן: בזמן שהשליא קשורה עמהן - אין חוששין לולד אחר. אין שליא קשורה עמהן - חוששין לולד אחר. הריני משיל עליהן חומר שני ולדות, שאני אומר: שמא נמוח שפיר של שליא, ונמוח שליא של שפיר!"

כו,א

תיובתא.

אמר רבה בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל: מעשה ותלו את השליא בולד עד עשרה ימים. ולא אמרו תולין אלא בשליא הבאה אחר הולד.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

מעשה ותלו את השליא בולד עד עשרים ושלושה ימים.

אמר ליה רב יוסף:

עד עשרים וארבעה אמרת לן.

אמר רב אחא בריה דרב עזריא אמר רבי יצחק:

מעשה ונשתתה הולד אחר חבירו שלשים ושלושה יום.

אמר ליה רב יוסף:

שלשים וארבעה אמרת לן.

הניחא למאן דאמר: יולדת לתשעה, יולדת למקוטעין.

משכחת לה: אחד - נגמרה צורתו לסוף שבועה,

ואחד - נגמרה צורתו לתחלת תשעה.

אלא למאן דאמר: יולדת לתשעה, אינה יולדת למקוטעין - מאי איכא למימר!

איפוך שמעתתא,

שלשים ושלושה - לשליא,

עשרים ושלושה - לולד.

אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רב מנחם איש כפר שערים ואמרי לה בית שערים:

מעשה ונשתתה וולד אחד אחר חבירו שלשה חדשים,

והרי הם יושבים לפנינו בבית המדרש.

ומאן נינהו? יהודה וחזקיה בני רבי חייא.

והא אמר מר: אין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת!

אמר אבוי:

טיפה אחת היתה ונתחלקה לשתיים,

אחד - נגמרה צורתו בתחלת שבועה,

ואחד בסוף תשעה.

26. כז, א-ב

רש"י

לבית החיצון. לבית אחר שהבית
טהור:
אבל. הן:
אמרו לו למה. מאי שנא בית
ראשון דמטמית ליה אמר להו
לפי שאינו הואיל וטלטלוהו
נמוק:
מ"ט דר"ש. נהי דנמוק מ"מ כל
גופו של מת כאן הוה וה"ל כרקב
וכנצל. [בשר המת שנימוח ונעשה
ליחה סרוחה]:
ממין אחר. אפי' ממין טומאה
אם אינה שוה לה בטלה:
אחיכו עליה. אמרו ליה פשיטא
מאי שנא טעמייהו מטעמיה
כולה חדא מילתא אמרי:
אפי' כי האי מילתא. דאתיא
לידי חוכא:
לימא איניש. דלמא מתוך דבריו
אמרי ליה טעמא:
ולא לישתוק. ולימא מסברא
ליה:
אם נבלת. עצמך על ד"ת סופך
להתנשא:
ואם זמות. ושתקת סופך לשום
יד על פה שלא תדע להשיב
לשואלין:
מלא תרוד. כף:
רקב. רקבובית של מת וזה
שיעורו לטמא באהל הלכה
למשה מסיני:
א"א. אף על גב דרובא רקב אי
אפשר למקום שנפל העפר שלא
תהא גרגר של רקב בין שני
גרגרים של עפר ובטל הרקב
ובציר לו שיעורא דתרוד:
פרידה. גרגיר:
סופו. של רקב כתחלתו:
מה תחלתו. כשנקבר אם יש דבר
הראוי לירקב ולעשות רקב של
מת:
גנגילון. בטול שאותו דבר אחר
מבטלו אף סופו לאחר שנעשה
רקב כשנקבר כהלכתו ד"א
המתערבת בו מבטלו ולשון
גנגילון דבר העומד כנגדו לבטלו
ולקלקלו ולקמן פריך הואיל
וטעמא דר"ש ברקב כדאמר
השתא גבי שליא דליכא למימר
הכי מ"ט:
מאי היא. דאמר תחלתו ד"א
נעשה לו גנגילון:

"שליא בבית - הבית טמא,

לא שהשליא ולד, אלא: שאין שליא בלא ולד.

רבי שמעון אומר: נימוק הולד עד שלא יצא".

תנו רבנן:

"שליא בבית - הבית טמא.

לא שהשליא ולד, אלא שאין שליא שאין ולד עמה.

דברי רבי מאיר.

רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון: מטהרין.

אמרו לו לרבי מאיר:

אי אתה מודה שאם הוציאוהו בספל לבית החיצון - שהוא טהור?

אמר להן: אבל.

ולמה?

לפי שאינו.

אמרו לו: בשם שאינו בבית החיצון, כן אינו בבית הפנימי.

אמר להן: אינו דומה נמוק פעם אחת, לנמוק שתי פעמים".

יתיב רב פפא אחורי דרב ביבי קמיה דרב המנונא ויתיב וקאמר:

מאי טעמא דרבי שמעון?

קסבר: כל טומאה שנתערב בה ממין אחר - בטלה.

אמר להו רב פפא:

היינו נמי טעמייהו דרבי יהודה ורבי יוסי.

אחיכו עליה,

מאי שנא? פשיטא!

אמר רב פפא:

אפילו כי הא מילתא - לימא איניש ולא נשתוק קמיה רביה.

משום שנאמר: "אם נבלת - בהתנשא,

ואם זמות - יד לפה" (משלי ל, לב).

ואזדא רבי שמעון לטעמיה,

דתניא:

"מלא תרוד רקב שנפל לחוכו עפר כל שהו - טמא.

ורבי שמעון מטהר".

מאי טעמא דרבי שמעון?

אמר רבה:

אשפחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי:

אי אפשר שלא ירבו שתי פרידות עפר על פרידה אחת של רקב וחסיר ליה.

ואמינא להו:

כז, ב, אדרבה! אי אפשר שלא ירבו שתי פרידות רקב על פרידה אחת עפר ונפיש⁹⁵ ליה שיעורא!

אלא אמר רבה היינו טעמא דרבי שמעון:

סופו כתחלתו,

מה תחלתו - נעשה לו דבר אחר גנגילון,

אף סופו - נעשה לו דבר אחר גנגילון.

מאי היא?

דתניא:

⁹⁵ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: (ונפיל)

רס"י

שאין לו רקב. שאין רקב שלו
 מטמא:
ערום בארון של שיש או ע"ג
רצפה של אבנים. דהשתא אין
 תערובת ברקבוביתו:
נקבר בכסותו. דאיכא רקבובית
 או אפילו ערום בארון של עץ
 דאיכא רקבובית:
או ע"ג רצפה של לבנים. שעפרן
 נמחה:
שאין לו רקב. מפני דבר אחר
 המעורב בו:
לאפוקי הרוג דלא. לפי שיצא
 דמו וחסר וקיימא לן במסי' נזיר
 (דף נא.) מת שחסר אין לו רקב:

"איזהו מת שיש לו רקב?
 ואיזהו מת שאין לו רקב?
 נקבר ערום: בארון של שיש,
 או על גבי רצפה של אבנים - זהו מת שיש לו רקב.
 ואיזהו מת שאין לו רקב?
 נקבר בכסותו,
 או בארון של עץ,
 או על גבי רצפה של לבנים - זהו מת שאין לו רקב.
 ולא אמרו רקב אלא למת בלבד".
 למעוטי הרוג דלא.

27. כז, ב - כת, א

רפ"י

שנתפזר בתוך הבית [הבית]
טמא. משום אהל:
דאין מאהיל וחוזר ומאהיל. גג
 שכנגד זה מאהיל על חצי שיעור
 ושכנגד זה מאהיל על חצי שיעור
 ושני אהלות הן ואין מצטרפין:
מלא תרוד ועוד. יותר ממלא
 תרוד עפר בית הקברות ל"א רקב
 ממש של מת אלא כגון שנקבר
 בכסותו או בקרקע בלא ארון של
 שיש ויש כאן מלא תרוד ועוד
 מאותו עפר דהו מעורבין רקב
 ועפר:
בטל ברוב. שדם הלידה נתרבה
 על מיחוי הולד ומבטלו:
אמרו דבר אחד. ולקמן מוקמינן
 דר"א בן יעקב משום בטול
 ברוב:
בהמה גסה. שלא היה לה ולד
 מעולם:
תקבר. החררה שהוא מיחוי של
 בכור:
ופטורה מן הבכורה. שאם תלד
 עוד אין ולדה לכהן:
אינה מטמאה. אותה חררה:
ומאחר דאינה מטמאה. אלמא
 לא חיישינן לולד אמאי תקבר:
ומשני כדי לפרסמה. שנפטרה
 מן הבכורה שידעו הכל שזה פטר
 רחם: ופרכינן מדפטורה מן
 הבכורה אלמא ולד מעליא היא
 אמאי אינה מטמאה:
בטול ברוב. מיחוי הנפל בטל
 בדם:
ומודה ר"ש. במתניי בשליא
 אע"ג שהבית טהור אמו טמאה
 לידה:

גופא:

"מלא תרוד רקב שנפל לתוכו עפר כל שהוא - טמא.
ורבי שמעון מטהר."

מלא תרוד רקב שנתפזר בבית - הבית טמא.
ורבי שמעון מטהר."

וצריךא.

דאי אשמעינן קמ"תא: בההיא קאמרי רבנן משום דמכניף,
 אבל נתפזר - אימא: מודו לו לרבי שמעון דאין מאהיל וחוזר ומאהיל.
 ואי אשמעינן בהא: בהא אמר רבי שמעון דאין מאהיל וחוזר ומאהיל,
 אבל בהא - אימא מודה להו לרבנן,
 צריכא.

תניא אידך:

"מלא תרוד ועוד עפר בית הקברות - טמא,
ורבי שמעון מטהר."

מאי טעמייהו דרבנן?

לפי שאי אפשר למלא תרוד ועוד עפר בית הקברות, שאין בו מלא תרוד רקב.

השתא דאמרת: "טעמא דרבי שמעון משום סופו בתחלתו" -
 גבי שליא - מאי טעמא?

אמר רבי יוחנן:

משום בטול ברוב נגעו בה.

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה,

דאמר רבי יוחנן:

רבי שמעון,

ורבי אליעזר בן יעקב אמרו דבר אחד:

רבי שמעון - הא דאמרן.

רבי אליעזר בן יעקב - דתניא:

"רבי אליעזר בן יעקב אומר:

בהמה גסה ששפעה חררת דם - הרי זו תקבר,

ופטורה מן הבכורה."

ותני רבי חייא עלה:

"אינה מטמאה לא במגע ולא במשא."

ומאחר ש"אינה מטמאה לא במגע ולא במשא" - אמאי תקבר?

כדי לפרסמה שהיא פטורה מן הבכורה,

אלמא: ולד מעליא הוא.

ואמאי תני רבי חייא: **"אינה מטמאה לא במגע ולא במשא"**!

אמר רבי יוחנן:

משום בטול ברוב נגעו בה.

אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן:

ומודה רבי שמעון שאמו טמאה לידה.

אמר ליה⁹⁶ ההוא סבא לרבי אמי:

אסברא לך טעמא דרבי יוחנן:

⁹⁶ כתבי יד

דָּאָמַר קָרָא: **"אִשָּׁה בִּי תֹזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר"**⁹⁷ (ויקרא יב, ב) וגו'.
אָפִילוּ לֹא יִלְדָה אֶלָּא כְּעֵין שְׁהִיָּיעָה - טְמֵאָה לִידָה.

רִישׁ לְקִישׁ אָמַר:

שְׁפִיר שְׁטַרְפוּהוּ בְּמִימֵי - נַעֲשֶׂה כְּמַת שְׁנַתְּבַלְבְּלָה צוּרְתּוֹ.

אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ:

מַת שְׁנַתְּבַלְבְּלָה צוּרְתּוֹ - מְנַלְן דְּטַהוּר?

אֵילִימָא מַהָּא דְּאָמַר: **רַבִּי שְׁבַתָּאִי אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִגְּדֻלָּאָה**

וְאָמַרִי לֵה אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִגְּדֻלָּאָה אָמַר רַבִּי שְׁבַתָּאִי:

מַת שְׁנַשְׂרַף, וְשִׁלְדוּ קִיָּמַת - טְמֵא,

מַעֲשֶׂה הִיָּה וְטְמֵאוּ לוֹ פְּתָחִים גְּדוּלִים,

וְטַהְרוּ לוֹ פְּתָחִים קְטָנִים,

וְקָא דִּיִּיקַת מִינָהּ: טְעֵמָא דְּשִׁלְדוּ קִיָּמַת הָא לָאו הָכִי - טַהוּר,

אֲדַרְבֵּה! דוּק מִינָהּ לְהָאִי גִיסָא:

שִׁלְדוּ קִיָּמַת הוּא דְּטַהְרוּ לוֹ פְּתָחִים קְטָנִים,

הָא לָאו הָכִי, פְּתָחִים קְטָנִים - נְמִי טְמֵאִין,

דְּכַל חַד וְחַד חִזִּי לְאַפּוּקִי חַד חַד אַבְרָ!

אָמַר לִיה רַבִּינָא לְרַב אִשִּׁי:

רַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר כְּמָאן?

כְּרַבִּי אֵלִיעֶזֶר.

דְּתַנּוּ:

"אָפֵר שְׂרוּפִין:

רַבִּי אֵלִיעֶזֶר אוֹמַר:

שִׁיעוּרוֹ בְּדוּבַע" (אהלות ב, ב).

הִכִּי דְמִי - מַת שְׁנַשְׂרַף וְשִׁלְדוּ קִיָּמַת?

אָמַר אַבְיִי:

כְּגוֹן שְׁשָׂרְפוּ עַל גְּבִי קְטַבְלָא.

רַבָּא אָמַר:

כְּגוֹן שְׁשָׂרְפוּ עַל גְּבִי אַפּוּדְרִים.

רַבִּינָא אָמַר:

כְּגוֹן דְּאִיחְרַכִּי⁹⁸ אַחְרוּכִי.

רָפ"י

כַּעֲיֵן שְׁהִיָּיעָה. כְּלוּמַר דְּנִימוּחַ כוֹרַע:

שְׁטַרְפוּהוּ. כְּמוֹ (חולין סד.)

בִּיצִים טְרוּפוֹת בְּקַעֲרָה

שְׂמַחְקוּהוּ וּבִלְבוּהוּ:

בְּמִימֵי. שֶׁהִדְיָחוּהוּ בְּהֵן אִי"נ בְּמִי

הַלִּידָה וְהִטְנִינֵן שִׁיּוּצָא עִמּוֹ:

שְׁנַתְּבַלְבְּלָה. נִמְחַק כּוֹלוּ כְּמוֹ

שְׂרוּף שְׁנַתְּפוּר וְאִין שִׁלְדוּ

קִיָּמַת:

וְשִׁלְדוּ קִיָּמַת. גּוֹפוֹ קִיָּים שִׁלְא

נִתְפּוֹר הָאֵפֶר וְעַדִּיין נִרְאָה

כְּשִׁלְמִים:

פְּתָחִים גְּדוּלִים. שֶׁל אַרְבַּעַה

טְפָחִים:

וְטַהְרוּ לוֹ פְּתָחִים קְטָנִים.

הַפְּחוּתִים מֵאַרְבַּעַה כְּשֶׁאֵר מֵתִים

שְׁלֵמִים שֶׁהַגְּדוּלִים מְצִילִין עַל

הַקְּטָנִים דְּקִיָּי"ל מַת פְּתָחוּ

בְּאַרְבַּעַה אִם הוּא בְּבֵית כָּל

הַפְּתָחִים טְמֵאִים וְאִם פְּתָח

פְּחוּת מֵאַרְבַּעַה טַהוּר וְהִנֵּי מִיִּלִּי

לְהַצִּיל אֶת שְׂאֵר פְּתָחִים אֲבָל

לְהוֹצִיא הָא אִמְרִי פּוֹתַח טַפַּח

מוֹצִיא הַטּוֹמָאָה לְצַד שְׁנֵי וְהַכִּי

אִמְרִי בְּמַסֵּי אַהֲלוֹת (פ"ג מ"ו)

הַמַּת פְּתָחוּ בְּאַרְבַּעַה בְּדִי"א

לְהַצִּיל אֶת הַפְּתָחִים אֲבָל לְהוֹצִיא

אֶת הַטּוֹמָאָה בְּפּוֹתַח טַפַּח:

ר' יוֹחָנָן. דְּפִלְגַּי עֲלֵיהּ דְּרִישׁ לְקִישׁ

דְּבַעֵי לְמִימַר דְּמַת שְׁנַתְּבַלְבְּלָה

צוּרְתּוֹ טְמֵא דְּאָמַר כְּמָאן כְּרִי

אַלִיעֶזֶר:

בְּרוּבַע. רוּבַע הַקֶּב:

קְטַבְלָא. עוּר שְׁלוּק וְקִשָּׁה וְאִינָה

נִשְׂרַפְתָּ עִם הַמַּת:

אַפּוּדְרָא. אֲבָן שִׁישׁ וְתַרְוִיָּהוּ

כְּגוֹן שְׁעִשׂוּיּוֹת בֵּית קִיבּוּל

וּמַחֲצוֹת שְׁאִין הַעֲפֵר יִכּוּל

לְהַתְּפֹר:

דְּאִיחְרַךְ אִיחְרוּכִי. הַמַּת וְלֹא

נַעֲשֶׂה אֵפֶר:

⁹⁷ דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאִמּוֹר אִשָּׁה בִּי תֹזְרִיעַ וְיִלְדָה זָכָר וְטְמֵאָה שִׁבְעַת יָמִים מִימֵי נִדַת דּוֹתָהּ תִּטְמָא

⁹⁸ דְּאִיחְרַךְ?

28. כח, א

כ"י

אין נותנין לה ימי טוהר. דאע"ג דפשיטא לן דולד הוא : אימר הרחיקה לידתה. הרי כמה ימים שיצא רוב הולד לאברים וכבר עברו ימי טוהר שלה ולא ידעינן מאימת נמני : ניתני ולגדה. שכל דמים שתראה יהיו טמאים שלא יהיו לה ימי טוהר והכי איבעי ליה למיתני תשב לזכר ולנקבה ולגדה כלומר שבועיים דנקבה מטמאה בלא שום ראייה דדלמא נקבה הואי וימי טוהר לא יהיה לה שהרי כמה ימים שהתחילה לילד ויצא הרוב והיינו לגדה ולקמן בהאי פירקא (דף ל.) מפרש למה הוזכר זכר שאם תראה לסוף ל"ד ותחזור ותראה ליום מ"א תהא מקולקלת עד יום מ"ח : הוה אמינא מביאה קרבן ואינו נאכל. דכיון דתני לגדה משמע דמספקא ליה אי ולד הוא אי לא קמ"ל מדלא תני לגדה אלא לזכר ולנקבה דודאי פשיטא לן דולד הוא ומביאה קרבן ונאכל ומיהו ימי טוהר לית לה אימר הרחיקה לידתה :

תנו רבנן:

"המפלת יד חתוכה,

ורגל חתוכה - אמו טמאה לידה,

ואין חוששין לשמא מגופ אטום באו."

רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוניהו:

אין נותנין לה ימי טוהר.

מאי טעמא?

אימא הרחיקה לידתה.

מתיב רב יוסף:

"המפלת ואין ידוע מה הפילה תשב לזכר ולנקבה."

ואי סלקא דעתך: כל פהאי גוונא אימא הרחיקה לידתה - לתני ולגדה!

אמר אב"י:

אי תנא 'לגדה' - הוה אמינא: מביאה קרבן ואינו נאכל,

קא משמע לן: דנאכל.

29. כח, א

רפ"י

ויתן יד. אלמא לידת יד קרויה לידה:
והא קרא קאמר. רב הונא אלמא לידה דאורייתא קרי ליה:

אמר רב הונא:

הוציא עובר את ידו והחזירה - אמו טמאה לידה.
שנאמר: "ויהי בלדתה ויתן יד"⁹⁹ (בראשית לח, כח).

מתיב רב יהודה:

"הוציא עובר את ידו - אין אמו חוששת לכל דבר!"

אמר רב נחמן:

לדידי מיפרשא לי מיניה דרב הונא:
לחוש - חוששת,
למי טוהר - לא יהבינן לה עד דנפיק רוביה.

והא "אין אמו חוששת לכל דבר" קאמר!

אמר אביי:

אינה חוששת לכל דבר מדאורייתא,
אבל מדרבנן - חוששת.

והא קרא קאמר!

מדרבנן,

וקרא אסמכתא בעלמא.

⁹⁹ ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשר על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה

30. כח, א

רש"י

מתני'
לזכר ולנקבה. ימי טוהר לזכר
 וימי טומאה דנקבה:
תשב לנקבה בלבד. אפ"י הוי
 טומטום זכר בתר נקבות אזלינן
 דכל ימי זכר בין לטומאה בין
 לטהרה מובלעים תוך של נקבה:
מסורס. דרך מרגלותיו ולשון
 היפוך הוא כמו סרס המקרא
 ודרשהו:

גמ'
איצטריך. אע"ג דטומטום
 לחודיה מספקינן בזכר ובנקבה
 היכא דאיתיליד זכר בהדיה
 נימא זכר הוא דמוכחא מילתא
 דהיא הזריעה תחילה קמ"ל:

מתניתין

המפלת: טומטום,

ואנדרוגינוס - תשב לזכר ולנקבה.

טומטום וזכר,

אנדרוגינוס וזכר - תשב לזכר ולנקבה.

טומטום ונקבה,

אנדרוגינוס ונקבה - תשב לנקבה בלבד.

יצא מחותנה,

או מסורס - משיצא רובו הרי הוא כילוד.

יצא בדרבו - עד שיצא רוב ראשו.

ואיזהו "רוב ראשו"?

משיצא¹⁰⁰ פדחתו.

גמרא

השתא טומטום לחודיה,

ואנדרוגינוס לחודיה - אמר תשב לזכר ולנקבה,

טומטום וזכר, אנדרוגינוס וזכר - מיבעיא!?

איצטריך,

מהו דתימא: הואיל ואמר רבי יצחק: אשה מזרעת תחלה - יולדת זכר
 איש מזרע תחלה - יולדת נקבה,

אימא: מדהאי זכר האי נמי זכר,

קא משמע לן: אימא שניהם הזריעו בבת אחת זו זכר וזה נקבה.

31. כח, א - כט, א

רפ"י

לובן. דומה לקרי: **אודם**. דומה לדם נדות: **אין חייבין על ביאת מקדש**. דלמא טהור הוא וקמייתי חולין בעזרה דאין זכר מטמא באודם ואין נקבה מטמאה בלובן: **ואין שורפין עליהם תרומה**. אלא תולין כי חזאי אודם איכא למימר זכר הוא ואין אודם מטמא בו ואי חזאי לובן איכא למימר נקבה היא ואין לובן מטמא בה הילכך תולין: **ראו אודם ולובן כאחד**. דממ"נ טמא אפי"ה לענין טומאת ביאת מקדש פטירי מקרבן כדמפרש טעמא: **תשלחו**. היינו שילוח טמאים ממקדש: **רבי אליעזר היא**. דבעי לענין קרבן טומאה עד דידע במאי איטמי אבל לרבנן דלא בעו בשאר טומאות עד דידע במאי איטמי הכא נמי מחייבי דלא דרשינן זכר ודאי נקבה ודאית: **השרץ ונעלם**. או בנבלת שרץ ונעלם ממנו: **על העלם שרץ**. שנטמא וידע ובשעה שנכנס נעלם ממנו טומאה חייב: **ואינו חייב על העלם מקדש**. אם כשנכנס למקדש זכור לטומאה ונעלם ממנו מקדש ונכנס שאינו סבור שזה מקדש וכשיצא נזכר פטור: **שרץ ונבלה**. לפניו וידע שנגע באחד מהם ואינו יודע באיזה מהם נגע וכשבא למקדש שחך אותו ומשיצא נזכר: **ר' אליעזר**. דאזכר שם שרץ סבר דבעינן עד דידע אם בשרץ איטמי כו': **הזב את זובו לזכר ולנקבה**. ולדרוש נמי זכר ודאי נקבה ודאית מטמא בזיבה ולא טומטום:

אמר רב נחמן אמר רב:

טומטום ואנדרוגינוס, שראו: לובן,

או אודם - אין חייבין על ביאת מקדש,

ואין שורפין עליהם את התרומה.

ראו: לובן ואודם כאחד - אין חייבין על ביאת מקדש,

אבל שורפין עליהם את התרומה,

שנאמר: **"מזכר ועד נקבה תשלחו"**¹⁰¹ (במד' ה, ג).

זכר ודאי,

נקבה ודאית,

ולא טומטום ואנדרוגינוס.

כח, ב

לימא מסייע ליה:

"טומטום ואנדרוגינוס: שראו לובן או אודם - אין חייבין על ביאת מקדש,

ואין שורפין עליהם את התרומה.

ראו לובן ואודם כאחת - אין חייבין על ביאת מקדש,

אבל שורפין עליהם את התרומה."

מאי טעמא?

לאו משום שנאמר: **"מזכר ועד נקבה תשלחו"** (במדבר ה, ג) - זכר ודאי,

נקבה ודאית,

ולא טומטום ואנדרוגינוס.

אמר עולא:

לא, הא מני רבי אליעזר היא.

דתנן:

"רבי אליעזר אומר:

"השרץ... ונעלם ממנו"¹⁰² (ויקרא ה, ב) - **על העלם שרץ הוא חייב,**

ואינו חייב על העלם מקדש.

רבי עקיבא אומר:

"ונעלם ממנו והוא טמא" - על העלם טומאה הוא חייב,

ואינו חייב על העלם מקדש."

ואמרין מאי בינייהו?

ואמר חזקיה:

שרץ ונבלה איכא בינייהו:

דרבי אליעזר סבר: בעינן עד דידע - אי בשרץ איטמי,

אי בנבילה איטמי.

ורבי עקיבא סבר: לא בעינן.

לאו אמר רבי אליעזר התם בעינן דידע, אי בשרץ איטמי, אי בנבילה איטמי.

הכא נמי בעינן דידע: אי בלובן איטמי, אי באודם איטמי.

אבל לרבי עקיבא, דאמר: משום טומאה מיחייב,

הכא נמי, משום טומאה מיחייב.

ורב, מאי שנא ביאת מקדש דלא?

דכתיב: **"מזכר ועד נקבה תשלחו"** (במדבר ה, ג) - זכר ודאי,

נקבה ודאית,

ולא טומטום ואנדרוגינוס.

אי הכי, תרומה נמי לא נשרוף,

דכתיב: **"והזב את זובו לזכר ולנקבה"**¹⁰³ (ויקרא טו, לב-לג) - זכר ודאי,

נקבה ודאית,

ולא טומטום ואנדרוגינוס!

ההוא מבצי ליה לכדרבי יצחק,

¹⁰¹ מזכר ועד נקבה תשלחו אל מהוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם

¹⁰² או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם

¹⁰³ לב זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכתב וזע לטמאה בה. לג והדוה בנדתה והזב את זובו לזכר ולנקבה ולאיש אשר ישכב עם טמאה

רַס"י

לזכר לרבות מצורע. שהוא מוקש לזב להיות מעינותיו אב הטומאה לטמא אדם וכלים כזב דכתיב ביה (ויקרא טו) וכי ירוק הזב וגו':

פרט לכלי חרס טמא. שאין טעון שילוח מן העזרה:

הוה אמינא כלי מתכות לא. טעון שילוח ולהכי שני בדיבוריה למדרש כל שיש לו דין הנוהג בזכר ובנקבה דהיינו טהרה במקוה:

מוכל טמא נפקא. דאף כלי מתכות בעי שילוח ועל כרחין הוה דרשינן אדם ודמי ליה ולא כלי חרס שאין לו טהרה:

עד נקבה. משמע כל מי שיש לו דין שהוא מזכר עד נקבה שיש להן טהרה:

אי הכי. לעיל קאי כיון דאמר רב לענין שילוח זכר ודאי ולא טומטום בשאר טומאות נמי כגון טומטום שנטמא במת או בשרץ ונכנס למקדש יפטר:

הזכר. והיה ערכך הזכר:

תלמוד לומר הזכר. ה"א דריש: **אם נקבה.** אם קדריש:

ההוא מיבעי ליה. למכתב זכר ונקבה:

לחלק. הילכך אי לאו ה"א ואם לא ממעט טומטום אבל הכא מדה"ל למכתב אדם תשלחו ומכתיב זכר ונקבה ש"מ לדרשא:

דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק:

"לזכר" - לרבות את המצורע למעינותיו, ו"לנקבה" - לרבות את המצורעת למעינותיה.

האי נמי מבעי ליה,

במי שיש לו טהרה במקוה,

"פרט לכלי חרס,

דברי רבי יוסי!"

אם כן, נכתוב רחמנא 'אדם'!

וכי תימא: אי כתב רחמנא אדם,

הוה אמינא: כלי מתכות לא - **מ"ל טמא לנפש"**¹⁰⁴ (במדבר ה, ב) נפקא.

"זכר" ו"נקבה" למה לי?

לכדרב.

ואימא כוליה לכדרב הוא דאתא!

אם כן, נכתוב "זכר ונקבה", מאי **"מזכר ועד נקבה"** (במדבר ה, ג)?

עד כל דבר שיש לו טהרה במקוה.

אי הכי, כי איטמי בשאר טומאות לא לישלחו!

אמר קרא: **"מזכר"** (במדבר ה, ג) - מטומאה הפורשת מן הזכר.

וכל היכא דכתיב: **"מזכר עד נקבה"** - למעוטי טומטום ואנדרוגינוס הוא דאתא!?

והא גבי ערכין דכתיב: **"הזכר"**¹⁰⁵ (ויקרא כז, ג).

ותניא:

"הזכר" (ויקרא כז, ג) - ולא טומטום ואנדרוגינוס

יכול לא יהא בערך איש אבל יהא בערך אשה?

תלמוד לומר: **"הזכר ... ואם נקבה"**¹⁰⁶ (ויקרא כז, ג-ד) - זכר ודאי,

נקבה ודאית,

ולא טומטום ואנדרוגינוס."

טעמא דכתיב: **"הזכר ... ואם נקבה"**,

הא מ'זכר' ו'נקבה' - לא ממעט!

כטא ההוא מבעי ליה ^לחלק בין ערך איש, לערך אשה.

¹⁰⁴ צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש

¹⁰⁵ והיה ערכך הזכר מכן עשרים שנה ועד בן ששים שנה והיה ערכך חמשים שקל כסף בשקל הקדש

¹⁰⁶ ואם נקבה הוא והיה ערכך שלשים שקל

32. כט, א

רפ"י

ואפילו הראש עמהם. אמחותך קאי דהיכא דיצא מחותך אפי' יצא הראש אין חשוב ולד עד שיצא רובו:

אין הראש פוטר בנפלים. יצא ראש הנפל כגון יולדת תאומים לשבעה אחד נגמרה צורתו ואחד לא נגמרה צורתו ויצא ראש הנפל והחזירו ואח"כ יצא אחיו הוי בכור לכהן שאין ראש הנפל פוטר את הבא אחריו מן הבכורה ורבי אלעזר אית ליה דשמואל:

באנפי נפשיה. ולא אמתניתין ואיכא בינייהו מאן דמתני לה אמתניתין משמע דאמחותך קא פליגי ואיכא למימר כדאמרן דבשלם אפי' ר' אלעזר מודה דלית ליה דשמואל ומאן דמתני לה באנפי נפשיה משמע דאשלם נמי פליגי ובדשמואל:

אין הראש כרוב אברים. יצא הראש אינו כילוד ובנפל קאי דאי בבן קיימא ליכא למייד דהא מתניתין היא יצא כדרכו משיצא רוב ראשו:

כתקנו. ראש יצא תחלה וקאמר דבעינן רובא וקשיא לר' יוחנן: מאי קאמר. רבי יוסי משיצא כתקנו ס"ד דמסורס ברובא לאו ילוד הוא:

מחותך ומסורס. מחותך ודרך מרגלותיו: הא כתקנו. דרך ראשו אפי' מחותך הראש פוטר:

"יצא מחותך או מסורס - משיצא רובו הרי הוא כילוד.

יצא כדרכו - עד שיצא רוב ראשו.

ואיזהו "רוב ראשו"?

משיצא פדחתו."

אמר רבי אלעזר:

אפילו הראש עמהן.

ורבי יוחנן אומר:

לא שנו אלא שאין הראש עמהן,

אבל הראש עמהן - הראש פוטר¹⁰⁷.

לימא בדשמואל קמיפלגי,

דאמר שמואל: אין הראש פוטר בנפלים.

בשלם - דכולי עלמא: לא פליגי,

כי פליגי - במחותך,

דמר סבר: בשלם - הוא דקחשיב,

במחותך - לא קחשיב.

ומר סבר: במחותך נמי קחשיב.¹⁰⁸

איכא דמתני לה להא שמעתתא באפי נפשיה:

אמר רבי אלעזר:

אין הראש כרוב אברים.

ורבי יוחנן אומר:

הראש כרוב אברים.

וקמיפלגי בדשמואל.

תנו:

"יצא מחותך או מסורס משיצא רובו - הרי הוא כילוד".

מדקאמר: "מסורס" - מפלל דמחותך כתקנו,

וקאמר: "משיצא רובו" - הרי זה כילוד,

קשיא לרבי יוחנן!

אמר לך רבי יוחנן:

אימא: יצא מחותך ומסורס.

והא "או" קתני!

הכי קאמר: יצא מחותך או שלם, וזה וזה מסורס - משיצא רובו הרי זה כילוד.

אמר רב פפא:

כתנאי,

"יצא מחותך או מסורס משיצא רובו הרי הוא כילוד"

רבי יוסי אומר: משיצא בתקנו."

¹⁰⁷ ויש שגרסו: הרי הוא כילוד

¹⁰⁸ גירסת וילנא: (לישנא אחרת: טעמא דיצא מחותך או מסורס, הא כתקנו - הראש פוטר.

תרויהו לית להו דשמואל, דאמר שמואל: אין הראש פוטר בנפלים)

מאי קאמר?

אמר רב פפא:

הכי קאמר:

יצא מחותך ומסורס,

משיצא רובו - הרי הוא כילוד.

הא כתקנו - הראש פוטר.

רבי יוסי אומר:

משיצא רובו כתקנו.

מתקיף לה רב זביד:

מכלל דבמסורס - רובו נמי לא פוטר,

הא קיימא לן: דרובו פכולו!

אלא אמר רב זביד:

הכי קאמר: יצא מחותך ומסורס,

משיצא רובו - הרי זה כילוד.

הא כתקנו - הראש פוטר.

רבי יוסי אומר:

משיצא כתקנו לחיים.

תניא נמי הכי:

"יצא מחותך¹⁰⁹ ומסורס,

משיצא רובו - הרי זה כילוד,

הא כתקנו - הראש פוטר.

רבי יוסי אומר:

משיצא כתקנו לחיים.

ואיזהו כתקנו לחיים?

משיצא רוב ראשו.

ואיזהו רוב ראשו?

רבי יוסי אומר:

משיצאו צדעיו.

אבא חנן משום רבי יהושע אומר:

משיצא¹¹⁰ פדחתו.

ויש אומרים:

משיראו קרני ראשו".

רש"י

רובו כתקנו. תרוייהו בעינן במחותך:

מתקיף לה רב זביד. לתירוץ דמתרצינן אליבא דרבי יוסי:

מכלל דמסורס רובו נמי לא פטר.

בתמיה כיון דרבי יוסי לאו אדיוקא קאי אלא אדקתני בגוה יצא מחותך ומסורס

משיצא רובו ועלה קאי דרבי יוסי ואמר אע"ג דנפיק רובו

בעינן נמי כתקנו מכלל דמסורס רובו נמי לא פטר בתמיה:

אלא אמר רב זביד. רבי יוסי אדיוקא דתייק קאי דאמר הא

כתקנו הראש פוטר ואע"ג דמחותך וקאמר ר' יוסי אין

הראש פוטר אלא שיצא כתקנו וכשאר ולדות שיוצאין לחיים

אבל מחותך אפילו כתקנו אין הראש פוטר:

כתקנו. אפי' מחותך הראש פוטר:

מי שיצא כתקנו לחיים. הוא דראש פוטר אבל מחותך אפילו

כתקנו בעינן רובו: צדעיו. טנפלייש:

קרני ראשו. גובה ראשו שאצל העורף:

¹⁰⁹ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: (א)

¹¹⁰ משתצא?

33. כט, א - ל, א

רפ"י

מתניתין

המפלת:

ואין ידוע מהו - תשב לזכר ולנקבה.
אין ידוע אם ולד היה אם לאו - תשב לזכר ולנקבה ולנדה.

גמרא

אמר רבי יהושע בן לוי:

עברה נהר והפילה - מביאה קרבן,
ונאכל,

הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים - ולד מעליא ילדן.

תנן:

"אין ידוע אם ולד היה תשב לזכר ולנקבה ולנדה" - אמאי תשב לנדה?
לימא הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן!

מתניתין - בשלא הוחזקה עוברת,

וכי קאמר רבי יהושע בן לוי - כשהוחזקה עוברת.

תא שמע:

"בהמה שיצאה מלאה ובאה ריקנית - הבא אחריו בכור מספק".

ואמאי? הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות ולד מעליא ילדן, והאי פשוט הוא!

אמר רבינא:

משום דאיכא למימר: רוב בהמות - יולדות דבר הפוטר מבכורה,

ומעוטן - יולדות דבר שאינו פוטר מבכורה,

וכל היולדות - מטנפות, וזו הואיל ולא טנפה אתרע לה רובא.

אי כל היולדות מטנפות הא מדלא מטנפה - בכור מעליא הוא!

אלא אימא: רוב יולדות מטנפות,

וזו הואיל ולא טנפה אתרע לה רובא.

כי אתא רבין אמר:

מתיב רבי יוסי ברבי חנינא, "טועה" ולא ידענא מאי תיובתא.

מאי היא?

דתניא:

"אשה שיצתה מלאה ובאה ריקנית,

והביאה לפנינו: שלשה שבועין טהורין,

ועשרה שבועות אחד טמא ואחד טהור,

משמשת לאור שלשים וחמש,

ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות,

דברי בית שמאי.

ובית הלל אומרים:

שלשים וחמש.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

דיה לטבילה שתהא באחרונה."

בשלמא שבוע ראשון: לא משמשת - אימר יולדת זכר היא.

שבוע שני: אימר יולדת נקבה היא.

שבוע שלישי: אימר יולדת נקבה בזוב היא.

אלא שבוע רביעי: אף על גב דקא חזיא דם - תשמש, דהא דם טהור הוא.

לאו משום דלא אזלינן בתר רובא.

כטב,

מתני'
ואין ידוע מהו. אם זכר אם נקבה אבל יודעת
היא שהוא ולד:
לזכר ולנקבה. ימי טוהר דזכר וימי טומאה
דנקבה:
אין ידוע אם ולד היה אם לאו תשב לזכר ולנקבה
ולנדה. כלומר כשתראה תהא נדה שאין לה ימי
טוהר דשמא לאו ולד הוא ובגמרא מפרש למה
הוזכר זכר הואיל ואין לה דם טוהר דאי משום
טומאת לידה הא קתני נקבה:

גמ'
והפילה. ואינה יודעת מה אם נפל אם רוח שהרי
נפל למים:
אמאי תשב לנדה. ניתב לה מיהא ימי טוהר
דזכר:
שיצאה מלאה. כשהיתה מעוברת יצתה לאפר:
ובאה. בו ביום ריקנית:
בכור מספק. שמא זה היה ולד והבא אחריו אינו
בכור או שמא רוח הפילה והבא אחריו בכור
מעליא הוא הילכך ספק הוא ויאכל במומו
לבעלים ולא לכהן דהמוציא מחבירו עליו
הראיה:

והאי פשוט הוא. ויאכל בלא מום:
מטנפות. יום אחד קודם לידה כעין גלייר"א:
מתיב רבי יוסי. אדר' יהושע בן לוי:
טועה. ממתניתא דמיירי באשה טועה שלא ידעה
עת לידתה:

האשה שיצאה מלאה וחזרה ריקנית. לסוף זמן
מרובה ואינה יודעת אימת יצא הריונה:
והביאה לפנינו. כלומר משבאה לפנינו ישבה לה
שלשה שבועים טהורים מכל וכל עם יום בואה
ולא דק כולי האי דיום זה ספק טמא דשמא
ראתה בו ביום קודם שבאתה לפנינו ואפי"ה קרי
ליה טהור דקאי אמכאן ולהבא דקס"ד השתא
שבאתה לפנינו ביום ומשבאתה לפנינו לא
ראתה:

ועשרה שבועים אחד טמא ואחד טהור. אחד
טמא שהיתה רואה בכל יום ואחד טהור שכל
הימים של אותו שבוע היו טהורין:
משמשת לאור שלשים וחמש. שהוא ליל סוף
שבוע חמישי והוא ליל כניסת שלשים וחמש
ויציאת יום ל"ד ושוב אינה משמשת וטעמא
דכולן מפרש לקמן ואמאי נקט הכי י"ג שבועים:
ומטבילין אותה צ"ה טבילות. משום דטבילה
בזמנה מצוה וכולהו מפרש לקמן ומשום הני
צ"ה טבילות נקט י"ג שבועים דספק זמן
הטבילות משוך י"א שבועים ופלגא דיי"ב ואידי
דצריך לפלגא נקט כולה ואידי דתנא שבוע טמא
דהיינו י"ב תנא נמי שבוע י"ג טהור והכי מפרש
לקמיה:

וב"ה סברי ל"ה. וטעמייהו מפרש לקמן
ותרוייהו סבירי להו טבילה בזמנה מצוה:
באחרונה. כשתפסוק לגמרי ותטהר דלית ליה
טבילה בזמנה מצוה:

בשלמא שבוע ראשון כו'. השתא מפרש
תיובתא:

אימר יולדת זכר היא. וכל יומא ויומא דשבוע
ראשון איכא לספוקי דלמא ביום שבאתה ילדה
שעה אחת קודם שבאה לפנינו וכל שבעת הימים
האלו היו שבעת ימי לידה:

שבוע ראשון. יומא דאתיא לקמן קחשיב בכלל
שבוע ראשון:

אימר יולדת נקבה היא. וביום שבאת לפנינו
ילדה ומשכי ימי לידה הנך תרתי שבועי:

בזוב. שמא מתוך י"א יום דימי זיבה ילדה
וראתה ג' רצופין ובלא צער דהוה שופי סמוך
ללידה ובעיא שבעה נקיים לזיבתה ואע"ג דקא
יתבא י"ד נקיים הואיל ואיכא לספוקינהו בימי
לידה לא סלקא לה דקסבר ימי לידה שאינה
רואה בהן אין עולין לה לספירת זיבתה:

אלא שבוע רביעי. אי אמרינן רוב נשים ולד
מעליא ילדן האי ולד הוא שהרי הוחזקה עוברת:
תשמש. ואע"ג דהך שבוע קא חזיא שהרי ראשון
הוא לשבועים שעוברים עליה אחד טמא ואחד
טהור:

האי דם טוהר הוא. דאכתי משכי מ' יום דזכר:
לאו משום דלא אזלינן בתר רובא. ומספקינן לה
בלא ולד ולית לה דם טוהר וקשה לריב"ל:

רש"י

אימר הרחיקה לידתה. האי דלא יהבינן לה ימי טוהר לאו משום ספק דלאו ולד הוא אלא אימר הרי ימים רבים קודם שבאת לפנינו ילדה וכלו לה ימי טהרתה אבל לפנינו קרבן מביאה קרבן וטאכל בין קרבה ובין הרחיקה בת קרבן היא מאחר דקפדינן ארובא :

שבוע חמישי דטהור הוא תשמש בו. ואמאי לא משמשת עד ליל שביעי :

ומשינן שבוע רביעי. שראתה בכל יום כל יומא איכא לספוקי לסוף לידה סוף ימי טוהר כלומר אתמול כלו ימי טוהר והיום היא תחלת נדה הילכך יום כ"ח שהוא סוף שבוע רביעי מספקינן לה בתחלת נדה ובעיא לממני משבוע חמישישה ימים להשלים שבעת ימי נדות ובליל שביעי טובלת ומשמשת שהוא אור לשלשים וחמש משבאת לפנינו וליל שמיני שהוא תחלת שבוע ששי נמי לא משמשת שהשבוע ששי טמא הוא דמוקמינן לה לקמן שהיא רואה מבערב בכל ימי ראייתה מכאן ואילך לא משמשת לעולם דדילמא שבוע רביעי תחלת נדה היא והששי בימי זיבה והרי היא זבה ושבוע שביעי שהוא טהור תספור לנקיים ואם לא שרואה מבערב היתה משמשת ליל תחלת שבוע שמיני ואע"ג דיכולה לטבול ביום שביעי שמקצת היום ככולו לענין ספירה אפי"ה לא משמשת ביום דמוקמינן לה כר"ש דאסר וכן לעולם י"ל בכל שבועים טמאים שלה זהו בימי זיבה וצריכה ז' נקיים וכל שבוע טהור תספור לנקיים אבל שבוע רביעי ממ"א אין אתה יכול לספור בו זיבה שאין זיבה אלא לאחר נדות והרי זו ישיבה ג' שבועים טהורים והרביעי הוא דראתה הילכך בתחלת נדה הוא דאיכא לספוקי ולא בעיא למיתב בשבוע חמישי אלא ששה ימים משום ספק יום אחרון של רביעי דמספקינן לה בתחלת נדה :

בעשרים וחד. שהוא סוף שבוע שלישית תשמש דהא אפי"ה קרבה לידתה לילד בו ביום שבאת לפנינו כבר כלו ימי טומאה והיום שביעי לנקיים של ספירה וקו"ל דטבילת זב וזבה ביום בפ"ק דיומא (דף ו.) דמקצת היום ככולו הילכך ביום כ"א תשמש :

ר"ש היא דאמר. בת"כ אסור לעשות כן לשמש זבה ביום טבילתה :

שמא תבא לידי ספק. שמא תראה לאחר תשמיש ונמצא שסתרה כל מניינה דהא לא הוה נקיים כל שבעה ונמצא משמשת זבה :

לאוראת תשמש. ליל תחלת שבוע רביעיית דקס"ד השתא שאינה רואה אלא ביום ואף ע"ג דהאי שבוע רביעי טמא הוא מיהו ליל תחלת שבוע אכתי טהורה היא ותשמש הלילה :

ומשני כשראתה מבערב. וכן היא נהוגה לראות בכל שבוע טמא מבערב :

בלילותא. בכל לילה ולילה דבכל לילה מספקינן לה [שמא] השתא סוף שבעה ללידתה הוא וטבילה בזמנה מצוה :

אימר יולדת זכר בזוב היא. ויום ראשון דשבוע שני אמרינן שמא שבעת ימים קודם שבאת לפנינו ילדה ושבע ראשון הוה ספירה לנקיים ולמחר ביום תחלת שבוע שני תהא טבילת זיבתה וכן כל ימי שבוע שני כל יומא ויומא איכא לספוקי דלמא קצת משבוע ראשון הוי בכלל ימי לידה והשתא כלין ימי הספירה אבל שבוע ראשון לא טבלה ביום ואף ע"ג דבכל יום איכא לספוקי שמא הרחיקה לידתה והשתא כלין ימי הספירה משום דבעינן שבעת ימי הנקיים לפנינו ודאין והני דקודם לכן ספק הוה נקיים ספק לא הוה והכי מפרש לקמן ויום אחרון דשבוע קמא הוה בעיא טבילה משום ספק דהשתא כלין ימי הספירה ואיכא ז' ספורין לפנינו ולקמן מתרצין דטבילה חדא בשבוע לא קחשיב :

בלילותא אימור יולדת נקבה הואי. וכל לילה איכא לספוקי האידיא סוף שבועים וליל אחרון מספקינן שמא ביום שבאתה ילדה והשתא כלין : **שבוע שלישי מטבילין לה ביממא.** אימר יולדת נקבה בזוב היא וכל יומא איכא לספוקי השתא כלין ימי ספירה יום ראשון דלמא ששה ימים קודם שבאת לפנינו ילדה ושבועים הרי עשרים יום והיום הוי כ"א שסוף ספירה הוא ולמחר אמרי' ה' ימים קודם ביאתה ילדה והיום כלים ויום אחרון אימר ביום שבאתה ילדה והיום כלים :

בלילותא. דשבוע שלישי מטבילין לה ואף ע"ג דליכא לספוקי בשבוע שלישי בסוף לידת נקבה : **ב"ש לטעמייהו.** דאמרי בפ' אחרון (לקמן דף עא:) טבולת יום ארוך דהיינו יולדת שהיא טבולת יום כל ששים וששה שהרי לסוף שבועים היא טובלת ואינה אוכלת בתרומה עד שיכלו ימי טוהר כדכתיב בכל קדש לא תגע וקאמרי ב"ש שצריכה לטבול לאור שמונים ואחד שהוא סוף שמונים הילכך כל ליליא איכא לספוקי השתא כלים (עד) שמונים יום מיום שבאת לפנינו ושבוע קמא נמי איכא לספוקי בהכי אלא לא איכפת לן משום דסוף סוף הא קא טבלה בכל ליליא :

מכדי ימי טוהר כמה. משכה ספקא דידהו ולתור שבועים קמאי :

שתני ושינא. ושבועים הרי פ' ומהני ס"ו טבילות כבר טבלה מהן ז' בלילי שבוע שלישי משום דהן ספקא דטבולת יום ארוך :

המשך רשי בדף הבא

אלא מאי "לא ידענא"?
מאי תיובתא?

אימר: הרחיקה לידתה.

הך שבוע חמישי דטהור הוא, תשמש!

הך שבוע רביעי כל יומא ויומא מספקין: בסוף לידה ובתחלת נדה.
ועשרין ותמניא גופיה אימר: תחלת נדה היא, ובעיא למיתב שבועה לנדתה.
בעשרים וחד תשמש!

רבי שמעון היא,
דאמר: "אסור לעשות כן שמא תבא לידי ספק".

לאורתא תשמש!

כשראתה בערב.

"ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות".

שבוע קמא מטבילין אותה בלילותא - אימר: יולדת זכר היא.
שבוע שני מטבילין אותה בלילותא - אימר: יולדת נקבה היא,
ביממא - אימר: יולדת זכר בזוב היא.
שבוע שלישי מטבילין לה ביממא - אימר: יולדת נקבה בזוב היא,
בלילותא - בית שמאי לטעמייהו, דאמרי:
טבולת יום ארוך בעי טבילה.

לא

מכדי ימי טהרה - כמה הווי? שתני ושינא,
דל שבוע שלישי דאטבילין לה - פשו להו שתני נכי חדא,
שתני נכי חדא ותלתין וחמש - תשעין וארבע הויין.
"תשעין וחמש" - מאי עבידתיהו?

אמר רב ירמיה מדפתי:
גזון שבאת לפנינו בין השמשות, דיהבינן לה טבילה יתירתא.

ולבית הלל דאמרי: "טבולת יום ארוך לא בעי טבילה",
"שלישים וחמש" - מאי עבידתיהו?

עשרים ותמניא - כדאמרן,
הך שבוע חמישי מטבילין כל ליליא וליליא - אימר: סוף נדה היא.

"עשרה שבועין" - למה לי? בתמניא ופלגא סג'!

אידי דתנא פלגא דשבוע מסיק ליה,
ואידי דתנא שבוע טמא,
תנא נמי שבוע טהור.

והאיכא טבילת זבה!

דלפני תשמיש - קחשיב,
דלאחר תשמיש - לא קחשיב.

ולבית שמאי דחשיב דלאחר תשמיש,
ניחשוב נמי טבילת זבה!

בלידה - קמירי,

בזיבה - לא קמיירי.

והאיכא יולדת בזוב!

יולדת בזוב - קחשיב,
זיבה גרידתא - לא קחשיב.

שבועתא קמא דאתיא לקמן - ליטבילה ביומא,
דילמא כל יומא ויומא שלימו לה ספורים דידה!

הא מני? רבי עקיבא היא,
דאמר: בעינן ספורים בפנינו.

סוף שבוע קמא - ליטבילה!

חד בשבוע - לא קמיירי.

יומא קמא דאתיא לקמן ליטבילה, דילמא שומרת יום כנגד יום היא!

בזיבה גדולה - קמיירי,
בזיבה קטנה - לא קמיירי.

שמע מינה תלת:

שמע מינה: רבי עקיבא היא דאמר: בעינן ספורים בפנינו.
ושמע מינה: רבי שמעון היא דאמר: אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן,
שמא תבא לידי ספק.

ושמע מינה: טבילה בזמנה מצוה.

"ורבי יוסי ברבי יהודה אומר: דיה לטבילה באחרונה."
ולא אמרינו: טבילה בזמנה מצוה.

רפ"י

דל הני ז' פשו להו שתין נכי חדא. שעדיין צריכה לטבול משום הך ספק בתוך י' שבועים הבאים וליה שטבלה בתוך ג' השבועים הראשונים שבעה בראשונה וכ"ח בשתים אחרונות הרי ליה ושתין נכי חדא הרי צ"ד:

טבילה יתירתא. עד השתא הוה ס"ד דבאת לפנינו ביום כגון ביום ר"ח ניסן ואטבלוה לאורתא ומשכו פי' דילה לי' מניסן וכ"ט דאייר וכ"א דסיון כלים פי' יום הרי פי' טבילות בלילות וי"ד בימים של ב' שבועות הראשונות הרי צ"ד והשתא מוקמינן שבאת לפנינו בין השמשות לילה שהוא ר"ח ואטבלה בהיא ליליא משום ספק סוף טומאה ומשכי נמי פי' שלה עד כ"א בסיון כאילו באתה ביום ראש חדש דאיכא לספוקי דילמא באותו בין השמשות ילדה והוא מר"ח והיא טבילה דליל ראש חדש איתוספא לה נמצאו לה ח' טבילות בשבוע ראשונה וכ"ח דב' וגי' הרי ל"ו וקשיא לי אמאי נקט בין השמשות ה"ל לאוקמא שבאת לפנינו בלילה ומסתברא דלהכי נקט בין השמשות דדק בלישנא דמתניי דנקט ג' שבועים טהורים הילכך כי איכא בין השמשות איכא למיקרי יום זה טהור דשמא בין השמשות יממא הוא ומיזו שעבר הוא והיום הזה כולו טהור ומיהו טבילותיה משכי עד שמונים לבד מהך משום דבין השמשות ספק ליליא:

ל"ה. דקאמרי ב"ה מאי עבידתיהו ומשני עשרין ותמניא הויין:

כדאמר. י"ד בימים וי"ד בלילות וכולן משום ספק סוף ימי טומאה והוא הדין דלביה הוה להו עשרין ותשע דכיון דאוקמינן שבאה בין השמשות איכא ט"ו טבילות בלילה משום ספק בין השמשות והאי דלא מותבינן ליה לקמיה משום דאותבינן אחריתי ומשנינן חד בשבוע לא קמיירי והך נמי חדא בשבוע היא:

האי שבוע ה'. שאינה רואה בו כל יומא איכא לספוקי בסוף נדה ומטבלינן לה בכל לילות דשבוע ד' ראתה בכל יום ויום ראשון דילמא תחלת נדה היא וטובלת לסוף שבעה שהוא ליל ראשון של שבוע ה' וליל שני נמי טבלה דילמא יום ראשון של שבוע רביעי מימי טוהר הוא ויום ב' הואי תחלת נדה והאידיגא הוי ליל טבילתה וכן כולהו והוה להו שבעה טבילות והוא הדין נמי דכל לילות של שבועים טהורים איכא לספוקי סוף נדה משום שבוע טמא שלפניה אלא ב"ה טבילות דלאחר ל"ה דהוא ליל תשמיש לא קחשיב דכל טבילות דב"ה קודם תשמיש נינהו והכי אמר לקמן:

בתמניא ופלגא סגיא. לבד הג' שבועות דטהורה דהא כלין ימי טבילה בסוף שמונים והוא באמצע שבוע תשיעי של י' שבועים:

שבוע. תשיעי טמא הוא:

טבילת זבה. דכל שבוע טמא איכא לספוקי בזיבה לבד משבוע רביעי שאי אתה יכול לספקו בכך כדפרישית לעיל שאין זבה אלא לאחר נדות וזו לא ראתה כלום עד הרביעי וכל שבוע טהור איכא לספוקי בימי ספירת זיבתה ובעיא למטבל ביום ז' של כל שבוע טהור:

ר"ע. דפרק אחרון (לקמן דף סט.):

סוף שבוע ראשון. ביום השביעי ליטבלה ביום דילמא בין השמשות יום הוא ויום ראשון שבאתה לפנינו טהור ואיכא ז' ספורים לפנינו:

חדא טבילה בשבוע לא קמיירי. וה"ה דהוה לן לאותובי לביה דליחשוב עוד טבילה יתירתא לטבילות הלילות של ספק לידה הואיל ובין השמשות באתה אלא האי שינויא גופיה אית בה דחדא בשבוע לא קמיירי הילכך לא פריך:

34. ל, א-ב

רפ"י

מתני'
המפלת. שליא:
ליום מ'. לטבילתה:
אינה חוששת לולד. שלא נגמר
יצירתו עד שיכלו כל מ' יום:
ולנדה. דילמא ליכא ולד ובגמי
מפרש למה הוזכר זכר:
תשב לזכר. ז' ימי טומאה ואפילו
בלידה יבשתא אבל שבועים
דנקבה ליכא לספוקי כדקתני
טעמא שיצירת נקבה לפ"א:

גמ'
הא קתני נקבה. דה"ל שבועים
ויש בכלל מאתים מנה:
אי לימי טוהר. להחמיר שלא
יהא לה אלא ימי טוהר דזכר:
הא קתני נדה. דכל דמים
שתראה טמאים ומשני לכך
הוזכר זכר שאם תראה ליום ל"ד
ותחזור ותראה ליום מ"א תהא
מקולקלת עד מ"ח שכשראתה
ליום ל"ד ללידתה אמרינן טמאה
אע"ג דאכתי משכי ימי טוהר
דזכר מספקינן לה בלא ולד
ותשב לנדה וכי הדר תזיא ליום
מ"א שהוא ח' לראייתה ותרצה
להיות שומרת יום כנגד יום
אמרינן ולד היה וזכר היה
וראייה דיום ל"ד דם טוהר היא
והשתא הוא דהויא תחלת נדה
והשתא מקלקלינן לה דלא
טבלה עד מ"ח שהוא ח' לראייה
אחרונה ואי לאו משום ספקא
דזכר הוה טבלה למחר ליום מ"ב
ממ"נ אי לאו ולד הוא הרי
שומרת יום כנגד יום היא ואי
ולד הוא ונקבה היא אכתי הוה
דם טוהר עד שמונים וספקא
דזכר מקלקלא לה:
וכן לענין נקבה. כלומר וספקא
דנקבה נמי מקלקלא לה האי
קלקולא:
עד פ"ח. דלא טבלה עד פ"ח דאי
הוה פשיטא לן דלאו ולד הוא
הואי טבלה למחר ביום פ"ב
דראיית פ"א באחד עשר יום
שבין נדה לנדה היא ומשום
דמספקא לן דילמא ולד הוה
וראייה דיום ע"ד דם טוהר הוה
והשתא הויא תחלת נדה לא
טבלה עד פ"ח:

מתניתין

המפלת:

ליום ארבעים - אינה חוששת לולד.
ליום ארבעים ואחד - תשב לזכר,
ולנקבה,
ולנדה.

רבי ישמעאל אומר:

יום ארבעים ואחד - תשב לזכר,

ולנדה.

יום שמונים ואחד - תשב לזכר,

ולנקבה,

ולנדה.

שהזכר נגמר לארבעים ואחד,

והנקבה לשמונים ואחד.

וחכמים אומרים:

אחד בריית הזכר,

ואחד בריית הנקבה - זה וזה ארבעים ואחד.

גמרא

למה הוזכר זכר?

אי לימי טומאה - הא קתני נקבה!

ואי לימי טהרה - הא קתני נדה!

לב

שאם תראה יום שלשים וארבעה ותחזור ותראה יום ארבעים ואחד,
תהא מקולקלת עד ארבעים ושמונה.

וכו לענין נקבה,

שאם תראה יום שבעים וארבעה ותחזור ותראה יום שמונים ואחד,

תהא מקולקלת עד שמונים ושמונה.

35. ל, ב

"רבי ישמעאל אומר: יום ארבעים ואחד - תשב לזכר ולנדה" כו'.

תניא:

"רבי ישמעאל אומר:

טימא וטיהר בזכר,

וטימא וטיהר בנקבה,

מה בשטימא וטיהר בזכר - יצירתו כיוצא בו,

אף בשטימא וטיהר בנקבה - יצירתה כיוצא בה.

אמרו לו: אין למדין יצירה מטומאה.

אמרו לו לרבי ישמעאל:

מעשה בקליאופטרא מלכת אלכסנדרוס, שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות,

ובדקו ומצאו: זה זה לארבעים ואחד.

אמר לה: אני מביא לכם ראיה מן התורה, ואתם מביאין לי ראיה מן השוטים?!"

מאי "ראיה מן התורה?"

אילמא: "טימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה" כו' - הא קאמרי ליה: אין דנין יצירה מטומאה!

אמר קרא: **"תלד"**¹¹¹ (ויקרא יב, ה) - הוסיף לה הכתוב לידה אחרת בנקבה.

ומאי "ראיה מן השוטים?"

אימר: נקבה קדים ואיעבור ארבעין יומין קמי זכר.

ורבנן?

סמא דנפצא אשקינהו.

ורבי ישמעאל?

איכא גופא דלא מקבל סמא.

"אמר להם רבי ישמעאל:

מעשה בקלפטרא מלכת יונית, שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות,

ובדקו ומצאו: זכר - לארבעים ואחד,

ונקבה - לשמונים ואחד.

אמרו לו: אין מביאין ראיה מן השוטים."

מאי טעמא?

הך דנקבה איתרח¹¹² ארבעין יומין, והדר איעבר.

ורבי ישמעאל?

לשומר מסרינהו.

ורבנן?

אין אפטרופוס לעריות, אימא: שומר גופיה בא עליה.

ודילמא: אי קרעוהו להך דנקבה בארבעין וחד, הוה משתכחא כזכר!

אמר אביי:

בסימניהון שוין.

רס"י
טימא וטיהר בזכר. מי יום
 בין שתייהן ז' לטומאה ולי"ג
 יום לימי טוהר:
נתחייבו הריגה. ומתוך
 שעומדות ליהרג ניסו בהם
 ויחדום לביאה וקרעו
 שתייהם לסוף מי ונמצא
 אחד זכר ואחד נקבה:
תלד. דאם נקבה תלד
 (ויקרא יב) קרא יתירא
 הוא דמצי למכתב ואם
 נקבה וטמאה שבועים
 דהא כתיב לעיל וילדה
 זכר:
מקמי זכר. ואף ע"ג
 שיחדום לבעול ביום אחד
 שמא מעוברת היתה קודם
 לכן:
סמא דנפצא. סם שמפלת
 בו ומנפצא כל זרע
 שבמעים קודם לכן:
לשומר מסרינהו. שלא בא
 אדם עליהן אלא אותו
 היום:
ודילמא אי קרעוהו כו'.
 לרבי ישמעאל פריך נהי
 נמי דלשומר מסרינהו
 אפ"ה מנלן שלא נוצרה
 נקבה עד פ"א דילמא אי
 קרעוהו להך ליום מ"א הוה
 משתכחא:
בסימניהון שוין. נקבה
 שנמצא ליום פ"א לא היו
 אבריה ושערה וצפורניה
 אלא כשיעור של זכר ליום
 מ"א:

¹¹¹ ואם נקבה תלד וטמאה שבועים מנדה וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה
¹¹² הגהות הב"ח. גירסת וילנא: איתרה

36. ל, ב

"וְחַכְמִים אוֹמְרִים: אֶחָד בְּרִיית זְכָר וְאֶחָד בְּרִיית נְקֵבָה".

חַכְמִים הֵינּוּ תַנָּא קַמָּא!

וְכִי תִימָא: לְמַסְתְּמָא רִישָׁא כְּרַבְנָן, וְיַחֲדֵי וְרַבִּים הֶלְכָה כְּרַבִּים - פְּשִׁיטָא!

מַהוּ דְתִימָא: מַסְתְּבְּרָא טַעְמָא דְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל דְקַמְסִיעַ לִיהַ קַרְאִי,
קָא מִשְׁמַע לָן

רס"י

הֵינּוּ ת"ק. דתנא לעיל ליום
מ"א תשב לזכר ולנקבה ולנדה
אלמא בריית נקבה ליום מ"א:
וְכִי תִימָא רִישָׁא. להכי תנא ליה
לאשמועינן סתמא דמתניתין
כרבנן ונשמע מינה דהלכתא
כוותייהו ולא נהירא לי גירסא
ופירושה דה"ל סתם ואח"כ
מחלוקת ואין הלכה כסתם ונ"ל
דהכי גרס וכי תימא למסתמא
כרבנן ויחיד ורבים הלכה כרבים
פשיטא מהו דתימא כו' והכי
פירושה וכי תימא תנא הך סיפא
לאשמעינן דסתמא דלעיל סתמא
דרבנן היא ויחיד ורבים הלכה
כרבים פשיטא דסתמא דרבים
היא הואיל וסתמא תנייה רבי
ולא אשכחן יחידאה דאמר הכי
דנימא פלוני היא:

מַהוּ דְתִימָא כו'. קמשמע לן
מדמהדר רבי ושנאה בלשון
חכמים שמע מינה דהלכה כסתם
ראשון ואף על פי שמחלוקת ר'
ישמעאל בצדו:

37. ל, ב - לא, א

רפ"י

פנקס. לוחין שכותבין בהן הגלחים:
 אציליו. איישיליש:
 נפתח הסתום. פיו:
 ונסתם הפתוח. טבור:
 שמא יהרוג את אמו. שביט הרחם אינו רחב להוציא רעי הנאסף בו:
 ת"ש בסוד אלוה עלי אהלי. והא אוקמיה בירחי לידה מדכתיב כירחי קדם:
 ולא נשבע למרמה. שקיים שבועתו לשמור את התורה דאי בשבועה בעלמא אטו משום דלא נשבע למרמה חשיב להו בעולין בהר ה':

דרש רבי שמלאי:
 למה הולך דומה במעיי אמו?
 לפנקס שמקופל ומונח.
 ידיו - על שתי צדעיו,
 שתי אציליו - על שתי ארכובותיו,
 ושתי עקביו - על שתי עגבותיו,
 וראשו - מונח לו בין ברפיו.
 ופיו - סתום,
 וטבורו - פתוח,
 ואוכל - ממה שאמו אוכלת,
 ושותה - ממה שאמו שותה,
 ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו.
 וכיון שיצא לאויר העולם - נפתח הסתום,

ונסתם הפתוח, שאמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת.
 ונר - הלוק לו על ראשו,
 וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו,
 שנאמר: "בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלף חשך" (איוב כט, ג),
 ואל תתמה - שהרי אדם ישן כאן, ורואה חלום באספמאי.
 ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים,
 שנאמר: "מי יתנני כירחי קדם בימי אלוה ישמרני" (איוב כט, ב),
 ואיזהו ימים שיש בהם ירחים, ואין בהם שנים?
 הוי אומר: אלו ירחי לידה.
 ומלמדן אותו כל התורה כולה,
 שנאמר: "וירני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמר מצותי וחייה" (משלי ד, ד)
 ואומר: "בסוד אלוה עלי אהלי"¹¹³ (איוב כט, ד).

מאי "ואומר"?

וכי תימא: נביא הוא דקאמר - תא שמע: "בסוד אלוה עלי אהלי".

וכיון שבא לאויר העולם - בא מלאך וסטרן על פיו,
 ומשכחו כל התורה כולה,
 שנאמר: "לפתח חטאת רובץ"¹¹⁴ (בראשית ד, ז),
 ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו,
 שנאמר: "כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון"¹¹⁵ (ישעיה מה, כג).
 "כי לי תכרע כל ברך" - זה יום המיתה,
 שנאמר: "לפניו יכרעו כל יורדי עפר"¹¹⁶ (תהילים כב, ל).
 "תשבע כל לשון" - זה יום הלידה,
 שנאמר: "נקי כפים ובר לבב,
 אשר לא נשא לשוא נפשו,
 ולא נשבע למרמה" (תהילים כד, ד).

ומה היא השבועה שמשביעין אותו?

תהי צדיק,
 ואל תהי רשע,
 ואפילו כל העולם כולו אומרים לך: צדיק אתה - היה בעיניך כרשע.
 והוי יודע: שהקדוש ברוך הוא - טהור,
 ומשרתיו - טהורים,
 ונשמה שנתן בה - טהורה היא,
 אם אתה משמרה בטהרה - מוטב,
 ואם לאו - הריני נוטלה ממך.

¹¹³ כאשר הייתי בימי חרפי בסוד אלוה עלי אהלי
¹¹⁴ הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ ואלקי תשוקתו ואתה תמשל בו
¹¹⁵ מי נשבעתי וצא מפי צדקה דבר ולא ישוב מי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון
¹¹⁶ אכלו וישתהו כל השני ארץ לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה

רַש"י

מאי קרא. דמשביעין אותו ביום הלידה:
נזרד. לשון נזירות דהיינו נדר דדמי לשבועה: למה ולד דומה:

תנא דבי רבי ישמעאל:
"מַשַּׁל לְכַהֵן שְׂמֵסֵד תְּרוּמָה לְעַם הָאָרֶץ,
וְאָמַר לוֹ: אִם אַתָּה מִשְׁמֵרָה בְּטָהֳרָה - מוֹטָב,
וְאִם לֹא - הֲרִינִי שׁוֹרְפָה לְפָנֶיךָ".

אמר רבי אלעזר:

לא,א

מאי קרא?

"מִמְעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי"¹¹⁷ (תהילים עא, ו).

מאי משמע דהאי "גוזי" לישנא דאשתבועי הוא?

דכתיב: "גִּזֵּי נִזְרָה וְהִשְׁלִיכִי"¹¹⁸ (ירמיה ז, כט).

ואמר רבי אלעזר:

למה ולד דומה במעיי אמו?

לאגוז מונח בספל של מים,

אדם נותן אצבעו עליו שוקע לקאן ולקאן.

¹¹⁷ עליה נסמכותי מבטן ממעיי אמי אתה גוזי כף תהלתי תמיד

¹¹⁸ גִּזֵּי נִזְרָה וְהִשְׁלִיכִי ושאני על שפיים קינה מי מאס ה' ויטש את דור עבדתו

38. לא, א

רש"י

חבלי. צערה:
רקמתי. היינו יצירה ראשונה
 וכתוב בתחיתות דהיינו מדור
 תחתון:
דרך תשמישן. האיש פניו למטה
 כן זכר נולד פניו למטה ונקבה
 פניה למעלה הילכך נקבה צריכה
 להתהפך דהא כשהיא במעי
 אמה פניה למטה כדאמרינן לעיל
 [ראשו לו בין ברכיו] אבל זכר אין
 צריך להתהפך:
קשה לאשה וקשה לולד. מפני
 שדר במדור התחתון קשה לאשה
 לא ידענא למאי: זרע מלבן את
 הולד מגיעוליו:
מזורז. חזק ובריא:
ליום תשעים. לשליש ימים הוי
 חיותו:
מנא ידע. הא לא ידע אימת
 מעברה:

תנו רבנן:

"שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים הָרָאוּשׁוּנִים - וְלֹד דְּרַב בְּמִדּוּר הַתַּחְתּוֹן.
 אֲמַצְעִים - וְלֹד דְּרַב בְּמִדּוּר הָאֲמַצְעִי.
 אַחֲרוֹנִים - וְלֹד דְּרַב בְּמִדּוּר הָעֲלִיוֹן,
 וְכִיוֹן שֶׁהֵגִיעַ זְמַנּוֹ לְצֵאת - מִתְהַפֵּךְ וְיוֹצֵא,
 וְזֶהוּ חֲבֵלֵי אִשָּׁה."

והיינו דתניא¹¹⁹:

"חֲבֵלֵי שֵׁל נִקְבָּה - מְרוֹבֵין מִשָּׁל זָכָר."

ואמר רבי אלעזר:

מאי קרא?

"אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי בַסֵּתֶר רִקְמָתִי בְּתַחֲתִיּוֹת אֶרֶץ דְּרָתִי"¹²⁰ (תהילים קלט, טו).
 לא נאמר אלא "רִקְמָתִי".

מאי שנא "חֲבֵלֵי נִקְבָּה מְרוֹבֵין מִשָּׁל זָכָר"?

זֶה בֵּא כְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישׁוֹ,
 וְזֶה בֵּא כְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישׁוֹ,
 זו - הוֹפֶכֶת פְּנֵיהָ,
 וְזֶה - אֵין הוֹפֵךְ פְּנֵיו.

תנו רבנן:

"שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים הָרָאוּשׁוּנִים - תִּשְׁמִישׁ קִשָּׁה לְאִשָּׁה,
 וְגַם קִשָּׁה לְוֹלָד.
 אֲמַצְעִים - קִשָּׁה לְאִשָּׁה,
 וְיִפָּה לְוֹלָד.
 אַחֲרוֹנִים - יִפָּה לְאִשָּׁה,
 וְיִפָּה לְוֹלָד,
 שְׁמִתוֹךְ בֶּן נִמְצָא הוֹלֵד מְלוּבָן וּמְזוֹרָז."

תנא:

"הַמְשַׁמֵּשׁ מִטְּתוֹ לְיוֹם תִּשְׁעִים - בְּאֵילוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים."

מנא ידע?

אלא אמר אבוי:

מִשְׁמֵשׁ וְהוֹלֵךְ, "וְשׁוֹמֵר פְּתָאִים ה'"¹²¹ (תהילים קטז, ו).

תנו רבנן:

"שְׁלֹשָׁה שׁוֹתֵפוּיִן יֵשׁ בְּאָדָם: הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 וְאָבִיו,
 וְאִמּוֹ.
 "אָבִיו" - מִזְרִיעַ הַלּוּבָן, שְׁמִמְנוֹ: עֲצָמוֹת,
 וְגִידִים,
 וְצַפְרָנִים,
 וּמוֹחַ שְׁבִרָאשׁוּ,
 וְלוּבָן שְׁבַעֲיָן.
 "אִמּוֹ" - מִזְרַעַת אוֹדָם, שְׁמִמְנוֹ: עוֹר,
 וּבָשָׂר,
 וְשַׁעֲרוֹת,

¹¹⁹ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: דתנן

¹²⁰ לא נכחד עצמי ממך אשר עשיתי בסתר רִקְמָתִי בְּתַחֲתִיּוֹת אֶרֶץ

¹²¹ שומר פתאים ה' דלותי ולי יהושיע

רַס"י

קלסתר. זיו :
 מראה העין. שאע"פ שנבראת
 העין מן האב והאם אינו רואה
 תדע שהרי המת יש לו עינים ויש
 לו שפתים ויש לו אזניים ואינו
 רואה ולא שומע ולא מדבר :
 פוץ מילחא. השלך המלח מן
 הבשר ושוב אינו ראוי אלא
 לכלבים כך הנשמה היא מלח
 לגוף לקיימו כיון שהלכה אז
 מסריח הגוף :

וְשָׁחֹר שְׁבַעֵין.

"וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא" - נוֹתֵן בּוֹ: רוּחַ,

וְנִשְׁמָה,

וְקִלְסֵתֵר פְּנִים,

וְרֵאִיתָ הָעֵין,

וְשִׁמְיעַת הָאוֹזוֹן,

וְדָבוּר פֶּה,

וְהַלּוֹךְ רַגְלִים

וּבִינָה,

וְהַשְׂפָּל.

וְכִיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהַפְטֹר מִן הָעוֹלָם - הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטֵל חֵלְקוֹ,
 וְחֵלֶק אָבִיו וְאִמּוֹ מְנִיחַ לַפְּנִיהֶם."

אָמַר רַב פֶּפְא:

הֵינּוּ דְאָמְרֵי אֵינִישֵׁי: פּוּץ מִלְחָא וְשָׂדֵי בְשָׂרָא לְכַלְבָּא.

39. לא, א

רש"י

עולה למעלה. כדתני לעיל אחרונים דר במדור העליון: כולין עולין למין אחד. זרע האב והאם נעשין בריה אחת: צבע. כמה סממנין צריך לצבע שחור קליפת עץ וטחינת ריחיים של נפחים וכמה דברים וכולן נעשין שחור ואינו יכול לצובעו ביורה אחת משנים ושלושה גוונים בשנים ושלושה מקומות: כל אחד ואחד עולה למינו. לובן מן האיש ושחור מן האשה: כי אנפת בי. מפני שכעסת עלי אני מודה לך שלטובתי היה: ישב לו קוץ ברגלו. לאחד מהם ולא יכול לצאת: לבדו. הוא לבדו יודע שהוא נס אבל בעל הנס אינו מכירו: ארזי. תשמיש כמו דרך גבר בעלמה (משלי ל): ורבעי. תשמיש לשון לרבעה: זרית. ביררת בנפה שקורין וויין כמו (ישעיהו ל) ברחת ובמזרה: הברור. קלוי"ר בלע"ז: ותזרני. חסר אי לשון מזרה: ותזרני. לשון חגירת כח במתנים: זריתני. מן הברור ואח"כ זרזתני:

דרש רב חנינא בר פפא:

מאי דכתיב: "עושה גדלות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר" (איוב ט, י)? בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם - נותן חפץ בחמת צרוחה ופיה למעלה, ספק משתמר, ספק אין משתמר. ואילו הקדוש ברוך הוא - צר העובר במעי אשה פתוחה ופיה למטה ומשתמר. דבר אחר:

אדם נותן חפציו לכף מאזנים, כל זמן שמכבד - יורד למטה, ואילו הקדוש ברוך הוא - כל זמן שמכבד - הולך עולה למעלה.

"דרש רבי יוסי הגלילי:

מאי דכתיב: "אודך על מי נוראות נפילתי ונפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד" (תהילים קלט, יד)? בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם - אדם נותן זרעונים בערוגה כל אחת ואחת¹²² עולה במינו, ואילו הקדוש ברוך הוא - צר העובר במעי אשה וכולם עולין למין אחד. דבר אחר:

צבע - נותן סמנין ליונה בולן עולין לצבע אחד,

ואילו הקדוש ברוך הוא - צר העובר במעי אשה כל אחת ואחת¹²³ עולה למינו."

דרש רב יוסף:

מאי דכתיב: "אודך ה' מי אנפת בי, וישב אפק ותנחמני"¹²⁴ (ישעיה יב, א)? במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן - התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חברו בים - התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר: "ישב אפק ותנחמני".

והיינו דאמר רבי אלעזר:

מאי דכתיב: "עושה נפלאות לבדו. וברוך שם כבודו לעולם" (תהילים עב, יח-ט)? אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו.

דרש רבי חנינא בר פפא:

מאי דכתיב: "ארזי ורבעי זרית וכל דרמי הסמנת" (תהילים קלט, ג)? מלמד שלא נוצר אדם מן כל הטפה, אלא מן הברור שבה.

תנא דבי רבי ישמעאל:

"משל לאדם שזורה בבית הגרנות - נוטל את האוכל, ומניח את הפסולת".

כדרבי אבהו,

דרבי אבהו רמי:

כתב: "ותזרני חיל"¹²⁶ (שמואל ב' כב, מ),

וכתיב: "האל המזרני חיל"¹²⁷ (תהילים יח, לג)!

אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא:

רבוננו של עולם: זיריתני,

וזרזתני.

¹²² אהד ואהד?

¹²³ אהד ואהד?

¹²⁴ ואמרת ביום ההוא אודך ה' מי אנפת בי וישב אפק ותנחמני

¹²⁵ יח ברוך ה' אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו. יס וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן

¹²⁶ ותזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני

¹²⁷ האל המזרני חיל ויתן תמים דרמי

רַס"י

רביעיותיהם. עונת תשמישן :
הוא. קודשא בריך הוא סייעה
 שנטה חמורו של יעקב לאהל
 לאה ואותו הלילה של האחרות
 היה :

דַּרְשׁ רַבִּי אֲבָהוּ:

מַאי דְּכִתְיִב: **"מִי מָנָה עֶפְרַיִם וְיַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת רֵבְעָה יִשְׂרָאֵל"**¹²⁸ (במדבר כג, י) ?
 מְלַמֵּד שֶׁהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא יוֹשֵׁב וְסוֹפֵר אֶת רְבִיעוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
 מִתִּי תָבֵא טִיפָה שֶׁהַצְּדִיק נוֹצֵר הַיְמָנָה?
 וְעַל דְּבַר זֶה נִסְמֵית עֵינוּ שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע.
 אָמַר: מִי שֶׁהוּא: טְהוֹר,
 וְקְדוּשָׁה,
 וּמְשֻׁרְתֵי טְהוֹרִים,
 וְקְדוּשִׁים - יֵצִיץ בְּדַבָּר זֶה! ?
 מִיָּד נִסְמֵית עֵינוּ - דְּכִתְיִב: **"נֶאֱמַר הַגִּבֹּר שְׂתָם הָעֵינַי"**¹²⁹ (במדבר כד, ג/טו).

וְהֵינּוּ דְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

מַאי דְּכִתְיִב: **"וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הוּא"**¹³⁰ (בראשית ל, טז) ?
 מְלַמֵּד שֶׁהַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא סִיֵּעַ בְּאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה,
 שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מט, יד) **"וַיִּשְׁכַּר חֲמוֹר גֶּרֶם"**¹³¹ - חֲמוֹר גֶּרֶם לֹא לְיִשְׁשָׁכָר.

¹²⁸ מִי מָנָה עֶפְרַיִם וְיַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת רֵבְעָה יִשְׂרָאֵל תַּמַּת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתֵהִי אַחֲרֵיתֵי כְּמוֹהוּ

¹²⁹ וַיִּשְׁאֵל מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נֶאֱמַר בְּלָעַם בְּנוֹ בְּעַר וְנֶאֱמַר הַגִּבֹּר שְׂתָם הָעֵינַי

¹³⁰ וַיִּבֵּא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בְּעָרֵב וַתִּצְאָ לָאֵה לְקָרְאָתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תְּבוֹא מִי שִׁכַר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוֹדָאֵי בְּנֵי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הוּא

¹³¹ וַיִּשְׁכַּר חֲמוֹר גֶּרֶם רַבִּיץ בֵּין הַמְּשֻׁפְתִּים

40. לא, א-ב

רז"י

ולא פירשו. את הדבר מנלן:
זכרים בנקבות. בני לאה:
נקבות בזכרים. ואת דינה בתו
 משום הך דרשה איש מזריע
 תחלה יולדת נקבה:
שמשוהין עצמן. מלהזריע:
יכולני. שישהא עצמו מלהזריע:
יבעול וישנה. שמתוך תאות
 בעילה ראשונה תהא מזרעת ונהי
 נמי דתזריע אחריו תקדום
 הזרעתה בבעילה שניה:
בעון. על ידי דם נדה שהוא סימן
 להריון כדקיימא לן (כתובות דף
 י:). כל אשה שדמיה מרובין בניה
 מרובין והוא מביאו לידי עון
 וקדייק ר' יצחק בעון שסמוך
 לעון נדות שהוא מוזהר לפרוש
 הימנה:
ובחטא. לשון טבילה וטהרה
 כדמפרש וה"ק על ידי דם נדות
 שהוא מביא לידי עון חוללת
 שהוא גרם לי שנבראתי
 וכשנתחטאת אמי ממנו יחמתני:
כר. מנחה דהיינו סימן שלום:

אמר רבי יצחק אמר רבי אמי:
 אשה מזרעת תחילה - יולדת זכר,
 איש מזריע תחילה - יולדת נקבה,
 שנאמר: **"אשה מי תזריע וילדה זכר"**¹³² (ויקרא יב, ב).

תנו רבנן:

**"בראשונה היו אומרים: אשה מזרעת תחילה - יולדת זכר,
 איש מזריע תחלה - יולדת נקבה,
 ולא פירשו חכמים את הדבר עד שבא רבי צדוק ופירשו:
 "אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו"**¹³³ (בראשית מו, טו) -
 תלה הזכרים - בנקבות,
 ונקבות - בזכרים."

"ויהיו בני אולם אנשים גברי חיל דרמי קשת ומרבים בנים ובני בנים"¹³⁴ (דברי הימים א ח, מ).
 וכי בידו של אדם להרבות בנים ובני בנים?
 אלא מתוך א^ו שמשוהין עצמן בבטן כדי שיזריעו נשותיהן תחלה שיהיו בניהם זכרים,
 מעלה עליהן הפתוב כאילו הם מרבים בנים ובני בנים.

לא, ב

והיינו דאמר רב קטינא:
 יכולני לעשות כל בני זכרים.

אמר רבא:

הרוצה לעשות כל בניו זכרים - יבעול וישנה.

ואמר רבי יצחק אמר רבי אמי:
 אין אשה מתעברת אלא סמוך לנסתה,
 שנאמר: **"הן בעון חוללתי"**¹³⁵ (תהילים נא, ז).

ורבי יוחנן אמר:

סמוך לטבילה,

שנאמר: **"ובחטא יחמתני אמי"** (תהילים נא, ז).

מאי משמע דהאי חטא לישנא דדכווי הוא?

דכתיב: **"וחטא את הבית"**¹³⁶ (ויקרא יד, נב),
 ומתרגמינן: וידכי ית ביתא.

ואי בעית אימא:

מהכא: **"תחטאני באזוב ואטהר"**¹³⁷ (תהילים נא, ט).

ואמר רבי יצחק אמר רבי אמי:

כיון שבא זכר בעולם - בא שלום בעולם,

שנאמר: **"שלחו כר משל ארץ"**¹³⁸ (ישעיה טז, א).

זכר - זה כר.

ואמר רבי יצחק דבי רבי אמי:

¹³² דבר אל בני ישראל לאמר אשה מי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים מימי נדת דוּתָה תטמא
¹³³ אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש
¹³⁴ ויהיו בני אולם אנשים גברי חיל דרמי קשת ומרבים בנים ובני בנים מאה וחמשים כל אלה מבני בנימן
¹³⁵ הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי
¹³⁶ ויחטא את הבית בדם הצפור ובמים החיים ובצפר החיה ובעץ הארז ובאזוב ובשני התולעת
¹³⁷ תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין
¹³⁸ שלחו כר משל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון

רש"י

נקיה. חסרה כמו (ב"ק דף מא.)
 יצא פלוני נקי מנכסיו:
 עד דאמרה מזוני. שיודעת
 להתפלל:
 נקבה. כשתנקוב ותפרש שכרך
 ואתנה ונקבה נמי הכי דרשינן:

בא זכר בעולם - בא כפרו בידו.
 זכר זה פר,
 דכתיב: "ויקרה להם פרה גדולה" ¹³⁹ (מלכים ב' ו, כג).
 נקבה - אין עמה כלום.
 נקבה - נקייה באה.
 עד דאמרה מזוני - לא יהבי לה,
 דכתיב: "נקבה שכרה עלי ואתנה" ¹⁴⁰ (בראשית ל, כח).

¹³⁹ ויקרה להם פרה גדולה ויאכלו וישתו וישלחם וילכו אל אדניהם ולא יספו עוד גדודי ארם לבוא בארץ ישראל
¹⁴⁰ ויאמר נקבה שכרה עלי ואתנה

41. לא, ב

רש"י

לפיכך תביא קרבן. שבועת ביטוי חטאת:
מזיזה היא. ואין כאן קרבן דהא ונעלם כתיב בשבועת ביטוי:
ובחרטה תליא. לפתוח לה בחרטה ויתיר לה חכם שבועתה אבל קרבן אינו עוקר ומתיר שבועתה:
ועוד קרבן שבועה בעי אתווי. כשבה או שעירה והאי עוף הוא:
מתחרטת לשבעה. ומתאוה לתשמיש בעלה כדי שתחזור ותתעבר זכר:
מפני מה מילה לשמונה. ולא לשבעה:
שלא יהיו הכל שמחין. שאוכלין ושותין בסעודה ואביו ואמו עצבים שאסורין בתשמיש:
נדה שבעה. לאו ביולדת קאי:
מפני שאדם רגיל באשתו. כל שעה שירצה:
קץ בה. מאוסה עליו אמרה תורה כל שעה שתראה תהא טמאה שבעה כדי שלא יהא רגיל בה ותתחבב עליו:
מחזר על האשה. אדם פנוי מבקש ומחזר עד שנושא:
פניו למטה. בשעת תשמיש:
זהו ממקום שנברא. מסתכל באדמה שנוצר ממנה והיא מסתכלת בו שנוצרה הימנו:
מקבל פיוס. נוח לרצות:
זה ממקום שנברא. אדמה עפר תיחוח נוח ליבטל אבל בשר ועצמות קשין:
עצם. כשמכין בו קולו נשמע אבל קרקע כשמכין בו אין קולו נשמע:

"שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי:

מפני מה אמרה תורה: יולדת מביאה קרבן?
 אמר לה: בשעה שבורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה: תביא קרבן.

מתקיף לה רב יוסף:

והא מזיזה היא, ובחרטה תליא מילתא!

ועוד קרבן שבועה בעי אתווי!

ומפני מה אמרה תורה: זכר לשבעה, ונקבה לארבעה עשר?

זכר שהכל שמחים בו - מתחרטת לשבעה,
 נקבה שהכל עצבים בה - מתחרטת לארבעה עשר.

ומפני מה אמרה תורה: מילה לשמונה?

שלא יהו בולם שמחים, ואביו ואמו - עצבים".

תניא:

"היה רבי מאיר אומר:

מפני מה אמרה תורה: נדה לשבעה?

מפני שרגיל בה וקץ בה.

אמרה תורה: תהא טמאה שבעה ימים, כדי שתהא חביבה על בעלה בשעת בניסתה לחופה".

"שאלו תלמידיו את רבי דוסתאי ברבי ינאי:

מפני מה איש מחזר על אשה, ואין אשה מחזרת על איש?

משל לאדם שאבד¹⁴¹ לו אבידה, מי מחזר על מי? בעל אבידה מחזר על אבידתו.

ומפני מה איש פניו למטה, ואשה פניה למעלה כלפי האישה?

זה - ממקום שנברא, וזו - ממקום שנבראת.

ומפני מה איש מקבל פיוס, ואין אשה מקבלת פיוס?

זה - ממקום שנברא, וזו - ממקום שנבראת.

מפני מה אשה קולה ערב, ואין איש קולו ערב?

זה - ממקום שנברא, וזו - ממקום שנבראת.

שנאמר: "כי קולך ערב ומראך נאוה"¹⁴² (שיר השירים ב, יד).

הדרן עלך המפלת חתיכה

¹⁴¹ שאבדה?

¹⁴² יונת ב'הגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעיני את קולך מי קולך ערב ומראיך נאוה